

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 40.

Lördagen den 24 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredros, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 46 och 47, andra lagutskottets utlåtanden nr 25 och 26 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 62 och 63.

Fortsattes överläggningen angående särskilda utskottets utlåtande nr 2 avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande, punkten 1 utom såvitt angick det under rubriken Sjöförsvaret. I. Flottan. A. Sjökrigsmaterielen upptagna momentet a).

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Herr **Wigforss**: I denna kammare likaväl som i den andra började statsministern sitt anförande med att beklaga sig över den behandling, som regeringspropositionen hade fått röna i utskottet. Jag kan mycket väl förstå, att regeringen inte känt sig tilltalad av det sakliga innehåll, som utskottsutlåtandet uppvisar, men att statsministern kan beklaga sig över det sätt, utskottet har tillämpat, då det har lagt ett annat förslag än regeringens till grund för sina beslut, det tror jag, att han kanske vid detta laget, efter de påpekanden han redan hört, skall inse vara oberättigat.

Jag har icke varit med i riksdagen längre än sedan 1919 och har ändå ett alldeles påtagligt exempel på, att ett utskott, med undanskjutande av en regeringsproposition, lagt enskilda motioner till grund för sina beslut. Det var vid 1920 års riksdag i det särskilda utskott, som behandlade kommunalskattefrågan. Då förelåg en regeringsproposition, men utskottet beslöt att till grund för sin behandling lägga icke denna proposition utan enskilda motioner. I det utskottet satt nuvarande statsministern som främste man från förstakammar sidan och såsom utskottets vice ordförande, men såvitt jag kunde förnimma under utskottsbehandlingen, kom inte från hans sida någon som helst protest eller någon invändning om, att detta var att överge konstitutionell praxis. Och ändå, kan man säga, hade den regeringspropositionen en mycket starkare ställning i det dåvarande särskilda utskottet, än regeringens proposition nu haft i försvarsutskottet, ty i kommunalskatteutskottet gick regeringens eget parti, d. v. s. det socialdemokratiska partiet, enigt upp för regeringens förslag, under det att i försvarsutskottet regeringsförslaget i första omgången icke tycktes kunna mönstra en enda anhängare. Beklagandet över utskottets sätt att behandla frågan tror jag således icke är hållbart.

Däremot är det mycket begripligt, om försvarsministern, när han började sitt anförande här i går, kan tycka att i detta utskottsutlåtande finner han icke något spår av samförståndsvilja. Nej, om man med samförståndsvilja menar vilja att sammanjämka de olika meningarna inom utskottet, så att man kommer fram till ett enhetligt eller någorlunda enhetligt beslut, är det alldeles klart, att inom detta utskott icke funnits någon sådan samförståndsvilja. Men om denna kritik av utskottets arbete och denna kritik av de olika partiernas uppträdande inom

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

utskottet skall innebära, att man inom andra partier än dem, som försvarsministern här representerar, endast tagit hänsyn till sitt eget partis ståndpunkt, är kritiken även på den punkten fullständigt oberättigad. Ty det kan icke undgå någon — och jag skall komma tillbaka till den punkten — att lika säkert som det tycks vara, att när regeringen lagt fram sin proposition, har den gått under den linje, dess eget parti egentligen önskade att den skulle följa, lika säkert är, att man ifrån det parti, jag representerar, alltså det socialdemokratiska, gått över den linje, som partiet såsom sådant skulle önska att hålla fast vid. Och det har man gjort just med tanke på att möjliggöra ett samförstånd med andra partier. Jag vill visst icke säga med *alla* övriga partier, ty några sådana utopiska funderingar har man inte på socialdemokratiskt håll haft, men med dem, som stå socialdemokraterna närmast.

Nu riktade emellertid försvarsministern en säkerligen enligt hans egen uppfattning fullständigt förintande kritik ur militär synpunkt emot detta förslag, som från socialdemokratiskt håll inte bara har förklarats vara ett samförstånds-förslag, alltså ett förslag, som skulle möjliggöra ett positivt beslut vid denna riksdag, utan som det socialdemokratiska partiet gärna skulle kunna kalla för ett kompromissförslag, vilket statsministern icke ville kalla högerförslaget. Jag tror inte, att man från socialdemokratiskt håll är rädd för den benämningen på sitt förslag. Det är ju uttryckligen tillkommet såsom kompromissförslag för att möjliggöra ett beslut.

Jag skulle vilja uttala ett tack till försvarsministern för den vänlighet, han i viss mån i anordningen av sin kritik visade, då han började på den punkt, där han ansåg, att det socialdemokratiska förslaget var allra svagast, nämligen armén, sedan gick över till den visserligen icke fullt så underhålliga men dock underhålliga flottan för att instämma i utskottsförslaget beträffande flygvapnet. Jag skall kvittera den artighet eller vänlighet, som ligger i en sådan anordning, med att gå motsatta vägen. Jag vill således börja med flygvapnet, som jag icke behöver uppehålla mig vid, eftersom meningarna däri icke äro delade, så övergå till flottan och sedan upptaga det, som försvarsministern anser vara den svagaste punkten: armén.

Jag tror det är en smula vilseledande att, som försvarsministern gör, när han kritiserar utskottsförslaget i fråga om flottan, tillämpa den enkla aritmetiska metoden att räkna efter, hur många fartyg som de olika förslagen innebära, ty då är det ganska lätt att se, som han också gjorde, att det socialdemokratiska förslaget stryker hälften av pansarfartygen och i stället för att regeringens flottproposition räknar med icke mindre än 100 fartyg inte har mera än 66. Det förefaller då, som om socialdemokraterna slopade inte bara halva armén utan också ungefär halva flottan. Även om man håller sig till den del av flottan, som egentligen anses vara den stridande, nämligen kustflottan, kommer man till det ganska anmärkningsvärda resultatet, att medan regeringspropositionen räknar med inte mindre än 57 fartyg, räknar den socialdemokratiska motionen och utskottsförslaget inte med mer än 40, och det förefaller, som om detta vore en synnerligen kraftig reducering.

Jag skall icke förmena vare sig försvarsministern eller någon annan att i polemiken använda sig av en sådan metod, då det gäller inre politiska motståndare, men jag hoppas, att om försvarsministern går att jämföra vår svenska flotta med främmande makters, som han tänker sig, att vi eventuellt skulle kunna komma i konflikt med, han då icke tillämpar precis samma enkla metod och säger: 3 Sverigebåtar plus en vedettbåt är 4 fartyg. Det är nämligen så, att var och en, som det allra minsta ger sig in på att granska dessa siffror, kommer till det överraskande resultatet, att medan den socialdemokratiska flottan som sagt icke omfattar mera än 66 fartyg och regeringsförslaget räknar 100 fartyg, har den liberale motionären herr Hellberg lyckats bringa upp en flotta på icke mind-

re än 91 fartyg, alltså 25 fartyg mera än i det socialdemokratiska förslaget och nästan lika mycket som i regeringsförslaget, för en årskostnad, som endast är 476,000 kronor högre än det socialdemokratiska förslagets. Det är uppenbart, att den, som icke har en verklig övertro på, att man kan trola med siffror, måste säga sig, att här ligger något galet bakom detta resonemang, och detta galna ligger i, att man sätter varje fartyg som en enhet. Då försvarsministern säger, att i den socialdemokratiska flottan har man tagit bort hälften av pansarfartygen, begår han, jag skulle nästan vilja säga det helgerånet att jämställa de 3 nya s. k. F-båtarna med de äldre och säga, att då man fört över 3 gamla pansarfartyg till andra linjen och har kvar endast 3 Sverige-båtar, har man minskat flottans krigsvärde till hälften. Jag tror den metoden inte ens är tillämplig i en sådan här mera populär polemik.

Om man verkligen vill försöka jämföra de olika flottförslagen, så måste man hålla sig till kostnadssiffrorna, ty visserligen kan man säga — det har sagts här redan i går och kommer att kanske utförligare sägas i dag — att man kan handskas med pengar på olika sätt, mer eller mindre ekonomiskt, och att socialdemokraterna överhuvud taget inte få någonting ut av sina pengar utan kasta pengarna i sjön, inte bara då det gäller flottan utan även då det gäller armén. Men jag misstänker, att när det verkligen gäller, måste folk erkänna, att pengarna gå åt för underhåll av folk och materiel, och då man räknar med samma grunder för betalningen av folket och för anskaffning och underhåll av materielen, får man för 1 miljon ungefär lika mycket, och det där hokus pokus, som skulle bestå i, att man sammansätter flottan och organisationen på olika sätt, kan inte spela så stor roll, att man i ena fallet får valuta för pengarna och i andra fallet inte.

Herrarna skola lägga märke till, att det är inte tal om, att i fråga om vare sig flottan eller armén de socialdemokratiska representanterna, dessa okunniga civila, bestämma vad man skall skaffa för pengarna, utan det är alltid den militära, i detta fall den sjömilitära, sakkunskapen, som föreslagit, hur man skulle använda pengarna. Om man därför kommer till det egendomliga i, att försvarsrevisionens flotta kostade 32,8 miljoner kronor om året och innefattade 86 fartyg, under det den kungl. propositionen för en årskostnad av 31,6 miljoner kronor kommer till 100 fartyg, skall man inte därav ögonblickligen draga den slutsatsen, att nu har man hittat på ett alldeles nytt sätt att få valuta för pengarna eller att de sakkunniga i försvarsrevisionen icke begrepo sig på, hur man skulle få valuta för sina miljoner, under det regeringens sakkunniga kunnat den konsten, ty i stort sett ha dessa sakkunniga varit samma människor. Då det gäller det socialdemokratiska förslaget, är det visserligen sant, att den sjömilitära sakkunskapen inte är densamma, men jag tror inte, att man a priori kan antaga, att den sjömilitära hjälp, som socialdemokraterna haft, skulle saknat förmåga att få valuta för pengarna.

Nej, saken ligger nog så, att skillnaden i fråga om flottorna är relativt liten. Den är ungefär av det slag, som motsvaras av dessa olika siffror. Sålunda regeringsförslaget kostar något mer än 31 miljoner, de frisinnares något mer än 30 miljoner och socialdemokraternas förslag 26 miljoner kronor. Det är emellertid icke riktigt så stor skillnad mellan regeringspropositionen och det socialdemokratiska förslaget i fråga om flottan, som skulle framgå av dessa siffror, därför att i dessa siffror är kustartilleriet inberäknat, alltså hela marinen tillsammans, och eftersom socialdemokraterna gått något skarpare fram vid beskärningen av kustartilleriet, är det tydligt att skillnaden mellan Kungl. Maj:ts proposition och det socialdemokratiska förslaget i fråga om flottan är mindre än skillnaden mellan 31 miljoner och 26 miljoner.

Redan på denna punkt skulle det emellertid vara av ett visst intresse att peka på en egendomlighet i regeringens uppträdande, när det gäller att karakterisera

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

de olika förslagen. Från försvarsministerns sida förklarades det i går uttryckligen, att den socialdemokratiska flottan är alldeles otillräcklig. När det gällde att draga konsekvenserna rörande regeringens ställning till de olika försvarsförslagen, kom också konsekvensen klar och tydlig, alldeles som man skulle väntat, att det socialdemokratiska förslaget är från regeringens synpunkt fullständigt oacceptabelt. Men när det gällde för regeringen att taga ståndpunkt till herr Hellbergs flotta, som praktiskt taget är densamma som socialdemokraternas, med endast de små tillägg, som kunna åstadkommas för en halv miljon kronor, lämnade regeringen vägen öppen för att acceptera denna helt och hållet undermåliga flotta. Man skulle kunna uttrycka sin förvåning över detta, om man inte visste, vilken anpassningsförmåga regeringen i denna fråga har, då man vet, att den kan acceptera ett arméförslag, som ifrån militär synpunkt är absolut oacceptabelt. Om detta också icke direkt framgick av det uttalande, generalstabschefen Hammarskjöld kommit med — han kunde ju inte direkt i ett utlåtande förklara någonting sådant — så fingo vi reda på det genom det öppna votum, landshövding Hammarskjöld i går avgav, där han alldeles säkert uttryckte generalstabschefen Hammarskjölds uppfattning om regeringens försvarsproposition. Jag är den förste att erkänna, att den socialdemokratiska flottan är svagare än regeringens, men jag tror, att om man verkligen vill föra debatten på saklig grund, kan man erkänna, att skillnaden inte är av det betydande slag, att regeringen skulle ha någon svårighet att acceptera den socialdemokratiska flottan, om detta varit politiskt oportunt.

Jag är lika villig att säga, att jag inte alls förväntar mig över, att regeringen med sina allmänna utgångspunkter definitivt avvisar den socialdemokratiska armén. Trots att den står över partierna, har ju regeringen ändå sin förankring inom högerpartiet, och då man känner den uppfattning, som inom högerpartiet är rådande i försvarsfrågan, är det självklart, att regeringen inte kan gå så långt ned som till det socialdemokratiska förslaget i fråga om armén. Men det oaktat kanske det ändå kunde finnas litet anledning att gå in på den kritik av detta socialdemokratiska arméförslag, som här levererats av försvarsministern och även av herr Vennersten.

Att den socialdemokratiska armén är ofantligt mycket mindre än den, som föreslås i regeringspropositionen, är ett faktum. Men jag skulle även på den punkten vilja erinra om, att man inte kan lösa dessa frågor genom operationer med hela tal. Det är mycket enkelt att säga, att regeringspropositionen har 6 arméfördelningar och den socialdemokratiska armén 3; alltså är den senare bara hälften så stor. Och man kan t. o. m., om man vill, utsträcka sina manipulationer ytterligare och inte bara dela med 2 utan, som herr Vennersten, med 6 och 3. Man kan dividera de 81 miljoner, regeringsförslaget kostar, med 6 och det socialdemokratiska förslaget 50 miljoner med 3 och kommer då till det, såvitt jag förstår, någorlunda riktiga resultatet, att 50 miljoner genom 3 är 17 miljoner, och alltså kostar den socialdemokratiska arméfördelningen 17 miljoner, och att om också 81—82 miljoner genom 6 inte blir 12 miljoner, som herr Vennersten kom till, när han dividerade, så är det i alla fall uppenbart, att var och en av regeringsförslaget 6 arméfördelningar tycks bli billigare än socialdemokraternas.

Nu vet jag, att herr Vennersten skulle svara, att det inte är riktigt, att dividera så, ty utom de 6 arméfördelningarna stå t. ex. Bodens artilleriregemente, Norrbottens artillerikår, arméartilleriregementet, luftvärnsartilleriregementet, Norrbottens infanteriregemente, Gotlands trupper och den nya kavalleridivisionen. Detta skulle räknas undan, och göra vi det, komma vi ned till 12 miljoner. Det är riktigt, men då borde herr Vennersten även i fråga om socialdemokraternas förslag ha räknat undan det, som ligger utanför de 3 arméfördelningarna: Västerbottens regemente, Bodens artilleriregemente etc. Då

hade han kommit till det resultatet, att man kanske icke skall räkna med 50 miljoner utan med högst 44 och att sålunda de socialdemokratiska arméfördelningarna icke komma att kosta mer än 14—15 miljoner.

Skillnaden mellan 12 miljoner och 14—15 miljoner är ju inte så stor, men den är ju ändå ganska betydande, och folk kan ju därför säga: det syns, att socialdemokraterna här som annars inte ha vett att handskas med pengar, eftersom de få så litet för dem. Den saken är emellertid inte så alldeles enkel. Visserligen är arméns fasta kader skuren ned ungefär till hälften i samband med denna minskning, men den är icke nedskuren till fullt hälften. Ty det förstår var och en, att då man har en mindre organisation, bli vissa fasta kostnader ungefär desamma. Det är anmärkningsvärt ändå, att den socialdemokratiska armén, som är så liten, har nästan lika stor generalstab som propositionens, tyvärr, och en arméförvaltning, som också är nästan lika stor. Detta beklagar jag i allra högsta grad, men det förefaller som om man hade svårt att komma till en förenkling i förvaltningen på militärt håll.

Detta är ju emellertid icke huvudorsaken till, att den socialdemokratiska arméfördelningen är dyrare, utan huvudorsaken är, att visserligen är den fasta kadern skarpt nedskuren, men man har icke i samma omfattning skurit ned de värnpliktigas antal. Vill man mäta en armés styrka dels efter hur stor kadern är och dels efter hur stor den övade värnpliktsstyrkan är, skall man lägga märke till, att medan i regeringsförslagets 6 arméfördelningar årligen skulle utbildas ungefär 27,000 värnpliktiga, skulle inom det socialdemokratiska förslagets 3 arméfördelningar utbildas närmare 21,000 man. Den manskapsstyrka av de värnpliktiga, som kan sättas upp enligt de olika förslagen, förhåller sig således inte som 1 till 2 utan som 21 till 27, d. v. s. som 7 till 9, och den skillnaden är något litet mindre.

Man kan ju fråga sig, vad detta kan betyda i fråga om den mobiliseringsbara styrkan — jag bortser nu fullständigt från möjligheten att skaffa befäl till detta folk. I allmänhet räknar man med 10 årsklasser, och om man tar antalet från början i årsklassen utbildade värnpliktiga, multiplicerar detta med 10 och tar $\frac{3}{4}$ av produkten, får man ungefär den styrka, man kan sätta upp. Utbildas nu 20,000 man om året, kan man beräkna att uppsätta en armé på 150,000 man, och om årsklassen uppgår till 27,000 man, kommer man på samma väg upp till en styrka av 200,000. Sedan 10 årsklasser äro utbildade, kan man alltså enligt regeringsförslaget uppställa 200,000 man och enligt det socialdemokratiska förslaget 150,000. Man kan således inte bortse ifrån, att skillnaden på den punkten är långt ifrån så betydande, som man i första ögonblicket skulle tro, då man talar om de 3 och de 6 arméfördelningarna.

Det är tydligt, att svaret kommer ögonblickligen från det militära hållet: Vad tjänar det till att ha värnpliktiga, om man inte kan skaffa befäl? Nej, det är alldeles riktigt. Nu skall jag inte här gå in på befälsbehovet, då man skall sätta på benen en armé på 150,000 man; det saknar jag förutsättningar till. Men jag vill påpeka, att under den närmaste tiden, om vilken diskussionen här rör sig, låt oss säga de 5 år, med vilka det frisinnade folkpartiet räknar, eller de 10 år, med vilka denna övergångsstat räknar, är det tydligt, att den hälft av den fasta kadern, som enligt det socialdemokratiska förslaget skulle sättas på övergångsstat, är icke försvunnen, utan står såsom en synnerligen stor, abnormt stor reserv under dessa närmaste år. Skillnaden under de närmaste 10 åren i fråga om tillgången på befäl — jag tänker i detta fall på officerare och underofficerare — emellan regeringsförslaget och det socialdemokratiska förslaget är inte hälften, så att socialdemokraterna skulle ha hälften så stor armé, utan om denna hälft av officersantalet finnes på övergångsstat eller i aktiv tjänst, betyder detta ingen skillnad i antal. Det gör en skillnad i militär duglighet, det kommer man inte ifrån, men i den mån offi-

Ang. försvarsväsendets ordnande.

(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

cerarna stå kvar på övergångsstat och icke frivilligt gå över eller, som det heter, tvångsöverföras, ha de tjänstgöringsskyldighet, i den mån det kan befinnas lämpligt. Skillnaden i officerskaderns storlek kan mätas efter antalet av dem, som utexamineras från krigsskolan enligt Kungl. Maj:ts och enligt socialdemokraternas förslag. Kungl. Maj:t har siffran 105 och socialdemokraternas förslag 65, och det är alltså en skillnad på 40 mellan dem som komma in i krigsskolan. Jag vet inte, om man kan räkna med, att alla dessa bli dugliga till officerare, men om vi säga 35 om året, är det kanske det antal, vi kunna räkna med skall utbildas enligt regeringsförslaget, utöver det som vi skulle få enligt det socialdemokratiska. Under de närmaste 10 åren får man alltså enligt Kungl. Maj:ts förslag 350 man. Officerskåren skulle nu vara 2,600 man stark, fast den på grund av vakanser inte är fullt så stor.

Jag har velat säga detta för att man inte skall tro, att man kan lösa militära problem bara med användning av de enkla räknesätten. Men ett lika klart faktum är, att den socialdemokratiska armén blir mindre. Om den inte bleve mindre skulle vi ju lyckats trolla med siffrorna på det sätt, jag inte ville tillåta någon annan att göra. Det är alltså uppenbart, att effektiviteten blir mindre.

Då kommer man till frågan om, hur stor effektivitet, man skall begära av en armé. Ja, där säger nu försvarsministern så riktigt, att fälthärens uppgift — jag tror han uttryckte det så — bestämmer arméns storlek. Alltså om man skall ha 3 arméfördelningar, 6, 4 eller 5, om man skall ha 100,000, 150,000 eller 200,000 man, det är beroende på arméns uppgift. Och jag väntade med mycket stort intresse att av försvarsministern få höra, vad den svenska armé, som är föreslagen av regeringen, skulle ha för uppgift. Men försvarsministern undvek omsorgsfullt att omtala detta. Däremot talade han mycket noga om, för vad den socialdemokratiska armén borde kunna räkna till, men inte kunde räkna till. Han talade om, att med all sannolikhet, som han sade — vilka grunder han stöder detta antagande på, nämnde han inte — kommer en fiende att göra anfall på Sverige på mer än en punkt, och den socialdemokratiska arméns 3 fördelningar räkna bara till att möta fienden på ett ställe. Om fienden kommer över landgränsen, voro de 3 fördelningarna inte ens tillräckliga att möta den över landgränsen inträngande fienden, i alla händelser voro de icke tillräckliga att möta den fiende, som samtidigt landsattes på kusten. Således: 3 arméfördelningar räckte absolut inte till, då man kunde vänta fienden från två olika håll, och då är det tydligt, att den armé, vi skulle få, om utskottets förslag går igenom, är otillräcklig för detta krigsfall. Jag väntade att försvarsministern skulle utsträcka sina efterforskningar och säga, hur det går, om fienden anfaller inte bara på två ställen utan om han kommer på den idén att dels gå över landgränsen och dels landsätta trupper på flera ställen. Om han binder den socialdemokratiska armén vid landgränsen, då kan han enligt försvarsministern med mycket små styrkor gå in i landet på annat håll. Varför skulle då inte fienden binda hälften av regeringens armé vid landgränsen och den andra hälften, som är lika stor som den socialdemokratiska armén, vid en punkt på kusten, för att sedan på ett tredje ställe sätta i land små styrkor, som kunde göra med landet vad de ville. Det talar inte försvarsministern om. Jag får säga, att en fiende, så gentlemanlike som denne, som precis avpassade sina operationer efter den svenska arméns styrka, så att han inte skaffade sig något oridderligt övertag, denne verkligt gode fiende skulle jag vilja fråga var han finns.

Det är inte min mening att söka driva regeringens ståndpunkt in absurdum, mera än varje annan ståndpunkt måste drivas in absurdum. Försvarsministern erkänner själv, att regeringspropositionen innebär en minskning av den 1914 tänkta armén till hälften. I stället för att man då räknade med att sätta upp

12 arméfördelningar kan man nämligen enligt regeringsförslaget icke sätta upp mer än 6.

I förbigående sagt undrar jag, om inte alla dessa beräkningar över de stora lantarméerna, som skulle kunna uppsättas, bygga på en förutsättning, som mer och mer håller på att försvinna. Man har talat särskilt i denna försvarsdebatt om våra 600,000 bajonetter, som skulle ha bevarat Sveriges fred under världskriget. Jag har aldrig tagit reda på detta närmare. Jag har förutsatt, att det är omöjligt, att vi skulle ha 600,000 bajonetter, om därmed menades, att det skulle höra gevär till. Det är ju möjligt, men jag tror, att en armé på 600,000 man skulle aldrig Sverige kunna sätta på benen och underhålla. Hur stor lantarmé, Sverige verkligen i ett modernt krig skulle kunna uppställa och förse med alla de förnödenheter, vapen, ammunition och annat, som den behöver tillgång till, har jag inte någon uppgift om, men de få upplysningar, jag har fått från generalstabshåll angående den faktiska armé, som man räknar med, att Sverige skulle kunna mobilisera, hålla sig inom mycket, mycket mera blygsamma gränser.

Men, som sagt, när man nu från regeringshåll öppet erkänner, att man reducerat armén från 12 fördelningar till 6, och man från utskottets håll frågar, varmed denna reduktion är motiverad, så svaras det, att den är motiverad av de strategiska och ekonomiska förhållandenas förändring. Ja, när man suttit flera år i försvarsrevisionen och sedan i försvarsutskottet och hört alla argument från den militära sidan och även tagit del av alla argument i debatterna, kan man inte undgå att fråga sig: Vad ha Sveriges ekonomiska resurser att göra med Sveriges försvarsbehov? Om vi ha aldrig så små ekonomiska resurser, minskar detta naturligtvis inte Sveriges behov av försvar. Om vi bli aldrig så utfattiga, betyder detta inte, att riskerna för landet bli mindre. Om sålunda arméns styrka skall bestämmas av dess uppgift, bestämmas väl inte uppgiften av våra ekonomiska förhållanden. Det kan mycket väl hända, att Sveriges strategiska läge, alltså riskerna för Sverige, kunna ökas i allra högsta grad, samtidigt med att de ekonomiska förhållandena bli så usla, att vi inte ha någon möjlighet att i samma mån öka våra försvarskrafter. Alltså, vad detta argument skall spela för roll i diskussionen, om man inte vill slå ihjäl hela regeringens utgångspunkt, kan jag inte förstå.

Jag kan däremot förstå, att man talar om de strategiska förändringarna. Men då man säger, att det inträtt en förändring i detta läge, som gör det möjligt att minska vår mobiliseringsbara styrka till hälften, då måste man fråga: Hur tänker sig regeringen detta framtida krig? Vad är det för förändringar i det strategiska läget, som åstadkommit denna möjlighet att minska armén till hälften? Jo, svarar man öppet och uppriktigt från regeringshåll, det är det faktum, att man inte längre till granne har det stora Ryssland. Men om man skall draga den riktiga konsekvensen därav, får man väl förutsätta, att då resonerar regeringen så, att under nuvarande förhållanden, d. v. s. så länge vi ha randstaterna och Finland liggande som de nu göra — jag förmodar det är Ryssland, man tänker på, fastän då det är tal om Älvsborgs fästning, verkar det nästan, som om vi skulle föra krig med England — kan armén icke göras mindre än 6 arméfördelningar, möjligen 5, om man gör en kompromiss enligt herr Hellbergs förslag. Tänker sig regeringen verkligen, att det är vid ett krig med Ryssland under de förhållanden, som nu råda i Östersjön, då Ryssland ligger inklämt med det enda inloppet därinne i Finska viken, som denna armé på 6 fördelningar skulle komma till användning och vara det absoluta minimum? Jag tror, att om regeringen sade, att det krigsläge, den räknar med, är det nu existerande, med förhållandena vid Östersjön oförändrade, och att det är detta läge, i vilket den av regeringen föreslagna armén är avsedd att användas, skulle svenska folket med stort lugn

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

säga: Då tro vi, vi kunna gå mycket längre ned än till dessa 6 arméfördelningar. Men om regeringen säger: vi kunna icke räkna med, att det nuvarande läget blir bestående; vem vet huru länge randstaterna bestå, huru länge Finland kan hålla sig; det är ett annat läge vi måste räkna med, då kan man fråga sig: Hur vet regeringen, att 6 avdelningar äro tillräckliga, att man inte behöver 12? Hur kan den taga på sitt ansvar, att man endast kan möta fienden på ett ställe vid landgränsen och på ett vid kusten? Är det inte så, att landshövding Hammarskjöld hade rätt, då han uttalade generalstabschefen Hammarskjölds omdöme, att om man går ut ifrån den förutsättningen, förstår man inte, vad som kan ha ändrat sig så, att en så kraftig beskäring av armén, som regeringsförslaget innebär, är tillrådlig.

I detta sammanhang skall jag kanske nämna ett ord med anledning av herr Hammarskjölds yttrande, att han inte riktigt förstår, huru samma grupper eller personer, som tidigare varit ivrigast att förklara, att några risker från Ryssland icke föreligga, nu äro de första att åberopa det förändrade läget såsom skäl för en begränsning av rustningarna. Därmed skulle de då ha erkänt, att det funnits stora risker, som nu äro försvunna. Jag tror att landshövding Hammarskjöld litet grand missförstår det sätt, varpå hela denna diskussion föres. Den föres nämligen, åtminstone från socialdemokratiskt håll, inte om jag så får säga mellan meningsfränder inom det socialdemokratiska partiet, så att man där skulle erkänna, att riskerna voro så stora 1914 och att nu denna stora förändring inträtt, utan så, att vi tala till dem, som då ansågo, att stora risker hotade från Ryssland. Det är för att förmå dem att gå med på vårt förslag som vi anse nödvändigt att framhäva denna förändring i läget. Vi säga: Från edra egna utgångspunkter borde ni icke ha något att invända mot reduceringen. Man får, här liksom alltid utgå från den ståndpunkt, som de motståndare intaga, med vilka man diskuterar, för att överhuvud taget kunna få en gemensam utgångspunkt angående det läge, som på detta sätt nu har inträtt häruppe.

Jag skall icke alls förlänga debatten rörande det militärpolitiska läget. Det har sagts så mycket om den saken, att jag inte tror, det finns mycket att tillägga. Jag vill endast peka på den sida av saken, som hänger samman med den rent militära diskussionen här rörande våra försvarsmedel, nämligen frågan om avvägningen mellan armén och flottan. När man går ut ifrån, att försvarsordningen avser det läge, som för närvarande råder, och då vi inte kunna se något hot mot våra landgränser, är det naturligt, att man finner, att man bör minska kraftigast på lantarmén och däremot fara litet mera varsamt fram med flottan, som har att göra med kusterna och som, då det gäller neutralitetskränkningar, måste spela huvudrollen, såsom den gjorde under kriget. Det är från den synpunkten icke obegränsat, att man på ganska många sjömilitära håll med vissa sympatier betraktat det socialdemokratiska förslagets allmänna utgångspunkt.

Nu kan man ju med en viss effekt ironisera över dessa sjömilitärers, låt oss säga enfald — det är väl detta, som låg bakom statsministerns yttrande — att det är bättre att ha flera procent än förut, då dessa procent, absolut taget, äro mindre än man kommer till från regeringshåll. Jag har ingen anledning att speciellt taga sjömilitärerna i försvar; jag föreställer mig, att de inte äro enfaldigare i genomsnitt än andra, och den enkla reflexionen, att man inte får det bättre, därför att man får procentuellt mera, ha de kanske gjort själva. Men de kanske äro litet slugare, än man från regeringshåll tror. De kanske räkna med, att nu är det fråga om vårt försvar under den svaghetsperiod, som råder dels på grund av den allmänna krigströttheten i världen, dels på grund av det allmänna politiska läget i vårt land, vilket gör, att de partier, som äro böjda för rustningsminskningar, ha mer att säga, än sjömilitärerna önska, att de i framtiden skola få. Men det gäller att under denna period skapa en viss militär organisation. Om det sen en gång skulle bli fråga om att utöka denna organisation, finns det

stor sannolikhet för, att ökningen sedermera kommer att någorlunda jämt fördelas mellan båda vapnen; därför sörjer om inte annat den inrotande konservatism, som i detta ögonblick gör det så omöjligt att ändra proportionen mellan armé och flotta. De kanske räkna med, att om de få en procentuell ökning nu, skola de komma före vid en kommande utökning och då vinna vad de önska. Det är t. o. m. möjligt, att somliga av dem skulle kunna vända om resonemanget och säga: Även om det blir ytterligare besparningar, få vi på det sättet större procent av det hela, och därigenom få vi i framtiden en bättre ställning. Jag tror sålunda, att man från regeringshåll litet för hastigt gör sig lustig över dessa sjömilitärers något enkla intellektuella utrustning.

Vad jag nu sagt om armén, har huvudsakligen rört organisationen. Jag har inte gått in på övningstiden, därför att frågan om övningstiden, som under våra tidigare försvarsdiskussioner intagit den centrala platsen, har, märkvärdigt nog, sedermera skjutits ganska mycket tillbaka. Men frågan om övningstiden och dess behandling är lika betecknande för regeringens, man skulle kunna tro fullständigt medvetna avsikt att icke rätta sig efter vad den militära sakkunskapen förklarar vara oundgängligen nödvändigt. När man inom försvarsrevisionens majoritet gick ned så långt som till 255 dagars övningstid för infanteriet, fanns det icke en av de militära sakkunniga, som förklarade, att de ville taga ansvaret för detta beslut, och jag kan tala om, att den övningstid på 180 dagar, som de socialdemokratiska reservanterna föreslogo för en mycket liten del av styrkan, nämligen 10,000 man, den betraktades då ännu som någonting så fullständigt orimligt, att om den saken diskuterades man helt enkelt inte. Jag säger detta återigen inte bara för att påpeka, hur alla parter nu äro på glid bort ifrån den militära sakkunskapen, utan även för att få fram en annan synpunkt, nämligen att alla dessa frågor om mer eller mindre äro i så hög grad beroende på vad jag skulle vilja kalla för traditionen och det faktiska läget, att vi kanske inte göra oss någon föreställning därom. Ännu under diskussionen i försvarsrevisionen tror jag man på liberalt håll på fullt allvar betraktade de socialdemokratiska 180 dagarna som absolut oacceptabla. Jag tror, att man instinktivt skyggade tillbaka för att skaffa oss en armé så uselt utbildad, som den skulle bli på dessa 180 dagar. I dessa dagar finner man på liberalt håll 140 dagar alldeles tillräckligt. Herr Hellberg har uttryckt en smula tveksamhet, men jag tror inte de liberala visat någon tendens att gå upp så långt som till 180 dagar, och jag tror, att man gör detta utan att tänka sig, att man därigenom sätter landet i fara. Om nu utgångsläget varit ett annat, om 180 dagar varit utbildningstiden enligt 1914 års härordning, är jag övertygad om, att det kommit förslag om 90 dagars utbildningstid, eller ungefär så lång tid, som man för närvarande har i Norge, när man där, som man brukar, slopar repetitionsövningarna. Och detta hade man troligen inom riksdagen funnit ganska lågt, men icke så särskilt märkvärdigt. Då man ser, huru de, som i försvarsrevisionen ansågo 180 dagars utbildningstid vara alldeles för litet, i detta ögonblick kunna acceptera 140 dagar, förstår man, hur litet objektivitet det kan finnas bakom dessa olika förslag om övningstidens längd.

En liten punkt angående övningstiden kan i detta sammanhang vara värd att påpeka. Det är frågan om studenternas övningstid. Då försvarsrevisionen började tala om att minska på studenternas 485 dagar, förklarades det från generalstabshåll — det var icke samme generalstabschef då som nu — att om man gick ned till 350 dagar, till en ettårig värnplikt för studenterna, var det alldeles omöjligt att bibehålla det utbildningsmål, som man satt för dem, nämligen att göra dem till plutonchefer. Detta sades med sådan kraft, att man inom försvarsrevisionen allvarligt funderade på, om det lönade sig att ge studenterna någon längre utbildningstid än andra underbefäl. Men man drog sig litet i känsla av, att den militära sakkunskapen icke är absolut oföränderlig, och denna känsla

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

visade sig riktig. Då det gått en tid och vi för andra gången skulle ha fram denna fråga om studenternas värnplikt, hade generalstabschefen gjort närmare undersökningar, och då visade det sig, att det inte var alldeles omöjligt att göra studenterna till plutonchefer på 350 dagar. Det var visserligen endast de mera begåvade, som skulle kunna bli färdiga på den tiden, men man fick taga dessa olägenheter. När nu frågan kommit upp till diskussion igen, har det försiggått en ytterligare förskjutning i generalstabschefens uppfattning, ty jag förmodar, att det är frågan om uppfattningen och icke om metoderna för utbildningen. Det förklarades för några månader sedan, att finge man 350 dagars utbildning för studenter, skulle man kunna göra ungefär $\frac{2}{3}$ av studenterna till plutonchefer. Detta är en mycket glädjande utveckling, men jag förmodar, att de högerreservanter i utskottet, som nu föreslagit att sänka utbildningstiden till 300 dagar, också ha försäkrat sig om, att den militära sakkunskapen numera kan göra plutonchefer av studenter på 300 dagar, fastän denna upplysning ännu inte nått fram till regeringen. Detta framgick nämligen av försvarsministerns yttrande, eftersom han var ganska ledsen över denna minskning, vilket dock kanske kan förklaras av, att förbindelserna mellan regeringen och generalstabschefen möjligen inte äro de allra bästa.

Jag tror således, att när det gäller övningstiden får man akta sig för att tro, att man kan dra upp några absoluta gränslinjer. Samma varning måste man uttala, när det gäller frågan om vad vårt försvar egentligen skall duga till. Det var inte så länge sedan en mycket auktoritativ medlem av regeringen höll ett stort anförande i Göteborg, däri han förklarade, att regeringens förslag gav oss en försvarsorganisation, som vi kunde trygga oss till i farans stund, under det att, om man följde det, som då kallades det socialdemokratiska förslaget och som nu kallas för utskottsförslaget, man skulle sakna en sådan möjlighet att få något att trygga sig till i farans stund. Då skrevs det strax från socialdemokratiskt håll, att det är en illusion, detta tal om ett betryggande militärt försvar, och det har också skrivits i utskottsutlåtandets motivering, att ett sådant betryggande militärt försvar kan ej åstadkommas.

Den första reaktion, som kom från militärt håll, från högerhåll, var att man förklarade — vilka motiv man därvid lade under den socialdemokratiska åskådningen bryr jag mig inte om att gå in på — att detta var en fullständig missuppfattning av hela läget och att det verkligen finns ett betryggande militärt försvar, som kan fastställas vid en viss gräns, men även försvar, som äro så svaga, att man inte kan räkna med dem såsom betryggande. Men det har väl så småningom gått upp även för dessa skribenter — och tydligen har det gått upp för regeringen — att det är omöjligt att hålla på teorien, att det finns ett betryggande militärt försvar. Visserligen tar inte försvarsministern steget fullt ut, utan formulerar saken så, inte att det inte finns ett betryggande militärt försvar, utan att det inte finns ett fullständigt betryggande militärt försvar. Skillnaden är svår att förstå. Även landshövding Hammarskjöld erkände på samma sätt, att något fullt betryggande militärt försvar finns inte. Men om ett sådant inte finns, eller låt oss för enkelhetens skull säga, att det inte finns något försvar, som under alla förhållanden kan garantera landets trygghet, då uppställer sig återigen frågan: Var skall man stanna, vad finns det då för väg? Man förstår mycket väl, att det hos människorna finns en inrotad önskan om en fast punkt att hålla sig till. Det är alldeles tydligt, att om en människa får höra, att offrar hon 140 miljoner kronor på försvaret, så är Sveriges yttre trygghet garanterad, under det att 100 miljoner absolut inte räcka. så kan hon förmås att göra det. Men då hon får höra, att varken 100 miljoner eller 140 miljoner eller 180 miljoner ge ett betryggande försvar, så måste hon säga sig, att man får avväga detta krav mot alla andra krav. Då man inte kan sätta upp ett absolut värde på det ena hållet, nämligen en fullständig trygghet, så blir

det att börja resonera och fråga sig, om man inte kan använda 10 miljoner bättre på ett annat sätt. Det är emellertid denna, om jag så får säga, glidande skala, som regeringen har så svårt att ge sig in på, åtminstone när det gäller utskottsförslaget.

Det är däremot ganska anmärkningsvärt, att regeringen, trots att den förklarar, att under de 140 miljonerna kan man inte få det försvar, som regeringen tycker, att vi böra ha, ändock synes lämna vägen öppen för en lösning utefter de linjer, som äro framlagda av den liberala representanten herr Hellberg. Man frågar sig då: Vad är det i detta herr Hellbergs förslag, som från rent militär synpunkt är så värdefullt, att regeringen kan sätta detta förslag i en särklass och icke behandla det på samma sätt, som den behandlar socialdemokraternas och frisinnade folkpartiets förslag. Vad är det, som skiljer herr Hellbergs förslag från till exempel det frisinnade folkpartiets? Jo, i fråga om flottan är skillnaden den, att herr Hellberg accepterat den socialdemokratiska, det vill säga den alldeles otillräckliga flottan, fastän han visserligen har föreslagit ett högre nybyggnadsanslag. Men då man tänker på, att detta nybyggnadsanslag ändå är långt ifrån tillräckligt för att vidmakthålla herr Hellbergs egen flotta och då man vidare tänker på, att denna herr Hellbergs flotta är alldeles otillräcklig, så förstår jag verkligen inte, vad det kan ligga för lockande för regeringen att just gå på den linje, som har den mindre flottan, även om den har det större nybyggnadsanslaget. Nybyggnadsanslaget är ju ändå en sak, som icke är så fastlåst, utan säkerligen lättare kan ordnas från det ena året till det andra än organisationen.

Nej, det lockande i herr Hellbergs förslag måste ligga i hans armé och då väntar man naturligtvis, att denna skall vara en stor och kraftig armé, enligt regeringens uppfattning åtminstone någorlunda svarande mot vad den anser läget kräva. Nu är det tyvärr så, att herr Hellbergs förslag inte är på det sättet utarbetat, att man riktigt kan se, hur stor hans armé blir, eller i alla händelser inte med säkerhet kan se, hur mycket den kommer att kosta. Men efter de preliminära beräkningar, som blivit gjorda och som man inte har någon anledning att misstro, skulle herr Hellbergs armé kosta omkring 66 miljoner kronor. De frisinnades armé kostar 61 miljoner och denna årliga ökning av 5 miljoner skulle alltså innebära ett sådant mervärde, att herr Hellbergs armé är acceptabel för regeringen, under det att frisinnade folkpartiets förklaras vara alldeles otillräcklig.

Ja, här är man återigen inne på dessa resonemang, om vad man kan få för pengar och särskilt för små tillskott i pengar. Det påminner mig nästan om det resonemang, som förts från allmänna försvarsföreningen, som förklarar, att regeringens proposition är alldeles otillfredsställande, men får man ett ytterligare tillägg, som föreningen beräknar till 3,5 miljoner och som finansministern i Göteborg beräknade till 5 miljoner, så kan man, säger föreningen, åstadkomma en organisation, som undanröjer alla de brister, som påtalats beträffande propositionen. Ja, det är underbart, att 5 miljoner eller 3,5 miljoner kunna åstadkomma någonting sådant. För att inte tala om, att om man vill offra ytterligare 12 eller 15 miljoner, så får man allt vad generalstabschefen begär. Det egendomliga är nu, att 1914 års härordning beräknas i detta ögonblick kosta 182 miljoner, under det att regeringens förslag upptar 140 miljoner. Läger man till dessa 140 de nyssnämnda 5 miljonerna, så kommer man till 145. Läger man ytterligare till 12 à 15 miljoner, det vill säga går upp till 160, skulle man få generalstabschefens stora förslag, men så vitt jag förstår, kan inte generalstabschefens förslag vara mindre än 1914 års härordning. Ja, så kan man operera med siffror. Vill man draga sina slutsatser, så kan man säga, att regeringen för sina 80 miljoner — jag talar nu bara om armén — får 6 arméfördelningar. Vill man lägga till 12 à 15 miljoner, så får man generalstabs-

Ang. försvarsansändts ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

chefens stora förslag, som jag förmodar är på 12 fördelningar, det vill säga en fördelning för 2 eller 2,5 miljoner. Det är billiga fördelningar, herr Vennersten! Det är något annat än de, som kosta 17 miljoner och som socialdemokraterna räkna med. Jag tror, att herr Vennersten såsom affärsman skall säga sig, att det måste vara något fel, det kan inte vara likadana fördelningar, som man får för 2 miljoner som de, som kosta 17, och jag är säker på, att herr Vennerstens misstankar skola visa sig berättigade.

Efter den, jag vill säga mycket klara och skarpa och från min synpunkt såvitt jag kan finna alldeles träffande kritik, som herr Hammarskjöld riktade mot regeringsförslaget, är det onödigt att mera gå in på detsamma. Herr Hammarskjöld har just dragit de konsekvenser, som det från vår sida är angeläget att draga. Han har erkänt, att försvarsministern hållit ett alldeles utmärkt sakligt anförande, som tydligt och klart visat, att utskottsförslaget i fråga om armén högst väsentligt ligger nedanför regeringsförslaget och sålunda på långt när icke ger så stor militär effektivitet, som den regeringens förslag skulle ge. Men herr Hammarskjöld har vidare sagt, att det förslag, som han skulle vilja ansluta sig till, är mycket, mycket starkare än det, som regeringspropositionen kommer med, och den fråga, som han ställer till regeringen är: Vad finns det för garanti för, att regeringsförslaget är tillräckligt? Det är precis samma fråga, som regeringen ställer till utskottet: Vad ha ni för anledning att tro, att ert förslag skall vara tillräckligt? Ja, där äro vi återigen inne på denna samma avvägning av risker och vad man vill offra för att möta dessa risker.

Försvarsministern grep till en bild, som man ju gärna gör, då man vill komma till klarhet eller i alla händelser, när man vill låta folk tro, att man har kommit till klarhet. Han jämförde, såsom ju har skett så många gånger förut, rustningarna med någon slags försäkringspremie och sade, att ju större värde den sak har, som man vill försäkra, dess högre går man med premien, och ju större riskerna äro, dess högre är man också villig eller tvungen att gå med premien. När försvarsministern yttrade dessa ord, så får jag verkligen säga, att jag för första gången riktigt allvarligt funderade över vad hela detta tal om riskpremie och försäkring egentligen innebär, då man går till botten därmed. Vad är det för slags försäkring, som det här skulle gälla? Det finns ju så många sorters försäkringar. Vid vissa slag av försäkringar, låt oss säga brandförsäkringar, är det alldeles riktigt, att man vanligen försäkrar till fulla värdet och får betala premien därefter, och om olyckan inträffar, så får man också tillbaka fulla värdet. Men den sortens försäkringspremie kan det väl icke här vara tala om. Man kan icke försäkra fosterlandet till fulla värdet och om det skulle förloras på något sätt, kan man inte få igen det. Den sortens försäkring och försäkringspremie kan det alltså inte vara tal om. En helt annan sorts försäkring är livförsäkring. Jag vet inte om försvarsministern närmast tänker på livförsäkring; det är annars något mera jämförligt. Man kan ju säga, att livet för en människa har ett omätligt värde, och man kan inte få igen det, om det går galet, liksom man heller inte får igen fosterlandet, om det går galet med det. Det är alldeles riktigt och det är möjligt, att försvarsministern tänkt på livförsäkring. Men man får inte säga, att försäkringspremiens höjd bestämmes av livets olika värdering. Jag vet många människor, som säkerligen värdera sitt liv precis lika högt som andra, men som inte ha försäkrat lika högt, detta helt enkelt beroende därpå, att de inte anse sig ha råd härtill på grund av sina olika ekonomiska förhållanden. Jag kan till och med säga, att det finns folk med lika ekonomiska förhållanden, som ändå försäkra sig mycket olika. Det är uppenbart, att de på olika sätt väga riskerna av vad de kunna vinna och bestämma premien därefter. Var och en förstår, när han hör detta exempel, att det inte heller duger att jämföra rustningarna med någon slags livförsäkringspremie. Men då vet jag sannerligen inte vad det

är för slags försäkringspremie, som man egentligen skulle kunna jämföra rustningarna med. Denna försäkringspremie skulle ju inte vara till för att ge en ersättning, sedan olyckan inträffat, utan är avsedd att förebygga olyckan. Och den sortens försäkringspremie förekommer väl knappast, såvitt jag förstår, i vanlig försäkringsverksamhet. Jag tror, att hela denna bild med försäkringspremie och riskpremie ingenting upplyser, då man verkligen går in på realiteter.

Men försvarsministern fortsatte med att säga, att felet med den socialdemokratiska utgångspunkten är, att socialdemokraterna bara räkna med något, som kallas neutralitetsförsvaret, och att de därvid förbise, att neutralitetsförsvaret finns av tvenne olika slag. Ja, även på den punkten skulle jag kunna instämma med landshövding Hammarskjöld. Han har alldeles tydligt visat, att dessa två slag inte äro riktigt skilda, ty även den sortens neutralitetsvakt, som endast skulle vara till för att visa flaggan, markera neutraliteten, får åtminstone en väsentlig del av sin styrka av det faktum, att det bakom finns någon annat. Nu ha emellertid socialdemokraterna, när de talat om, att försvaret skall vara inriktat på att skydda neutraliteten, aldrig tänkt göra den skillnaden mellan neutralitetsförsvaret och självständighetsförsvaret, att man menar, att ett neutralitetsförsvaret, när de väl börjat sättas i funktion, alltid förblir neutralitetsförsvaret. Det kan mycket väl erkännas, såsom säges från alla håll, att när väl en neutralitetskränkning börjat, så kan den gå över till att bli ett angrepp på självständigheten. Det är alldeles tydligt. Men man får inte därför glömma, vilken väsentlig skillnad som kan finnas i fråga om de risker, som kunna hota vårt land. Det är en faktisk skillnad mellan vårt land och ett land, som har ett sådant läge, att man vet, att det kan finnas främmande makter, som ha direkt anledning att räkna med en militär erövring av landet för vissa bestämda ändamål. Jag behöver icke här gå igenom de olika krigsanledningar, som kunna förekomma, men det är alldeles uppenbart, att mellan vissa stater kunna förekomma sådana slitningar, att konflikter, som ingenting ha att göra med neutralitetskränkningar, äro de primära och de, som ge anledning till krig. Det är detta, som vi säga, att vi med vårt läge icke ha att räkna med. Vi kunna icke se, vilka främmande makter, som på det sättet kunna ha någon direkt anledning att önska erövra vårt land. Att vi däremot kunna dragas in vid en konflikt mellan andra är en annan sak. Men det är tydligt, att om det inte föreligger denna direkta anledning, denna starka önskan om en militär erövring, så bli inte riskerna likadana som i det andra fallet. Jag tror således, att man kan upprätthålla skillnaden, jag vill inte säga mellan neutralitetsförsvaret och självständighetsförsvaret, men mellan ett försvaret, som går ut ifrån, att anledningen till konflikt skulle ligga i neutralitetskränkning, och det, som bygger på, att anledningen ligger i direkt angrepp på vår självständighet. Den skillnaden måste man hålla fast vid och det är det, som socialdemokraterna göra.

När jag till sist kommer över till frågan om, hur socialdemokraterna ha betraktat hela sitt förslag, så kan jag anknyta till vad jag började med. Det är verkligen så, hur egendomligt det än för vissa människor kanske låter, att socialdemokraterna ha tänkt sitt förslag som ett samförståndsförslag. De ha verkligen tänkt sig det som ett anbud till lösning av frågan, ett anbud, som de naturligtvis icke rikta till vem som helst, men som de rikta till de grupper, som de veta gå ut ifrån i stort sett enahanda förutsättningar. Socialdemokraterna underskatta icke värdet av en samförstånds lösning. Jag skulle åtminstone för min del gärna vilja erkänna, att försvarsfrågan intar en särställning, den rör hela landet på ett annat sätt än en hel mängd andra frågor, som vi sitta här i riksdagen och avgöra. Det är tydligt, att när vi besluta i hela raden av ting, även mycket viktiga sådana, så gäller det ofta lagstiftning för vissa be-

Ang. försvarsrådens ordförande.

(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.

(Forts.)

stämnda grupper. Det finns grupper, som så att säga få betala för det och som därför äro intresserade av saken, och det finns andra grupper, som kanske få lida stora obehag och därför måste vara intresserade. Men på samma sätt som i fråga om försvaret kan man inte säga, att hela folket är intresserat av så många frågor, och möjligheten att lösa en fråga som denna så att säga under allmän tillslutning är naturligtvis lockande, eller det är i alla händelser lockande att få den löst under tillslutning från så stora grupper som möjligt. Men tyvärr kommer man inte ifrån, att försvarsfrågan är förbunden med bördor för folket, ekonomiska bördor, som man inte blir befriad från. Om socialdemokraterna representerade en liten smula mera primitiv demokrati i ekonomiska ting, än de nu faktiskt göra, trots vad man tror, skulle de kunna resonera på detta sätt: Här finns tydligen i stort sett två skilda strömningar i landet. Den ena tror, att läget är sådant, att man kan väsentligt reducera rustningarna, och den andra säger att vi våga inte göra det. Om man bortser från alla små finesser, är det utan tvivel så, att den riktning, som vill offra mer för försvaret, framför allt representeras av de besuttna. Jag säger de besuttna därför, att man däri inte behöver inbegripa något mycket stort mått av välstånd, men i alla fall dem, som äro välbärgade, och dem, som i stort sett ha äganderätten till stora delar av landet. De äro mest villiga att offra, under det att det är alldeles tydligt, att de, som leva på skuggsidan under svårare ekonomiska förhållanden, äro mera ivriga att reducera rustningarna. Då skulle man ju kunna tänka sig en lösning, som går ut på, att om man skall offra mera, få dessa offer också bäras av dem, som hava större förmåga att bära dem, d. v. s. den större förmågan bör i större utsträckning få bära kostnaderna än andra, som icke hava något. Det är alldeles uppenbart. Men man kan icke resonera så enkelt, utan från socialdemokraternas sida får man uppenbarligen tänka sig, att de ytterligare miljoner — antingen det nu är 20, 30, 40 eller 50 miljoner kronor — som en sådan lösning skulle betinga, även om man kan säga, att de formellt bäras av de mera välbärgade, innebära för landets ekonomiska liv en motsvarande förlust av ekonomisk kraft, som enligt vår uppfattning skulle kunna nedläggas på ett mera fruktbarande sätt. Vi tro inte, att det finns att ösa ur någon outtömlig rikedomskälla på vissa håll i samhället. Om vi det trodde, skulle det vara mycket lätt att säga: »Vill ni bara betala, skulle det gå lätt att gå med på en lösning!» — Det låg någonting dylikt bakom det gamla talet om försvar och reformer: »Vill ni gå med på ett starkare försvar, så skola vi gå med på sociala reformer, som kosta penningar, som vi få satsa.» — Jag tror inte, att läget är sådant, att vi kunna resonera på det sättet, utan vi måste betrakta det hela såsom en enhet och tänka att, om så många miljoner gå till militära ändamål, finns det icke så mycket kvar till andra nödvändiga ändamål. Vi kunna således icke hjälpa, att även om en samförstånds lösning ur många synpunkter vore tilltalande, sättes i alla fall en bestämd gräns härför genom landets begränsade resurser.

Jag skall till sist tillägga: den samförstånds lösning, som man från socialdemokratiskt håll här har tänkt sig, har varit betingad just utav en önskan att komma till enighet åtminstone med vissa andra grupper i riksdagen, att komma till detta samförstånd och att få en lösning så snabbt som möjligt. Jag får också erkänna, att det verkligen är ett intresse att få en lösning till stånd i år och icke först nästa år, så att man kan göra besparingar ett år tidigare. För att få denna lösning så snabbt som möjligt och för att i någon mån få den under samförstånd med andra grupper har det socialdemokratiska partiet sträckt sig så långt, att man verkligen kan säga, att det har nått fram till bristningsgränsen. Man behöver icke dölja detta i denna församling. Ty det är en känd sak, att inom det socialdemokratiska partiet finnas representerade ganska skilda uppfattningar i fråga om försvaret. Det finns sålunda en grupp — om vilken

ingen vet, om den är i majoritet eller i minoritet — vars medlemmar äro bestämde anhängare av en omedelbar avrustning. Dessa hava endast ställt sig på linjen av minskade rustningar av den anledningen, att man i en given politisk situation tar det bästa, som man kan nå fram till. Det finns också en annan grupp, som är mera positivt försvarsvänlig, och jag kan inte undgå att konstatera, att det är denna grupp, som mer eller mindre — jag skulle helst kunna säga *mer* — satt sin prägel på det socialdemokratiska partiets militära program. Kammaren kan vara övertygad om att det förslag, som det socialdemokratiska partiet under denna riksdag har lagt fram, icke är något uttryck för vad man skulle kunna kalla en samlad mening inom det socialdemokratiska partiet utan ett förslag, som de mera positivt försvarsvänligt intresserade kunnat få fram, därför att man på den andra sidan, där man önskar en snabbare och mera omedelbar avvapning, ur — jag skulle kunna säga — taktiska synpunkter säger sig, att det är det mesta som vi kunna få och det lägsta som vi under nuvarande förhållanden kunna komma ned till. Men om frågan icke löses vid denna riksdag, utan hänskjutes till folket i val, är det icke säkert, att de grupper, som hittills hava med ganska god argumentering lyckats övertyga den socialdemokratiska gruppen om, att utskottets förslag är det i den nuvarande situationen lämpligaste, efter ett avslag på detta socialdemokratiska anbud komma att finna samma gehör för sina argument som de tidigare haft.

Jag vill inte sluta på samma sätt som herr Rosén, då han tydligt förklarade, att om de frisinnades anbud — ty även från frisinnad sida betraktas deras förslag tydligen såsom ett anbud uppåt till en lösning — avslås, kommer, om det blir en verklig strid, det frisinnade partiet icke att få sitt folk med sig så högt upp. Jag vill inte sluta på samma sätt. Jag vill endast säga, att den möjligheten föreligger, att det kan gå på samma sätt inom det socialdemokratiska partiet. Jag vill inte alls uttala detta såsom något slags hotelse, ty jag vet, att sådana hotelser ingenting betyda i denna kammare, men jag tror, att jag har rätt att uttala det såsom en varning, innan kammaren går att fatta sitt beslut.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre **Marks von Würtemberg**: Herr greve och talman, mina herrar! Det stora spörsmål, som nu är föremål för kammarens behandling, har under de långa överläggningar, som redan ägt rum, blivit belyst från olika synpunkter. En av de viktigaste sidorna är naturligtvis den utrikespolitiska. Frågan, huruvida vi överhuvud behöva ett försvar och hurudant detta i så fall bör vara beskaffat, beror ju i själva verket på det omdöme, man bildar sig om tillvaron och vidden av yttre faror för vårt land. Det är då naturligt, att den, som för närvarande har att inom regeringen särskilt bevaka landets utrikespolitiska angelägenheter, uttalar sin mening om denna sida av det stora försvarsspörsmålet. Jag skall nu i största korthet utveckla den syn på saken, som jag bildat mig.

I en fråga, där så mycket beror på individuell uppskattning av svårbedömda förhållanden, kan ju jag lika litet som någon annan göra anspråk på något slags ofelbarhet. Måhända borde jag dock såtillvida ha några förutsättningar för hithörande frågors bedömande, som jag i följd av omständigheternas makt sedan åtskilliga år tillbaka kommit att praktiskt deltaga i handläggningen av vissa viktiga internationella spörsmål; och från den post jag nu bekläder har jag haft en viss möjlighet att i det hela följa den europeiska politiken i dess senaste utvecklingsskeden.

Jag måste redan från början tillstå, att jag icke kan dela den ljusa syn på den allmänna internationella situationen eller på Sveriges utrikespolitiska läge, som man nu för tiden ofta möter i vårt land och som nog även spåras i riksdagen. Alla veta vi, hur man under det stora världskriget hörde från båda de stora

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande.
(Forts.)

lägren — om också kanske mest från det ena — proklameras, att vad man i själva verket stred för var ett framtida bestående freds- och rättstillstånd mellan folken. I många fall låg häri naturligtvis ej annat än en art av krigspropaganda, bedriven likasom mycken annan liknande verksamhet endast i tanke på att slå blå dunster i ögonen på den stora enfaldiga hopen. Men det kan knappast betvivlas, att bland förkunnarna av detta evangelium också funnos rätt många uppriktigt troende. Bland de mera nyktert tänkande, som insågo, att den goda vilja bland människorna, som skulle ha varit den bästa garantien för en bestående fred, icke så lätt kunde skapas, fanns det många, som menade, att i den allmänna utmattning, som kriget fört med sig, låge en ganska säker borgen för en period av relativt lugn och stabilitet, liknande den, som rådde för hundra år sedan efter de napoleonska krigens avslutande. Slutligen funnos ej så få, som hoppades, att de i sammanhang med frederna tillkomna folkförbunden skulle redan från början lyckas fylla sin stora uppgift att utjämna slitningar mellan folken.

Alla dessa förhoppningar ha slagit fel. Människorna ha ej med ett slag blivit benägna att för världens och mänsklighetens eller grannsämjans bästa sätta de individuella eller nationella intressena i bakgrunden eller att för andra syften på lång sikt uppgiva en eller annan omedelbar fördel av underordnad vikt. Icke heller har den allmänna utmattningen eller utarmningen förmått åstadkomma det lugn, varpå man hoppats. Tvärtom har denna gång den genom kriget framkallade fattigdomen varit en kraftigt bidragande orsak till de slitningar, som gjort tillståndet mellan vissa av de största bland Europas folk till ett mellanting mellan krig och fred. Och Nationernas förbund, som, efter vad man alltjämt får hoppas, en gång skall bliva en fredsbefrämjande faktor av första ordningen, har hittills endast i ganska ringa grad varit i stånd att stifta fred och sämja eller hindra övergrepp.

Såsom i går framhölls av herr statsministern, måste det erkännas, att det allmänna internationella läget på sista tiden visat en ljusning, såtillvida, som en lösning av det tyska skadeståndsproblemet synes ligga inom räckhåll, därest de s. k. expertkommissionernas förslag bliva utan förbehåll antagna av alla vederbörande stater. Skulle, såsom man livligt må hoppas, detta bliva fallet, och skulle, såsom man även får hoppas, de ifrågasatta villkoren visa sig möjliga att uppfylla samt god vilja att uppfylla dem vara för handen, har onekligen den mest i dagen liggande av de europeiska oroshärdarna försvunnit. Men envar, som någon smula känner förhållandena, vet att den ingalunda är den enda. Tvärtom förhåller det sig så, att de stater i Europa äro lätt räknade, som icke äro mer eller mindre belastade med ömtåliga, i vissa fall synnerligen brännande frågor av internationell art. Den omkastning av sekelgamla förhållanden, som kriget och frederna fört med sig, har, ehuru kanske ofta nog innebärande framsteg av glädjande art, dock skapat en sådan mångfald av spänningsmoment, att en bristning på en eller annan punkt ej kan anses utesluten, och varthän även en konflikt av mera lokal art i sin utveckling kan föra. därom göres oss knappt vittne behov.

Man har gjort gällande, att utsikterna till allvarliga konflikter skulle minskas genom demokratiens, särskilt socialdemokratiens, växande inflytande, vilket skulle vara ägnat att motverka den krigsbefrämjande faktor, som låge i storkapitalismen eller i de styrandes oskicklighet eller maktlystnad. Ett dylikt påstående innebär emellertid helt visst en mycket långt driven förenkling av fredsproblemet. Även om storkapitalet icke kan frikännas från delaktighet i skapandet av misshälligheter eller till och med väpnade konflikter mellan folken, och även om missgrepp eller överdrift av regeringar eller styrande klasser mången gång givit upphov till sådana konflikter, kan dock en opartisk iakttagare aldrig slå sig till ro med den tanken, att folkens bredare lager alltid äro fria

från skuld. Historien och ej minst den nyare visar, att det många gånger är folkstämningen, som framdriver krig, likasom att regenter och folkledare, när de för avledande av uppmärksamheten från inre förhållanden eller eljest för bibehållande av sin prestige önska uppegga folkstämningen, så tillvida hava en mycket lätt uppgift. Masspsykosens mystiska och allmänfarliga naturlagar låta sig knappast på något område konstateras så lätt som på det internationella.

Ang. försvarsrådets ordnande.
(Forts.)

För min del kan jag alltså icke, hur varm fredsvän jag än är, invagga mig i den tanken, att Europas fred nu är säkert tryggad under den närmare framtiden. Jag går naturligtvis ej så långt, att jag anser ett nytt europeiskt krig vara övervägande sannolikt — de fredsbefrämjande faktorer, som alltjämt verka, kan jag ju ej förbise — men att tanken på ett mera omfattande krig nu skulle falla utanför verklighetens mark kan jag ej medgiva.

Icke heller kan jag instämna med dem, som mena, att vårt avskilda läge befriar oss från att i förväg träffa verkligt effektiva åtgärder för vår säkerhet mot angrepp eller neutralitetskränkningar. Att i ett offentligt uttalande inlåta sig på frågan om de eventualiteter, under vilka en konflikt för oss kan uppstå, är icke lätt; för en person i min nuvarande ställning är det nästan omöjligt. Att emellertid dylika eventualiteter ligga inom området för det praktiskt tänkbara är min bestämda övertygelse. Exempelvis må här allenast antydast de svårigheter i neutralitetshänseende, som under vissa ej alltför otänkbara förhållanden kunna följa av vår egenskap av strandägare vid en av Europas mera viktiga internationella farleder.

Om jag alltså ej vågar hysa någon säker tro på en fredens aera eller på vår förmåga att hålla oss utanför tänkbara konflikter, innebär detta ingalunda, att jag skulle anse allt praktisk arbete i fredens tjänst vara meningslöst och att vi alltså borde hålla oss borta från sådant arbete. Jag anser tvärtom, att vi efter förmåga böra deltaga i alla strävanden av denna art, som äro av någon praktisk betydelse. Vad särskilt angår Nationernas förbund är jag beredd att med glädje och tacksamhet konstatera, att denna sammanslutning, på vars möjlighet knappast någon för ett tiotal år sedan skulle hava trott, likväl kommit till stånd, samt att den alltjämt lever och trots åtskilliga motgångar och svårigheter dock lyckats uträtta åtskilligt för fred och samförstånd. Måhända kan det utan alltför stor förmånenhet påstås, att Sveriges uppträdande inom förbundet icke varit alldeles utan betydelse för dess verksamhet i den anda, som förbundsfördraget anger. Särskilt sedan vårt land kommit att tillhöra förbundets råd, hava vissa möjligheter och förpliktelser i detta avseende yppats, och det är endast en gärd av rättvisa, när jag framhåller den ingalunda obetydliga insats, som vår representant i rådet härvid presterat med det stöd han vetat sig hava i den hemmavarande regeringen. Jag skulle gärna önska, att han och hans regering också kunde uträtta något för genomförande av den allmänna nedrustning, som enligt förbundsfördraget utgör en bland förbundets huvuduppgifter. Tyvärr har något sådant hittills icke kunnat åstadkommas. En dylik allmän nedrustning, genomförd under tagen hänsyn till de enskilda staternas särskilda förhållanden, vore enligt min uppfattning ett av de största framsteg för fredstanken, som nu kunde ifrågakomma, och hoppet om dess åstadkommande må man ju i det allra längsta söka bevara.

Däremot kan jag omöjligan ansluta mig till dem, som tro att fredstanken i världen skulle vinna på, att en eller annan av Europas mindre stater på egen hand beslöte sig för avrustning eller nedrustning. Vad man säger, att genom ett av oss fattat beslut av denna art militarismens »trollring» skulle brytas, beror helt visst på ett fullständigt oriktigt bedömande av situationen. I den mån man överhuvud nere i Europa skulle fästa uppmärksamheten vid ett dylikt beslut skulle efter min tanke uppmärksamheten utlösa sig i ett slags axelryckning,

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

uttryckande en medlidsam ringaktning för ett folk, som så lågt värdesatte sitt oberoende. För min del skulle jag vara benägen att gå än längre. Så länge de stora stater, som tillhöra Nationernas förbund, icke kunna förmås att genomföra den väsentliga nedrustning, till vilken de utfäst sig genom förbundsfördraget, anser jag, att det för varje mindre stat i viss mån är en plikt, icke allenast mot denna stat själv utan mot det allmänna att icke ställa sig värnlös och därigenom framkalla ett slags vacuum, som står öppet för andras fria görande och låtande. Länder sådana som exempelvis Schweiz och Holland göra sig förtjänta om det allmänna genom att icke lägga sina områden öppna för främmande stater. Fall skulle väl även kunna nämnas, där i själva verket en liten stat genom att till det yttersta försvara sig mot ett inträffat överfall måste i en mera vidsynt betraktares ögon anses hava gjort sig långt mera förtjänt om fredssaken än fallet skulle blivit, om denna stat motståndslöst prisgivit sig åt inkräktaren.

Att, såsom i går antyddes av en ärad talare, vårt land genom att, såsom orden föllo, »blåsa upp sig» skulle kunna reta andra länder tror jag ej vara att befara. Vår fredsvilja och rättskänsla hava under långa tider dokumenterats på ett sätt, som efter min tro utesluter varje misstanke för krigiska tendenser.

Från de utgångspunkter jag nu antytt måste jag för min del anse, att — med mindre en allmän minskning av rustningarna skulle komma till stånd — Sverige bör åtaga sig den försvarsbörda, som kan bäras utan eftersättande av andra nödiga statsutgifter; och då jag utan att göra anspråk på vare sig statsfinansiell eller militär fackkunskap dock tror mig förstå, att det framlagda regeringsförslaget eller den av reservationerna, som nära sammanfaller med detta förslag, härvid erbjuder en antaglig lösning, följer härav, att jag måste livligt önska, att en sådan lösning må komma till stånd.

Herr Widell: Herr greve och talman! Jag skall icke ingå på någon utförligare motivering för den reservation, som jag inom utskottet anslutit mig till. Jag kan i den delen inskränka mig till att åberopa vad herr Vennersten i går anförde. Jag skall icke heller tillåta mig på någon kritik av övriga föreliggande förslag utan skall endast inskränka mig till några ord med anledning av ett par yttranden, som förekommit under den hittills förda debatten.

Herr Rosén anförde i går såsom bevis på, att Kungl. Maj:ts förslag enligt hans uppfattning vore alldeles för dyrt, att detta förslag med 6 miljoner kronor överstege kostnaderna enligt den reservation, som från högersidan avgivits inom försvarsrevisionen. Det är alldeles riktigt, att skillnaden är denna. Men om man ser närmare efter, huru den uppkommit, finner man, att hela skillnaden ligger i tvenne punkter. Den ena är flygväsendet och den andra flottans nybyggnadsanslag.

Vad först flygväsendet beträffar, är herr Rosén fullständigt ense med oss allsammans, att de av försvarsrevisionen beräknade kostnaderna för flygväsendet varit alldeles för låga och nödvändigt behöva höjas. Vad återigen beträffar flottans nybyggnadsanslag, hade man ju i försvarsrevisionen allmänt samlat sig kring ett nybyggnadsanslag av 5 miljoner kronor, medan däremot Kungl. Maj:t nu föreslagit 9 miljoner kronor. Anledningen till, att vi i försvarsrevisionen ansågo oss kunna stanna vid ett så lågt belopp var — åtminstone vad mig och mina meningsfränder angår — att vi räknade med möjligheten att åstadkomma en ny och betydligt billigare jagartyp än den, som då förelåg. Vi ansågo, att man borde försöka få ned kostnaderna för jagartypen till allra högst 5 miljoner kronor. Om, såsom vi då gjorde, man räknar med en sådan kostnad, skulle det för en årskostnad av 5 miljoner kronor bliva möjligt att bygga en division jagare och ändå hava ett belopp över till undervattensbåtar. Nu visade det sig vid den följande utredningen, att det icke fanns någon möjlighet att på detta sätt få ned kostnaderna för jagarna. Man måste räkna med större kostnader

för dessa, och därmed var man nödsakad att gå på ett avsevärt högre nybyggnadsanslag, än vad vi i försvarsrevisionen ansågo oss behöva föreslå. Här ligger sålunda orsaken till denna högre kostnad.

Vad återigen lantförsvaret beträffar, föreligger här ingen sådan merkostnad, men i och för sig skulle det ingalunda ha varit överraskande, om Kungl. Maj:t beträffande lantförsvaret kommit till ganska betydligt högre kostnader, än vi gjorde i försvarsrevisionen. Såsom vi veta, är det ju så, att försvarsrevisionens förslag — såväl huvudförslaget som alla reservationerna — utgingo från den s. k. kategoriklyvningen, men det är alldeles uppenbart — det var i varje fall uppenbart för varje ledamot av försvarsrevisionen — att man på den vägen kom till ett i förhållande till sin effektivitet vida billigare försvar än på någon annan väg. Jag tror icke, att någon ledamot av försvarsrevisionen ändrat mening i den delen, utan att de fortfarande äro av den uppfattningen, att om en kategoriklyvning kunde bibehållas, skulle på det sättet kunna organiseras ett bättre och billigare försvar. Men denna kategoriklyvning blev, såsom alla veta, föremål för en så gott som fullständigt enstämmigt nedgörande kritik. Man ville icke alls höra talas om en sådan, och inför denna allmänna mening har man icke haft någon annan utväg än att böja sig. Det är vad Kungl. Maj:t gjort i sitt förslag. Ej heller i utskottet har någon röst höjts för förslaget om kategoriklyvning. Men därmed är det i och för sig klart, att man måste räkna med relativt större kostnader än försvarsrevisionen gjorde. Endast genom en sådan kategoriklyvning var det möjligt att få ned kostnaderna.

I sammanhang med frågan om kostnaderna kan jag icke underlåta att med ett par ord beröra några uppgifter, som i går voro synliga i tidningen Social Demokraten rörande försvarskostnaderna i Sverige och en del andra länder. Man anförde där siffror, som visade, att försvarskostnaderna i Sverige per invånare räknat äro betydligt högre än i åtskilliga andra länder, som med oss äro mer eller mindre jämförliga. Siffrorna äro, antar jag, fullt riktiga. Men till en början är att märka, att varje jämförelse i penningar mellan olika länder för närvarande måste vara behäftad med utomordentliga vanskligheter. Det går icke att utan vidare omräkna de olika ländernas valutor efter gällande växelkurser och säga, att kostnaderna äro så och så många kronor per invånare i Sverige, så och så många kronor i Norge, så och så många i Danmark o. s. v. Det går helt enkelt icke, därför att penningens köpkraft är så ofantligt olika i olika länder. I regel kan man säga, att i länder med deprecierad valuta — och det har så gott som hela världen med undantag av Sverige och Förenta staterna — är penningens köpkraft inom landet avsevärt större än de utländska växelkurserna tyda på. Detta är alldeles särskilt att taga i betraktande, då man jämför Sverige å ena sidan med exempelvis Finland och Belgien å den andra. Det är en känd sak, att penningens köpkraft i Finland och Belgien är betydligt större än här i Sverige, och det är alldeles klart, att man för ett och samma belopp i kronor räknat får mycket mera i dessa länder än i Sverige. Vad dessa länder beträffar kommer därtill, att de i huvudsak sakna flotta och att kostnaderna där således kunna koncentreras på armén och flygväsendet. Detta med valutan och penningens värde är således en omständighet, som först och främst måste tagas i betraktande, då man gör en sådan jämförelse.

Men frånsatt detta, vill jag för min del mycket gärna erkänna — och det är ett allmänt känt sakförhållande — att vårt försvar är synnerligen dyrt i förhållande till sin effektivitet och att så alltid varit fallet. Det är ingenting nytt, utan det har varit så under årtionden. Frågar man, varpå detta beror, blir svaret i första hand, att det beror på själva organisationen. Ett försvar, vilket såsom det svenska bygger på systemet *stam* i mycket stor utsträckning, måste bliva betydligt dyrare än ett försvar, som mer eller mindre uteslutande bygger på den rena *värnplikten*. Det är ju klart, att om vi kunde ersätta hela vårt

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

värvade manskap, vårt underbefäl, våra underofficerare och en del av officerarna med värnpliktiga, som icke hade någon avlöning att tala om, skulle kostnaderna bliva låga. Men det är just vad som är fallet i de allra flesta främmande länder. Systemet med en avlönad stam är något för Sverige ganska egendomligt och återfinnes i allmänhet icke i främmande länder. Det återfinnes sålunda icke i våra grannländer Danmark och Norge. Däri ligger en av förklaringarna till, att kostnaderna där äro så avsevärt under våra.

En annan omständighet, som i mycket hög grad bidrager till, att försvaret i Sverige är så dyrt, är, att man här ställer avsevärt större krav på förläggningsförhållandena, mathållning, sjukvård o. s. v. än i andra länder och även på avlöningen till de värnpliktiga. Vad förläggningsförhållandena beträffar är detta delvis en följd av vårt klimat, som icke kan undvikas. Dessa faktorer tillsammans göra emellertid, att vårt försvar är dyrt och måste förbliva dyrt, så länge det är byggt på den nuvarande organisationen. Såvitt jag vet, finns heller icke på något håll något förslag uppe om att överge den nuvarande organisationen och bygga på den rena värnplikten. Ett sådant förslag har, det vet jag mycket väl, ingen som helst resonans bland det svenska folket. Här har förelegat ett enda sådant förslag under hela den långa tid, under vilken värnpliktsfrågan varit under diskussion, nämligen det Weidenhielska förslaget av år 1875, som var ett rent värnpliktsförslag och antagligen det bästa förslag både ur militär och ekonomisk synpunkt, som utarbetats här i Sverige. Om detta hade antagits, hade man haft ett militärt tillfredsställande och ekonomiskt billigare försvar, men det vann icke riksdagens bifall utan föll, och man har icke ansett det löna mödan att taga upp det igen. Att vårt försvar är dyrt, är sålunda ett faktum men ett faktum, som man omöjligt kan komma ifrån, så länge vi bibehålla den nuvarande organisationen. Detta måste vi således räkna med.

Herr Reuterskiöld framlade i värtaliga ordalag sin ljusa tro på det svenska folkets försvarsvilja. För min del vill jag gärna dela denna tro, och jag fann under debatten i går i ett yttrande av herr Rosén ett starkt stöd för en sådan uppfattning. Det var då herr Rosén så kraftigt uttalade, att det försvar, som han förordade, var avsett att försvara *varje tumsbredd av den svenska jorden*. Även jag har den uppfattningen om försvarets mål: det skall försvara *varje tumsbredd av den svenska jorden*. Men däremot måste jag för min del tyvärr göra gällande, att omfattningen av det försvar, som herr Rosén förordar, icke är sådant, att det möjliggör realiserandet av denna vackra tanke. Detta i förbigående.

Vad så det socialdemokratiska förslaget beträffar, har jag verkligen ännu icke lyckats få fullt klart för mig, vad detta förslag egentligen avser. Herr Wigforss har visserligen i dag rätt ingående diskuterat den socialdemokratiska härorganisationens användning i krig, men om jag ser på motiveringen för utskottets utlåtande — både på vad som står där och ännu mera på vad som en gång stått där — kommer jag till ett annat resultat. De sista orden, som jag fällde, syftade på det förhållande, som kanske är bekant för kammaren, att sedan utskottet i fredags fattat sitt beslut i försvarsfrågan och därvid godkänt betänkandet och motiveringen angående flygvapnet, skedde sedermera genom socialdemokraterna genomgripande förändringar i motiveringen. Jag skall icke alls inlåta mig på den formella sidan av detta. Att jag omnämnt saken beror endast därpå, att den sprider ett visst ljus över, huru det socialdemokratiska partiet ser denna fråga. Jag skall icke trötta kammaren med att läsa upp de delar av motiveringen, som socialdemokraterna uteslutit. Den, som intresserar sig för saken, kan jämföra å ena sidan utskottets motivering, sådan den nu lyder, och å andra sidan den motivering, som finns i den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen. Denna sista motivering är nämligen den av ut-

skottet ursprungligen godkända. Jag kan i korthet sammanfatta dessa strykningar så, att socialdemokraterna sorgfälligt ur motiveringen uteslutit allt, som i minsta mån har avseende på flygvapnets användning i krig. Man har därvidlag varit så omsorgsfull, att man till och med på ett ställe inne i ett stycke, där det talats om »krigsutbildning», strukit den lilla stavelsen »krigs», så att det nu endast står »utbildning». Jag måste då fråga mig: Vad är egentligen socialdemokraternas mening om, vartill försvaret skall användas, om icke till krig? Jag hade då alltid trott, att försvaret skulle användas i krig!

Jag inskränker mig, herr vice talman, till dessa ord och ber att få instämma i det av herr Vennersten framförda yrkandet.

Fröken **Hesselgren**: Det kanske kan tyckas, att detta är en fråga, i vilken vi kvinnor icke ha någon talan, där vi borde tåga. Vi ha ju ingen värnplikt, vi skola icke gå ut och försvara landet, om det gäller. I regel torde vi icke heller vara inne i de tekniska detaljer, som höra till detta. Vad det senare särskilt beträffar, är jag fullt medveten om, att jag saknar förmåga att bedöma de tekniska detaljerna i de förslag, som föreligga, som oförmåga, som dock torde delas av en och annan här i kammaren. För mig är det i alla händelser omöjligt att ha någon bestämd åsikt om den eller den fästningen, det eller det regementet skall slopas eller bibehållas. Jag kan heller icke ha någon visshet om, huru många dagar behövas för att giva den nödiga krigsutbildningen, och det är svårt att veta, huru man skall fördela anslagen mellan de olika vapenslagen. Här måste jag ju lita på andra. Härför fordras en kunskap, som jag icke har eller kan skaffa mig. Men saken har också en allmänmänsklig sida, som rör oss alla, således också oss kvinnor. Djupast inne är det om den, som striden egentligen rör sig, som meningarna skarpast bryta sig. Denna — frågans djupaste innebörd — är det också, som gör, att all diskussion på detta område, vare sig inom riksdagen eller utanför riksdagen, så lätt blir bitter, att man känner meningsskiljaktigheterna på detta område så smärtsamma, som man faktiskt gör. Att det är så, beror naturligtvis på, att i alla tider denna fråga varit på ett alldeles särskilt sätt förbunden med kärleken till det egna landet. Ett mer eller mindre på detta område har alltid tagits såsom ett adekvat uttryck för en ljum eller stark känsla för fosterlandet. Så var det 1914, och så är det nu. Det är också urgamla föreställningar om våldets makt och rätt att vara utslagsgivande, som gör, att man här icke kan se andra medel eller möjligheter att skydda sig och sitt än genom våldsmedel. Med denna utgångspunkt är det ju naturligt, att man känner, att man måste bjuda till sina yttersta krafter för att skaffa sig ett så starkt skydd som möjligt. Vi alla, som genomlevat världskrigets fasor, borde förstå ännu bättre än 1914 års människor, vad som hotar den, som icke är beredd. Men är det verkligen så, att det är den enda slutsatsen, som de sista tio årens erfarenhet har givit? Kan man icke snarare säga, att den visar hän på, att det tekniska försvaret har nått en antiklimax eller åtminstone är på väg att nå den? Har den icke visat, att kriget tager i sin tjänst alla grenar av vetenskapen; att kampen sker med medel, som man förr aldrig kunnat tänka eller drömma om: gaser, gifter, bakterier och kanske t. o. m. elektriska strålar, varom det stod härom dagen i tidningen? Vem vet, var gränsen går? Vilken möjlighet har man att skydda sig mot sådana saker? Ett fåtal personer komma med sådana medel att kunna förgöra och fördärva mer människor än den allra bästa, mest välrustade krigshär nu kan göra. Om ett folk verkligen vill skada ett annat folk, har det obegränsade möjligheter att kunna utrota det folket, när det vill begagna sig av dessa vetenskapliga medel och de mänskliga uppfinningarna på detta område. Man måste inför sådana möjligheter fråga sig, om icke våldet såsom försvarsmedel har spelat ut sin roll, om det icke finnes andra

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

och kraftigare medel att möta det med. Vi ha så länge försökt att reda ut tvister och olika meningar om vad som är mitt eller ditt med våldet som den yttersta maktfaktorn, att man har svårt att tänka sig något annat. Men vi komma ändå att tvingas fram att söka detta andra, om vi överhuvud taget skola fortfara att existera. Överallt i världen finnas också krafter, som arbeta på detta, som söka att finna dessa nya vägar. Lord Robert Cecil talade häromdagen om att det är folkens skräck för varandra, som måste försvinna. Han talade också om, att avrustningen är den enda vägen att bekämpa denna skräck. Det är för mig klart, att avrustningstanken måste förverkligas, icke därför att den är ekonomiskt nödvändig; icke därför att vi ha ett fritt Finland och de Baltiska randstaterna såsom ett skydd; icke därför, att det icke finnes någon fara för oss, utan därför, att den är ett nödvändigt led i de nya åtgärder till fredens bevarande, som tidens utveckling tvingar oss att söka. Det gäller härvidlag icke, att alla länder nödvändigtvis skola börja på en gång. Det som däremot nödvändigt gäller här, det är, att förutsättningen skall finnas inom det egna landet, för att man skall kunna hava det moraliska modet att våga tro på och lita på andra vägar till trygghet av rättsförhållandet mellan staterna. Vårt land är icke färdigt att avrusta *nu*, det skulle, tror jag, för oss vara gagnlöst att försöka. Det vore orätt mot alla dem, som alltjämt känna det tekniska försvaret såsom deras enda trygghet att lita sig till. För att komma därefter fordras en uppfostran, som går till djupet, som går till botten, med omvandling av urgamla traditioner och åskådningar, och det är ett arbete, som icke går på en dag. Det är ett arbete, som vi icke äro färdiga med, men det är ett arbete, som jag ser såsom kvinnornas viktigaste och största politiska internationella uppgift.

Men vi äro anslutna till Nationernas förbund, och därmed ha vi gått in för tanken på de nya vägarna och förpliktat oss att söka förverkliga dem. När vi därför nu gå att besluta om vår härordning, är det från min synpunkt sett klart, att i det beslutet måste markeras, att vi verkligen vilja på allvar göra inskränkningar. Härav följer, att när jag nu skall gå till röstning om denna sak, måste jag hålla mig till vänsterkanten, ty det är endast vänsterförslagen, som bygga på avrustningstanken. Vilket av dessa förslag som bör tagas, är ej gott att säga. För mig står det så, att utskottsförslaget och de frisinades förslag göra en så stark reduktion, att jag för min del icke anser, att man kan gå in för dem, förrän man vet, om folkets flertal känner sig tryggt under en sådan minskning. Därför har det för mig känts så, att herr Hellbergs förslag är en väg, där man genom att gå fram något långsammare, kan få en övergångstid, som i längden mer gagnar avrustningssaken. Man kan tycka, att det är inkonsekvent av mig, men från min synpunkt är det ej inkonsekvent, därför att jag är färdig att gå med på en mycket längre gående avrustning, ifall folket uttalar sig därför. För närvarande uppfattar jag herr Hellbergs förslag såsom den övergångsform, vilken jag med lugnt samvete kan gå in på. Det skulle kunna hända, att vi behöva se litet mer, hur förhållandena utveckla sig, och det skulle kunna hända, att man, innan man bryter sönder själva ramen, skulle behöva litet närmare sätta sig in i vad som är det mest rationella sättet att ordna vårt försvarsväsende.

I följd därav, herr talman, instämmer jag i herr Hellbergs yrkande.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö. Herr talman! Redan från debattens början ha de olika förslagsställarna motiverat sina förslag och därvid också motiverat de utgångspunkter, efter vilka förslagen blivit utarbetade. Att åtskilligt i denna tavla blivit mycket växlande, beror givetvis på, huru man ser läget. Vad som innebär risk för en talare, anser den andre vara ofarligt. Herr försvarsmistern har vid detta tillfälle icke sparat på motiven. Han har nästan bevisat

för mycket och målat tavlan ganska mörk. Efter honom har statsministern gjort sitt till, och nu senast ha vi hört utrikesministern uttala sig om läget och sett honom göra sitt penseldrag i den mörka tavlan. Om en stund förmodar jag, att vi få höra finansministern utveckla det ekonomiska läget och tala om, att vi i själva verket icke äro så fattiga, som man från vissa håll vill påstå.

Emellertid, mot oss, som se mera optimistiskt på framtiden, säger man alltid, att vi kunna ingenting bevisa. Uppfattningen om risk och fara för landet är i grund och botten endast en trossak. Även om jag gärna medgiver det, vill jag dock tillägga, att vi på den optimistiska sidan kunna åberopa oss på fem starka fakta, som icke stå på den motsatta sidan, fakta, som obestriddligen tala för att en mycket lång fredsperiod är att motse. När man frågar dem, som måla tavlan så mörk, vilka som i verkligheten skulle vara våra fiender, så svarar man alltid undvikande, men man får i allmänhet den uppfattningen, att någon fara från England, Frankrike eller Tyskland icke är att vänta. Därför anser man läget i väster vara ganska hoppgivande. Man vill visserligen behålla Älvsborgs gamla fästning därborta, men det är mer därför, att den har funnits där förut samt att den kräves ur försvarssynpunkt. Går man vidare, får man till sist reda på, att den fiende, som vi i själva verket ha att frukta, det är Ryssland. Man sparar icke på att visa, huru rysansvärt stark den röda armén är och huru farlig den skulle bli för vårt land. Man kan aldrig reda, vad den får för uppgift, och därför måste vi rusta oss mot detta Ryssland.

Ryssland har ju alltid varit en stat, som stått till tjänst, då det gällt att skaffa fram sågfilare och andra spöken just i den situation, då de som allra bäst ha behövts, men efter revolutionen i Ryssland har intet dokument kunnat framdragas, som visar, att något av dessa påståenden ha varit riktiga; alla arkiv ha öppnats, men alls ingenting har visat, att tsarväldet haft för avsikt att komma åt eller komma i delo med Sverige. Men man pekar på den röda armén. För min del har jag i försvarsrevisionen sett vissa rapporter både om den ryska armén och den ryska flottan, och de ha icke varit allt för respektgivande. Jag vill tillägga, att det är ganska naturligt, att Ryssland behöver sin armé. Man behöver armén, precis såsom man sade här i Sverige för några år tillbaka: Man behöver armén mot de inre fienderna. När det är så, att man med diktaturens hjälp styr det ryska riket, är det uppenbart, att många miljoner där borta äro mycket missnöjda. Då är det också givet, att man behöver denna röda armé för att lugna allmänheten, i fall den skulle vilja göra sina anspråk allt för starkt gällande. Jag måste således säga, att från det hållet ha vi ingenting att vänta. Och då stå på optimisternas sida, som jag nyss nämnde, fem mycket starka fakta. Där står för det första Finland såsom en oberoende stat; detaljerna skall jag nu icke gå in på. Sedan ha vi randstaterna kring Ryssland. För det andra hava vi ett avsevärt förbättrat läge i Östersjön. För det tredje tillkommer en mycket viktig faktor, den nämligen, att efter det fruktansvärda kriget det inträffat en stark förskjutning åt vänster i alla Europas länder. Denna maktförskjutning åt vänster betyder mycket för fredssträvandena i framtiden. Vi veta alla, att de värsta stridstupporna sopades bort i det krig de själva skapat. De finnas icke mera, och den lilla förändring i Frankrike, som nu inträffat, drager också på sitt sätt ett strå till stacken i det avseendet, att man har rätt att tänka sig ett förbättrat läge i fråga om framtiden. Och de nya maktutövarna i de olika länderna vädja icke till våldet såsom deras föregångare utan till rätten.

Men därtill kommer ett fjärde moment, nämligen Nationernas förbund, som visserligen såsom ofta här sagts är svagt till en början men som kan bliva en stark faktor att räkna med i framtiden. Och detta förbund avser ju att reglera förhållandena mellan olika stater vid tillfällen, då tvister hava uppstått. Man får icke gripa till vapen när som helst. Där är det bestämt, att man först

Ang. försvarsrådets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets
ordnande.
(Forts.)

skall ha en viss tid för förhandlingar. Sedan dessa förhandlingar avslutats, inträder ytterligare en frist, innan vapen få tillgripas. Hade man haft något dylikt 1914, är det uppenbart, att kanske dessa upphettade hjärnor, som drevo folken ut i den stora katastrofen, haft behöflig tid för att svalna. Om det funnits en paus den gången, hade givetvis så också blivit fallet.

Därtill kommer till sist ett femte faktum, som jag vid detta tillfälle vill åberopa, nämligen det, att den generation, som genomlevt detta krig och sett miljoner och åter miljoner människor meningslöst slaktas ute på slagfalten, sett världen läggas i spillror, sett hur mänskligheten, folken och nationerna blivit ännu mer fattiga — den generation kommer givetvis icke att vilja vara med om några krigsäventyr, även om den givetvis icke kan i allo inverka på de dyningar, som finnas efter det stora, nyss avslutade kriget. Ja, alla dessa fakta anser jag tala i mycket hög grad till förmån för den ståndpunkt, som optimisterna intaga i fråga om den fredliga framtiden. Och om till äventyrs någon stridsivrare av den gamla stammen vore tillfinnandes, är jag övertygad om att han skall betänka sig mer än en gång, innan han medverkar till ett krig, då faktiskt krig endast kan ytterligare öka människornas och folkens fattigdom.

Det är således denna bakgrund vi hava för vårt förslag. Vi hoppas och tro, denna fredsperiod skall kunna räcka både 10, 20, 30 och 50 år framåt i tiden, och då anse vi det vara ansvarslöst rent av att icke använda denna fredsperiod till nedskrivning av de militära utgifterna. Ingen härordning har räckt mer än ett tiotal år. Skulle det under tiden visa sig, att orosmoln på ett eller annat sätt uppstiga på den politiska himlen, ja, då har vårt land och vår riksdag givetvis anledning att observera detta och vidtaga de förändringar eller fatta de beslut, som därför kunna krävas.

Man är i allmänhet ense om att någon nedskrivning bör ske. Men man tvistar om hur långt man skall gå, och jag skall icke ytterligare gå in på den saken. Men jag skall be att få fråga dessa herrar, som kämpa för de mesta möjliga utgifter till försvarsväsendet: hur kunna de veta, att översta gränsen för vår förmåga i ekonomiskt avseende är just den, där vi kunna känna oss trygga? Hur kunna de veta, att det är den organisationen, som verkligen behövs? Kan man icke möjligen sätta ned den gränsen, så att man får staterna att avskriva vissa procent av dessa utgifter, procentuellt ungefär lika mycket för alla? Maktförhållandena mellan de olika staterna bleve då precis desamma. Följaktligen bleve skillnaden endast den, att medan man förut drivits upp till det yttersta ifråga om rustningar, kunde man nu stanna längre ner, men alla stater bleve lika svaga eller lika starka — vilket man vill — och således bleve de lika farliga för varandra som förut vid ansträngningarna till det yttersta. Den svage vore fortfarande den svage, och den starke vore den starke. Om någon nation bör anse sig hava någon skyldighet att träda i bräschan för en sådan nedskrivning, är det just de små nationerna, som icke kunna följa med i rustningssträvandena.

Ja, sedan har herr försvarsministern riktat sig tämligen skarpt mot det socialdemokratiska förslaget och ansett, att det i alla avseenden är otillräckligt. Han har också för denna sin åsikt åberopat sakkunskapen. Jag hade icke väntat, att han skulle tala om sakkunskapen, då han ju allt för väl vet, hur vi alla nödgats gå från den både i försvarsrevisionen och senare i försvarsutskottet. Herr försvarsministern är egentligen den, som mest av alla åsidosatt den militära sakkunskapen. I försvarsrevisionen voro t. ex. alla de civila elementen av den uppfattningen, att man borde ha ett gemensamt flyg för vårt land, icke ett flyg för marinen och ett annat flyg för armén. Man ansåg nämligen med rätta att, om något skulle inträffa, anfall eller dylikt utifrån, skulle man ha möjlighet att sända hela flocken av flygplan mot fienden. Man skulle inte göra så, som de sakkunniga ville, att flottan skulle hava sina flygare, som skulle

mottaga den anfallande fienden ute i havsbandet, och armén sina, som sedan skulle taga mot fienden inne i landet. Nej, man ansåg, att man borde ha ett gemensamt flyg, som gjorde ett samlat anfall och försvar redan från början. Sakkunskapen ansåg, att detta vårt förslag var orimligt. Frågan ansågs icke kunna lösas på det sättet. Vi hade ingen till hjälp i den punkten och vågade icke gentemot sakkunskapen utforma ett förslag, som kunde bli antaget här i riksdagen. Vad händer nu? Jo, herr försvarsministern åsidosätter själv alla dessa sakkunniges råd, då han uppgör propositionen. Han gör nämligen ett gemensamt flyg, som vi nu senare hava ytterligare förbättrat genom att göra det oberoende och icke uppdelat på avdelningar, ett vapen alltså för sig med särskild chef. Detta har skett både mot sakkunskapen i försvarsrevisionen och mot sakkunskapen inom försvarsutskottet. Jag kan då icke förstå, hur vår ärade försvarsminister kan komma och tala om att man skall respektera och följa sakkunskapen, när han själv, som ju satt såsom sekreterare i försvarskommissionen, varit den förste att helt övergiva de råd, som sakkunskapen har lämnat. Jag vill säga precis som min ärade granne till höger i går sade, att de sakkunniga äro ju inte mera än människor, och de få givetvis finna sig i att någon gång bli övergivna av dem, som de hava att råda.

Sedan gjorde herr försvarsministern en del anmärkningar mot vårt förslag rörande flottan. Herr Wigforss har redan varit inne på den saken. Jag vill dock säga, att när herr försvarsministern utövar kritik mot vad som faktiskt är bättre än något av de andra förslagen, måste man anse, att herr försvarsministern bevisar alldeles för mycket å ämbetets vägnar. Nu är det så inom sjövapnet, att de yngre elementen gärna se, att man får stambemanning på fartygen, därför att den kan sina uppgifter på ett helt annat sätt än de värnpliktiga, förutsatt att man icke skall hava mycket lång värnpliktstid för dem, som fullgöra sin värnplikt på fartygen. Och man kan tillägga, att det finns vissa områden av sjövapnet, där det absolut skulle vara livsfarligt att ha värnpliktiga ombord, t. ex. på undervattensbåtar och dylikt. Då är det uppenbart, att det skall växa fram en yngre riktning inom flottan, som anser, att just stambemanning är det riktiga för sjövapnet. Kritiken på det området är därför mycket underbar, och jag kan inte annat än säga, att den kan förvåna, ty, hur stark lust man än kan ha att kritisera, borde man icke kritisera det, som är bättre, än det man själv bjuder på.

Ja, jag vill också, innan jag går vidare, säga, att regeringsförslaget med 6 arméfördelningar är av den innebörd, att det omöjliggör varje tanke på teknisk utveckling och förbättring av vissa andra försvarsgrenar. Det är uppenbart, säger jag, att, när man vill hava fram ett nytt vapen såsom flyget och kanske delvis förändra tyngdpunkten i förhållande mellan armén och flottan, man får finna sig i nedskrivning på armén. Vill Kungl. Maj:t verkligen behålla 6 arméfördelningar, har Kungl. Maj:t också förhindrat möjligheten att göra de tekniska förbättringar, som äro nödvändiga för de andra avdelningarna, bland andra flyget.

Till sist skall jag be att få säga, att jag hade icke tänkt mig, att herr Hellberg var någon förlikningsman. Han tillkännagav emellertid själv i går, att så var fallet. Men jag har svårt att föreställa mig, vilka parter han skulle medla mellan, ty någon medling mellan socialdemokraternas förslag om 3 arméfördelningar och högerns om 6 arméfördelningar kan väl herr Hellbergs förslag om 5 arméfördelningar näppeligen innebära. Och skulle herr Hellberg medla mellan de frisinnades förslag, d. v. s. försvarsrevisionsmajoritetens förslag, och socialdemokraternas förslag, förefaller han mig vara lika olycklig i sin medlings- och förlikningsuppgift, ty en förlikningsman skall väl något så när ställa sig mellan de båda parterna, men herr Hellberg har gått över den andra parten, som han tänkte föra tillsammans med oss. Sådant kan ju icke bli förlikning.

Ang. försvarsöscendets ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Herr Winberg har i sitt anförande uttryckt sin förvåning över att socialdemokraterna gått in på ett förslag, som kräver 100 miljoner kronor. Man vet icke, om man skall taga råd — från rysslandsbanken höll jag på att säga, såsom herr Hellberg en gång sade — från herr Winberg på den punkten, ty det parti, som han närmast sluter sig till och som har sina rötter där borta i öster, har ju en annan uppfattning om utgifterna till militärväsendet. Man är långt ifrån så njugg, som herr Winberg här försöker föra till togs, men man vill ha en annan militärorganisation. Jag vill uppriktigt säga, att under hela den tid vi suttit både i försvarsrevisionen och i försvarsutskottet ha vi ansett, att vi borde försöka lösa försvarsfrågan och så snart som möjligt genomföra en nedskrivning på 50 miljoner kronor. Vi anse, att dessa 50 miljoner kunna användas till betydligt förnuftigare uppgifter och ändamål. Om man i demonstrationssyfte skulle framställa ett yrkande om avslag på alltsammans, kan det visserligen låta mycket vackert, men det blir staten dyrt. Får man därigenom behålla de utgifter vi nu hava för provisoriet på tillsammans omkring 159 miljoner kronor, tycker jag verkligen, att förnuftet borde bjuda, att man framställer ett förslag, som är avsett att gå igenom i riksdagen. Vårt förslag är precis såsom herr Wigforss tidigare påpekat just avvägt på det sättet, att det skulle passa att här bli antaget.

Herr talman, skulle vårt förslag bli avslaget och man icke skulle kunna få fram någon lösning av försvarsfrågan och alltså icke få den nedskrivning med 50 miljoner, som vi åsyfta, är jag övertygad om att värnpliktens historia här i landet också är slut. Och jag är därtill övertygad att, går frågan nu till val, den skall komma tillbaka med att man helt enkelt avskaffar värnplikten. Jag kan inte se något förnuft uti att man skall ha värnplikt, då man icke har behov av att utbilda alla värnpliktiga. Så snart man måste bortskära någon del av de värnpliktiga, får man givetvis också ingå på frågan om värvad armé. Och icke ens vid detta tillfälle har frågan härom varit oss främmande i försvarsrevisionen. Tvärt om har den fått en mycket grundlig utredning, men man ansåg, att man borde taga detta såsom en övergång och sedan aktgiva på framtiden, vad den kan ha i sitt sköte. Bli framtiden hoppigivande, såsom vi förmoda, ha vi snart utsikt att få försvarsfrågan till behandling ånyo. Och då blir det säkert enligt min uppfattning, att det blir fråga om stam och värvad armé i stället för värnplikt och värnpliktsarmé.

Herr talman, då jag anser, att ingen reservation varken från de frisinnade liberalerna eller högern giver den avskrivning, som läget med all tydlighet kan göra anspråk på, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det åligger mig att vid detta tillfälle föra talan för avrustningen såsom en praktisk och politisk nödvändighet. Det är icke någon tacksam uppgift, men det är i alla fall en uppgift, och enligt min uppfattning är det en viktig angelägenhet.

Jag fäste mig i går med intresse vid de uttalanden, som framfördes i kammararen av de bägga statsministrar, som ridit för försvarsfrågans rusthåll de två sista gångerna, då spörsmålet om en ny härordning blivit förelagt riksdagen, nämligen f. d. statsminister Hammarskjöld och statsminister Trygger. De representera två epoker, som påminna om varandra. Det var också två individualiteter, något olika lagda, som i går rent av sammandrabbade.

Det Hammarskjöldska förslaget kom till, under det att militarismen stod på toppen av sin högkonjunktur. Han själv, statsministern, seglade, kan man säga, på de skummande böljornas högsta rygg. Allting var väl tillagt för att framföra inför landet en militärordning av den yppersta beskaffenhet. Herr Hammarskjöld vädjade också till folket i val och inhöstade åtskilliga röster på den valrörelsen. Han vann sedan under frågans framfärd en lysande seger genom kapitulationen från den liberale generalchefen med fanor, spel, tross, manskap

och alltsammans. Det var en tilldragelse, som beseglade det stora stolta liberala partiets öde i Sverige. Statsministern hade också på sin sida sakkunskapen i armén, och den följde han i det längsta. Jag får verkligen säga, att jag måste på visst sätt sympatisera med sakkunskapen i armén, ty vad den vill är i alla fall i huvudsak riktigt. Den förmenar nämligen, att för ett effektivt försvar av vårt land kan i själva verket ingenting bli tillräckligt, och det är rena sanningen enligt min uppfattning. Därför tyckte den dåvarande ministären, att man borde över regeringens förslag sätta som motto de gamla orden: skall det vara, så skall det vara. Denna ministär bemödade sig också berömvärt om att iakttaga neutralitet och med en viss principiell professorlig envishet, som inte heller är att utesluta bland andra, försökte den föra ut i världen ett vidhållande, trots allt och trots bränningarna, av den formella internationella rättens tankar, oaktat världskriget störtat dem i avgrunden.

Då nu herr Hammarskjöld yttrade sig under gårdagen, tog talet formen av en beslöjad kritik av den nuvarande statsministerns förslag. Ja, man skulle kunna säga, att under den urbana formen låg rent av ett nedrackande av förslaget, den skoningslösaste kritik, som förekommit under debatten. Den tog också uttryck i de oförbehållsamma slutorden, med yrkande om avslag på alltihop. Detta innebär tillika, att herr Hammarskjöld, som förde regeringens talan för tio år sedan, vill nu behålla åtminstone det nuvarande provisoriet. Det är dyrt och dåligt, men det ger ändå utsikter att kunna bygga upp ett ännu dyrare försvar på detsamma och bättre bristerna.

Herr Hammarskjöld hyste inte den ringaste fruktan för valmännen. Han var van att triumfera år 1914. Det enda han gillade var den nya organisationen av flygväsendet. Detta saknades nämligen i den Hammarskjöldska härordningen, och han fann nu ett tillfälle att deklarerat, att han önskade komplettera sitt gamla förslag med denna nyhet.

Det var således, kan man säga, en redbar storsvensk högerpolitik utan fruktan, som framfördes vid detta tillfälle.

Den nuvarande statsministern har i försvarsfrågan liksom på många andra områden också representerat oräddheten framför allt. Men sedan han blev minister, har han slagit om sin politik och velat arbeta för denna sak i samförståndets tecken. Han har därmed avslöjat en ny sida av sin psyke, men det beror väl också därpå, att han fått arbeta under fallande konjunktioner, liksom därpå att de övriga ministrarna gått in i ministären på villkor av intellektuellt samförstånd. Den enda ståndaktiga militärintressenten i ministären var naturligtvis herr Hederstierna, som har en genomlevad övertygelse om nödvändigheten av ett starkt försvar. För att ytterligare skärpa våra utsikter höll han det bekanta bankettalet om vapenallians med Finland. Han gjorde klokt i att han icke talade om för sina kolleger vad han tänkte göra, ty det hade oroat dem, alldeles som jag inte talade om för utrikesministern, att jag tänkte framställa interpellation om Sönderjylland. Herr Hederstierna höll sitt tal och begick själv harakiri. Ministären var missnöjd, utom herr Trygger möjligen, och jag antar, att bland de icke minst missnöjda voro konsulterna och statsrådet Ekeberg, som väl tyckte, att det gick för långt att på detta sätt gå en samförståndsregering i vägen och rubba dess cirklar.

Således, den militära kraften, herr Hederstierna, försvann. Ministären blev mer homogen, och samförståndsregeringen framlade sitt förslag. Nu är det enligt min uppfattning en ofantlig tragedi att försöka samla försvarsvänligheten hos fem olika partier och försöka driva ut skiljaktigheterna mellan dem alla. Man kan säga: att driva ut fem smådjävlar med Belsebub kan icke lyckas, ty det är just Belsebub, som i själva verket talar genom regeringens härordningsförslag.

Det är endast samvetets röster, som kunna samla oss. När därför herr Trygger

Ang. försvarsväsendets ordnande.

(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

talade inför den stora baptistkongressen 1923, sade han till de församlade, att vårt stora gemensamma ideal vore fred på jorden och människorna en god vilja. Då samlade han alla och fick eloger i kongresspressen. Han hade segrat.

Men att nu försöka samla folket omkring ett militärväsende, det är en omöjlighet. Ty militärväsendet är inte samvetets krav, det är någonting av det, som splittrar människorna och gör dem mest olyckliga. Det är inte folkets röst och Guds röst man vädjar till, utan det är till fördärvet.

Nu sätter ministären upp ett förvånat och bekymrat ansikte, och jag förstår så väl, att dess försök att vinna samförstånd har skett i den bästa avsikt. Man har trott, att det omöjliga skulle kunna lyckas, och man har nu, då man vaknat upp ur sin villfarelse, inte kunnat annat än känna den bittraste besvikelse.

Herr Trygger brukade såsom partiledare ibland sluta sina anföranden från denna plats vid riksdagens öppnande med: Gud bevara fäderneslandet! Men nu har han försökt kämpa mot Gud, och det har han gjort förgäves. Det är nog så, att en skumplöjning på den politiska åkern icke kan avkasta något vete. Endast det, som går ner till livets brunnar, endast detta kan taga gestalt och samla människorna. Snarare kan därför som vägledning för oss tjäna, vad en annan statsminister telegraferade till förenämnda kongress, nämligen Lloyd George, som betonade, att endast »en ny beslutsamhet» kan länka nationernas öden för framtiden till det bättre. Denna beslutsamhet kan taga många uttryck, och en sådan beslutsamhet, som fordras, är enligt min uppfattning viljan till människornas avväpning.

Misstaget har nu kommit i uppenbar dager genom detta söndertrasade betänkande från utskottet, som ligger på riksdagens bord. Herr Reuterskiöld sade, att det är i alla fall en tröst, att alla medlemmar av utskottet dock deklarerat sig för ett försvar. Men statsministern har svarat, att det var en klen tröst, och det är begripligt, ty så är det verkligen. Emellertid kan statsministern vara glad över att det saknas något i betänkandet. Det saknas någon övertygad röst för det enligt min uppfattning enda mänskliga och resonabla svaret på världskrigets tal, nämligen: fram för människornas avväpning, och må de begynna, som äro kallade!

En människa är farligast, då hon är beväpnad. Vad skall det då bli för resultat, om vi fortfarande skola verka för massbeväpning? Den är farligast för de beväpnade själva, den lockar till att begagna vapnen, och den frestar andra till att uppmana de beväpnade att begagna sina vapen.

Nu fanns i utskottet ingen representant insatt för avrustningssynpunkterna i landet och i världen. De hade inte fått tillträde, utan portarna ha varit stängda. Man kanske har satt in någon, som skulle föreställa representant för dessa synpunkter, därför att man visste, att han inte var det. Däremot har icke någon avrustare släppts in, som haft tid att ägna sig åt utskottsarbetet, såsom t. ex. redaktör Lindberg från Umeå, som framburit avrustningsmotionen i andra kamraren.

Jag hör nu herr Möller tillropa mig, att han var suppleant. Suppleant, ja jag tackar jag!

Det är klart, att om man gör anspråk på att det skall finnas en representant för avrustningen i utskottet, skall man också kunna åberopa, att det finns en tillräckligt stor opinion ute bland folket för en sådan sak. Enligt min uppfattning finns en sådan. Det ligger i sakens natur, att efter världskriget kan icke mänskligheten somna in så fullständigt, att det inte skulle frodas en opinion för avrustningsidén just nu. Mina egna erfarenheter tala samma språk från resor ute i landet, och det har vitsordats av andra. Ingenting varslar härom bättre än att åtskilliga liberala pressorgans fruktan för att det inte skall bli någon sammanjämkning och ett beslut nu, därför att avrustningsfolket då, säger den liberala pressen, får vind i seglen vid själva valet. Slutligen lär det frisinnade

partiet hållit någon konferens, där de menige desavouerat sin ledning i militärfrågan. Det har inte stått någonting därom i tidningarna, ty de skötas väl av ledningen, och den avgör väl vad som får publiceras, men i alla fall har det kommit ut man och man emellan, att där är revolt emot ledningens ståndpunkt.

Jag vill därmed inte ha sagt, att jag tror, att avrustningen genom en valrörelse skulle få någon betydande vind i seglen, ty detta beror på tidningspressen. Den tidning, som valmännen läsa, bestämmer också i huvudsak deras åsikter.

Nu förmenas att denna företeelse i landet tyder på »bristande försvarsvilja». Men är det icke riktigare att säga, att det är en instinktiv oförstörbar fredsvilja, som där spelas ut mot en oreflekterad försvarsvilja? Det finnes en dold spontan känsla hos folket i alla fall, att dess välfärd evärdligen äventyras genom de övre tiotusens evinnerliga härordningar och oavlätliga slagsmål om makten och ägodelarna. Demokratien talade herr Hammarskjöld ganska nedlåtande om. Det ger jag honom rätt i, att demokratien inte heller är Guds bästa barn, ty även demokratien består av människor med hjärtan och njurar, och de äro ungefär lika beskaffade hos alla människor. Det är också klart, att när de övre tiotusen jämnt regera med härordningar och slagsmål, så smittar exemplet, så att man även från de andra lagrens sida mot detta ständiga fredsstörande vill ställa upp en liknande makt.

Diskussionen har rört sig med utgångspunkt i förutfattade meningar om en härordnings betydelse och någon närmare undersökning av problemet har inte ägt rum. Några ord om den saken böra emellertid också återfinnas i protokollet, och då skall jag be att något till en början få beröra de s. k. nationalitetskrigen. Officiellt menar man, att det är nationalitetskrigen, som framför allt ännu hota i samma utsträckning som förut, i varje fall i avsevärd utsträckning.

Det var Napoleon, som genom sina erövringar väckte nationalitetsfrågan till liv på senare tider. I vår lärobok i historia fingo vi läsa, att »hans framfart gav väckelsen till en i många hänseenden sundare utveckling». Denna utveckling bestod i att de undertryckta nationaliteterna i det sönderslitna Europa så småningom tillkämpade sig frihet. Hela 1800-talets historia är en berättelse om en sådan frigörelse.

Så kom världskriget och detta har även avkastat vinster. Man bör, då alla argument för en härordning upprepats, också upprepa argumenten för dess obehövlighet. Jag vill då åter påminna om, att världskrigets största vinst kanske är försvinnandet av de tre dynastierna Habsburg, Hohenzollern och Romanov, dessa tre fruktansvärda militärdynastier. Vidare ha en rad nya stater från Ishavet ned till Svarta havet uppstått. Dessutom har Nationernas förbund bildats. Mänskligheten har väl under någon tid också fått en ordentlig läxa. Slutligen ha vi i vårt eget land gjort den erfarenheten, att även de största katastrofer kunna lämna oss oskadda.

Då är frågan: ha svenskarna fortfarande att befara något nationalitetskrig, något krig från en makt, som vill beröva oss vår frihet och lägga det svenska landet eller någon del därav under en främmande stat? Såvitt jag kan förstå ha vi inte att frukta några nationella förvecklingar annat än möjligen med Finland, ty det finns ju 30,000 finnar i Sverige, och det finns 400,000 svenskar i Finland. Ålandsfrågan gav en försmak av de frön till tvister, som här lura. Men ingen har ifrågasatt, att vi skola behöva skaffa oss en härordning för att stå på vakt mot konflikter med Finland, utan vi måste bygga på, att dessa konflikter få avvecklas på fredlig grund under Nationernas förbunds överinseende. Det mest hotande nationalkriget i världen är ett världskrig mellan den gula och vita rasen, och vi ha ju nyligen sett det sista utslaget av denna fara i den konflikt, som uppstått mellan Nordamerika och Japan i fråga om rasernas likställighet. Dessa sammandrabbningar gälla dock icke oss.

Ang. försvarsviljans ordnande.
(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Sverige har under 110 år icke varit utsatt för något nationalitetskrig. Det kan icke vara någon realitetspolitik, då man fortfarande påstår, att en fara förefinnes med så stor sannolikhet, att vi kanske fortfarande under 110 år skola rusta, som hitintills skett. Jag skulle snarare vilja kalla det för strutspolitik. Det är icke någon känning av realiteterna, som talar ur en sådan farhåga. Man måste väl i världens styrelse räkna med sannolikheterna.

Jag skall nu be att få beröra en annan krigsanledning, som icke i denna diskussion kommit på tal men som kanske är aktuellare och ännu farligare, nämligen inbördeskriget. Herr Hammarskjöld förklarade oförbehållsamt, att den ryska faran fortfarande existerade. Det har icke statsministern talat om direkt, men man kan gissa sig till att han dock menar det. Är det då faran, att det nya sovjetriket, som självt var det första, som uppställde nationernas självbestänningsrätt även i sitt eget land som ledande princip för sin politik, nu till skillnad från tsarväldet skulle vilja lägga under sig någon del av vårt land? Nej, det kan jag aldrig tro. Är det icke i själva verket fruktan för »den röda gardisten», som företrädesvis spökar? Inte för att han skall taga något land, utan för att han skall hjälpa svenska rödgardister att sätta sig i besittning av makten i vårt land. En överste från Västerås uttalade nyligen oförbehållsamt dylika meningar, och tusenden tänka som han. Jag dväljes mitt ibland dessa kretsar, och jag hör ofta detta tal: »Skola vi inte ha en härordning gentemot den ryska rödgardistarmén?» Detta sammanhänger med den nutidsföreteelse, som kallas fascismen i andra länder, visserligen av mycket olika beskaffenhet, men även där bereder man sig på att skaffa en beväpning, som passar för de inre uppgörelserna.

Kommunisterna föra rent språk i detta avseende. De anse, att världen icke kan gå framåt annat än på det sättet, att man möter de övre tiotusendes härordningar med en arbetarbeväpning. Det är väl också, åtminstone ursprungligen, lärofadern Marx' mening, som de kunna stödja sig på. I samma mån en sådan politik gör sig gällande med kraft i de olika länderna, försvinner samtidigt möjligheten att vinna rotfäste för avvapningstanken hos de andra samhällslagren.

Vad socialdemokratiens ställning till denna sak här i landet beträffar, så är den oklar. Herr Wigforss betonade i sina slutyttranden särskilt den saken och utvecklade på ett klargörande sätt, varuti de olika meningarna inom socialdemokratien bestå. De som nu leda partiets militärpolitik utgöra, sade han, en avdelning av partiet, som av övertygelse tror, att vi fortfarande måste ha ett försvar — lämpat efter våra tillgångar, men i alla fall en utpräglad härordning. Han kunde inte spå, hur ställningen skulle bli, i fall partiets djupa leder finge tillfälle att göra sig gällande i denna sak. Denna oklarhet belyses av andra uttalanden. På partikongressen 1917, som ledde till en brytning mellan majoriteten och de vänstersocialistiska grupperna, var den förnämsta anledningen därtill skiljaktiga meningar i militärfrågan. Då förklarades det från majoritetens sida, att man måste ha en härordning för att »försvara en socialdemokratisk stat». Den behövdes sålunda mindre för ett nationalitetskrig utan mera för de inre uppgörelserna. Vidare, när den socialdemokratiska ungdomsrörelsen hade kongress hösten 1923, behandlades en motion om avrustning, men den avvisades av kongressen på ledningens tillskyndan med den förklaringen, att militärväsende för närvarande var en naturlig sak, och förbundets uppgift var allenast att agitera inom densamma. I den mån detta kunde ske, »blev försvaret inte en fara utan ett värn för demokratin och den framträngande socialismen». Ledningens talesman framhöll upprepade gånger, att i denna fråga »få icke känslöstämningar eller blöt och formlös pacifism» bestämma vår uppfattning. Motionen var endast »ett återupplivande av den gamla ytliga antimilitarism, som med så avskräckande verkningar odlades inom det gamla socialdemokratiska ungdomsförbundet». Ja, nu har dock detta senare förbund om-

vänt och bättrat sig och i stället också förordat en beväpning, ehuru en annan än den, som vi nu ha.

Så förhåller det sig. Vid denna riksdag betonas emellertid starkt, att det socialdemokratiska förslaget är ett steg fram mot avvapningen. Men herr Wigforss' uttalande går icke fullt i den riktningen.

Vad slutligen liberalerna angår, så syssla de nog inte ännu med någon beväpning för inre uppgörelser. Militärväsendet är för dem en ideologi, en gammal kloekärlek sedan gamla tider. Nu har partiet spruckit. Den intellektualistiska avdelningen från städerna är mera militärt betonad, och lantbefolkningen och nykterhetsfolket äro mera inställda mot en avrustning.

Utgångspunkten för de två avrustningsmotioner, som väckts i första och andra kammaren från några medlemmar i riksdagen, är strävan efter människornas avvapning. Vi vilja icke blott borttaga det nuvarande militärväsendet, utan vi vilja också förekomma ett nytt. Till skillnad från kommunisterna tro vi icke, att man genom inbördeskrig, allra minst i västerlandet, skall komma fram annat än till nya olyckor och produktionens avstannande och idealens utslöcknande hos människorna och en ständigt fortsatt kamp. När däremot militärväsendet i sin huvudsak är avskaffat i ett land, då först får man tillfälle att ägna sina intressen och sin kamplust åt de stora sociala problemen. Vi se nu, hur det är. Allting slukas av militärväsendet, både intresset och arbetet och pengarna, och det finns mycket litet utrymme för någonting annat. Först när allt detta kommit bort, stiger småningom en ny tid upp vid horisonten, där det bör finnas utrymme för de verkligt produktiva uppgifterna i ett land.

Om jag således kommit till den slutsatsen, att ingen anledning finnes att med tanke på nationalkrig eller inbördeskrig vidare uppehålla en härordning, så möter från många den invändningen: ja, det är kanske riktigt, men vi behöva i alla fall ett neutralitetsförsvaret. Det är en ny uppfinning, en ny chimär, som förbryllar folket, och den kallas som sagt neutralitetsförsvaret.

Nu har här betonats av herr Hammarskjöld och vitsordats av herr Wigforss, att neutralitetsvärnet inte kan delas i ett försvar mot mindre neutralitetskränkningar och ett mot stora neutralitetskränkningar, utan de sammanfalla i ett. Man måste således alltid, mena de, ha en beväpnad här, inte nog med att bara markera en flagga.

Man säger nu, att Sveriges neutralitet har blivit respekterad uteslutande av fruktan för landets beväpning, men att landet, om det icke haft någon armé, sannolikt skulle drabbats av neutralitetskränkningar. Detta är naturligtvis också en hypotes. Det skulle vara av stort intresse att få pröva den saken av erfarenhet. Tror någon, att om vi bara hade en vanlig ordningsmakt, en polis för gränsbevakning, som det nu förebådats i Danmark, det skulle föranleda till att England eller Ryssland eller Tyskland eller Frankrike vid eventuella inbördes konflikter satte sig i besittning av vårt land för att inkorporera det med sitt landområde? Det är väl uteslutet, såsom världen nu ligger, så som nationernas självbestämmningsrätt blivit erkänd och sedan nu alla sammanslutit sig i ett folkförbund för att hävda just den rätten.

Det återstår således bara s. k. mindre neutralitetskränkningar på havet eller på land. På havet kränktes verkligen vår neutralitet i högsta grad under världskriget, i all synnerhet av Tyskland men även av England. Herr Hammarskjöld brydde sig icke om dessa kränkningar i vidare mån än att han avgav några protester, men han lät dem äga rum. Det var väl därför att vi inte hade en tillräckligt stark flotta för att förklara krig emot dem, som kränkte vår neutralitet. Amerikanerna läto sig icke nöja, de hade tillräcklig härsmakt, men vi nöjde oss. Jag har vid ett tillfälle uttalat den hädiska satsen: där ser man, hur bra det är för folk som vårt att ha en liten flotta!

Nå, tänk nu om England i en konflikt mellan stormakter — jag har förut

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande.
(Forts.)

uttalat, att jag finner något sådant ytterst osannolikt — skulle sätta sig i besittning av en gotländsk hamn såsom en operationsbas. Ja, då skulle vi ingripa enligt herr Hammarskjölds recept och enligt utskottets också, föreställer jag mig, med hela vår härmakt och på det sättet förmodligen komma med i kriget på den ena sidan. Är det då inte bättre, att vi även vid den eventualiteten göra, som herr Hammarskjöld gjorde under världskriget, då vår neutralitet kränktes på öppna havet, d. v. s. att vi protestera och låta saken i avbidan på krigets slut ha sin gång, i stället för att vi skulle kasta in hela vår här, hela vårt folk med liv och blod och pengar i ett sådant förskräckligt företag? Det blir givet billigare och mindre blodigt. Då återstår endast »den svenska äran»! Ja, den svenska äran uppgåvo vi under världskriget på öppna havet. Då kunna vi även uppgiva den i det nu berörda fallet. Det är verkligen en riktig överklassidé, att man för en sådan sak skall äventyra ett helt folks liv, gods och välfärd i alla avseenden. Här om någonsin gäller det, att man icke bör möta det onda med våld.

Vad har för övrigt vår neutralitetsvakt under de 110 åren använts till? Den har icke kommit till någon användning i sitt ändamål att med hela vår härmakt försvara vår neutralitet. Men därigenom att den funnits, har den varit en eggelse för utomstående att locka oss med i anfällskrig och en eggelse för våra egna att gå ut i anfällskrig. Sådana äro milstenarna i vår neutralitetsvakts historia. Under Krimkriget 1855 agiterades för ett anfällskrig mot Ryssland. 1864 under dansk-tyska kriget ville en stor del av landet förklara anfällskrig mot Tyskland och Österrike, 1905 ivrades för ett anfällskrig mot Norge, 1915 och 1916 gick en mäktig strömning genom landet för ett anfällskrig mot västmakterna. Man kan verkligen säga, att vår neutralitetsvakt varit mångsidig i sina innersta benägenheter!

Och så för övrigt erfarenheterna i övrigt under senaste kriget av neutralitetsvakten. Militären fick oinskränkt fullmakt att bestämma, vad som borde ske och vad som borde bekostas. Man beviljade på förtroende, vad militärerna begärde hos ministären och ministären begärde hos riksdagen. Slutligen tyckte åtskilliga i riksdagen, att det kanske gick för långt med dessa kommenderingar längs norska gränsen och överallt mitt inne i landet, där det gick sysslösa och dyrbara soldater med påskruvade bajonetter utan den allra ringaste förnuftiga mening. Då började statsutskottet vid tillstyrkan det vid begärda anslag framhålla, att det minsta möjliga borde depenserat. Vad skedde? Jo, militären slösade det mesta möjliga i neutralitetsvakt till lands, ty för militären var det minsta möjliga liktydigt med det mesta möjliga. För att nu icke tala om alla dessa båtar, som lågo bemannade i hamnarna, ja även om de icke dugde till något utan voro kasserade. Därtill kom, såsom jag tidigare under riksdagen omtalat, den förvildning, som tog sig uttryck i neutralitetsvaktens överfall på yttrandefriheten och valfriheten i det egna landet vid vissa tillfällen.

Jag slutar således denna överblick av neutralitetsförsvaret med det påståendet, att neutralitetsvärnet, sådant vi sett det i tillämpning, nu senast under världskriget, utgör den största faran för oss själva, ett hyende, som det är för vårt stillastående, vår utarmning, våra våldsamerhet inåt och utåt och framför allt för vår egen dumhet. Det inbjuder till begagnande för utrikespolitiska äventyr och utmanar främmande. Det nedstörtar idealen och uttorkar källflödena till andlig och materiell kultur. Det trollar bort den naturliga instinkten, att ju mindre vapen och ju större förtroende ett folk härefter bär i skölden, ju mer blir det aktat och ju tryggare står det bi genom tiderna.

Slutligen har man sagt, att förpliktelserna till Nationernas förbund kräva en härordning för att kunna effektuera rekvisitioner av militärmanskap. Detta har ingen i riksdagen nu under försvarsdebatten åberopat, och då kan jag kanske underlåta att något närmare ingå på den saken. Det finns ingen anledning

att hålla en härordning för detta, helst som deltagarna i förbundet anses oförhindrade att avrusta fullständigt. Varje medlem, som vill, har rättighet att göra det. För övrigt råda olika meningar om förenämnda förpliktelse. Branting och Löfgren t. ex. ha framhållit, att det icke är någon fara för rekvisitioner av militär, emedan man nu kommit överens om att ett land icke är skyldigt att släppa till mer än det vill — en förtolkning av akten, tycker jag, men i alla fall en bra förtolkning för oss. Men under remissdebatten om regeringspropositionen i ämnet betonade utrikesministern, att härordningen behövdes även för fullgörandet av våra åtaganden till folkförbundet. Och finansministern förmenade nyligen i Göteborg, att ett krig kunde hänga på ett hår för oss, på grund av nämnda åtagande. Man är således av olika meningar om innebörden av detta senare.

Denna korta exposé i det vidlyftiga ämnet ger kanske de närvarande en förklaring till att åtminstone vi motionärer anse tiden nu vara inne för Sverige i all synnerhet men helst för de nordiska länderna i förening att gå fram till en avrustning med bibehållande allenast av en folkligt organiserad ordningsmakt. Nu sade utrikesministern i sitt anförande i dag, att ett sådant förslag, såvitt han kände förhållandena i den övriga världen, endast skulle föranleda en axelryckning. Ja, där ser man vad det egentligen är för folk, som ännu styr och ställer i Nationernas förbund och med vilka man umgås! Vi fingo ju häromdagen veta, att det är en stor militär kommitté, som skall sköta om nedsättningen av rustningarna — ty avrustningen förekommer icke på programmet ännu — och de övriga utgöras till stor del av stormakternas diplomati och statsmän från krigsåren. Det kan ju hända, att de göra en axelryckning. Men det finns även något, som kallas rättens manlighet, och det finns något, som kallas den allmänna opinionens uppväckande i alla länderna. Denna opinion kommer icke att rycka på axlarna åt ett sådant företag, varpå hela mänskligheten väntar.

Vid det nordiska interparlamentariska förbundets möte 1921 förklarade Buen som representant för högerealdemokraterna, att ingen ville överfalla den lilla nation, som hade avväpningsens mod. Och Stauning, den nuvarande statsministern, yttrade: »Så länge rustningsväsendet består, så länge man upprätthåller tanken och principen i det bestående militärsystemet, som är så fjärran från rättsbegreppen, som något kan vara, så länge frukta vi, att det under den bestående samfundsordningen överhuvud skall vara ringa möjlighet att få rätts-tanken att tränga igenom och en annan moral att segra.»

Det yrkande, som en person i min ställning till frågan skulle kunna framställa vid detta tillfälle, har sina svårigheter. Vi ha i vår motion följdriktigt påyrkat även ett provisorium med de minsta möjliga utgifter i avvaktan på en plan för avrustning. Genom att ingen avrustningsman suttit i utskottet, har där icke framkommit något förslag, som vi kunna anse acceptabelt.

Närmast ligger då att falla tillbaka på utskottets förslag. Detta är i alla fall ganska imponerande, då det sparar inemot 50 miljoner kronor årligen. Men det har också sina hakar. För det första har utskottet föreslagit inrättande av en ny organisation i härordningen, som icke finns nu, nämligen en flygavdelning. Vidare innebär förslaget en mycket längre värnpliktstid än det i motionen för ett provisorium förordade maximum av 90 dagar. Tiden är till på köpet fortfarande olika för studenter och för annat folk. Förslaget innefattar också nybyggnader till flottan. Allt detta passar icke i stycket med ett avrustningsprogram, vilket enligt motionen icke bör förverkligas successivt utan genomföras så snart som möjligt.

Nu förstår jag mycket väl utskottets förslag ur den synpunkt, som herr Wigfors öppenhjärtigt utvecklade. Även är det begripligt, att om man redan nu vill åstadkomma en stor besparing, måste några offra sig för denna tanke

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

och framföra ett förslag, som kan vinna majoritet i riksdagen eller som genom sin tillvaro gör situationen sådan, att man måste taga det, även om man icke vill. Jag fattar även, att då det gäller att framlägga ett sådant förslag, får man icke ställa blott negativt, utan måste lämpa sig någorlunda efter tidsförhållandena, så att förslaget kan anses presentera en tidsenlig härordning, i all synnerhet när det uppbäres av den grupp inom socialdemokratien, som enligt Wigfors' erinran anser en härordning fortfarande vara för oss nödvändig. Förslaget synes mig sålunda erbjuda åtskilliga sympatiska sidor och som sagt även äga en stor praktisk produktiv betydelse, då ju sparade 50 miljoner kronor årligen äro pengar i alla fall. Men förslaget innebär som sagt icke något klart framsteg mot avrustningen. Det är därvid särskilt en passus i de motioner, som ligga till grund för utskottets förslag, vilken tilldrar sig uppmärksamhet och lyder sålunda:

»Visar det sig, att strävandena mot en fredlig reglering av förhållandena i Europa vinna i styrka, och att de inträdda förändringarna i vårt närmare grannskap äro av bestående natur, ligger vägen öppen för en ytterligare minskning av våra militära rustningar. Att denna i så fall bör innebära en starkare reducering av stridskrafterna till lands och sålunda en fortsatt förskjutning av tyngdpunkten mot flottan såsom neutralitetsvakt, synes uppenbart, liksom det då torde bli en naturlig konsekvens, att frågan om en annan grund för arméns rekrytering än den allmänna värnplikten kommer upp till allvarlig prövning.» Således även om situationen utvecklar sig fredligt och allting går i lås, skola vi i alla fall upprätthålla en »armé». Denna skall dessutom återigen få en ny skapnad, vilket innebär ett skattande åt den linje, som inom socialdemokratien framförts av Värner Rydén, som också partout vill ha en armé, vilken emellertid huvudsakligen skall bestå av flygvapen och flotta.

Nu vill jag verkligen säga, att denna dilettanternas kärlek för flotta och flygvapen är en ganska betänklig företeelse. Talet härom inverkar på många genom sina löften om besparingar och sina lockelser med något nytt, som med det okändas makt hägrar och förtrollar sinnet. Den s. k. maskinarmén är egentligen bara skrot i en småstats hand, ty om den någonsin kommer till användning, skulle det vara i fall om en stormakt kommer över oss, och då faller den armén förmodligen platt till marken och havsbotten, hela denna lilla flygarmé och de små stackars skeppen, som skola taga sig fram i ur och skur efter vår ofantligt långa kust. Jag tror också, som den militära sakkunskapen säger, att det »levande» försvaret kan nog inte undvaras i en härorganisation. Det levande försvaret kan lämpas efter terrängen, efter årstiderna, efter allehanda växlingar, men att bara skicka ut flygskeppen och de billiga fartyg, som det här måste bli fråga om och beträffande vilka Fabian Månsson 1914 sade, att de på grund av sin långsamhet inte ens kunna fly — det tror jag icke är något framtidsprogram för vårt land. Jag ber därför att allvarligt få varna de menige för dessa lockelser, som innebära, att vi under en annan kapprock få ett nytt slags härväsende, utan att detta betingas på något sätt av förhållandena.

Till sist har av mig och andra väckts en del motioner om frågor av både ekonomisk och kulturell innebörd, som sammanhånga med härordningsfrågan. Utskottet har icke haft tid att befatta sig med dessa motioner, eller också har utskottet icke haft intresse för dem. De hava skjutits undan med några ord om att de icke kunna bifallas, det är det allra välvilligaste, när det ens förekommer någon motivering. Utskottet ställer sig på samma ståndpunkt, som herr Hammarskjöld gjorde i går kväll, då han med ett visst nedblickande talade om de »s. k. kulturfrågorna», som också skulle ha någon slags rätt till statens pung vid sidan av de militära. Detta visar, hur omtanken uteslutande om ett militärväsende hos dem, som syssla med detsamma, utplånar varje möjlighet till intresse för att taga dylika frågor så allvarligt, som de förtjäna. Jag

skall i största korthet återkomma till dessa ämnen vid de särskilda avdelningarna under punkt 6.

Vid den nu föredragna punkten är jag således ej i tillfälle att göra något yrkande, då något underlag ej föreligger för det av mig med flera i punkten 3 av vår motion påyrkade provisoriet. Vid punkten 6 kommer jag däremot att framställa yrkande om bifall till de i motionens två första punkter begärda skrivelser om en skyndsam plan för en avrustning samt om ett aktivt framträdande i fredsfrågan. Icke heller denna senare sak, som så nära sammanhänger med frågan om ett härväsende, har vare sig utskottet eller någon ledamot av detsamma kunnat förmå sig till att tillstyrka. Det hade jag verkligen väntat, och det har förut under de privata förhandlingarna utlovats. Men härväsendet dränker ju alla kulturfrågor, och utskottets ledamöter ha säkerligen icke heller haft tid att syssla med dem. Men de komma igen varenda en, ända till dess ett utskott yttrar sig anständigt om desamma.

Den pågående överläggningen blev nu tillfälligt avbruten.

Herr statsrådet *Malm* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 229, angående åtgärder för färdigställande av vissa utav Södra Sveriges Statsarbeten påbörjade arbetsföretag.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Fortsattes överläggningen angående föredragna delar av särskilda utskottets utlåtande nr 2.

Herr **Bodin**: Herr talman! Vid början av denna riksdag avlämnades en motion av det socialdemokratiska partiet angående försvarets ordnande. Mot all förmodan har denna motion lagts till grund för särskilda utskottets förslag. Jag säger mot förmodan på grund av det innehåll motionen hade. I den föreslogs bland annat, att Gotland skulle läggas försvarslost, det skulle icke ha någon värnplikt och intet försvar i någon form. Detta län, som hade den mest omedelbara och största känningen av världskriget och som därför också bar de tyngsta bördorna av mobiliseringen till kusternas skyddande, detta län mitt ute i Östersjön vill man nu göra försvarslost. Det beror kanske endast på en lycklig omständighet, att Gotland ännu efter världskriget befinner sig i svensk ägo. Att nu nedlägga försvarsanstalterna på ön, som föreslagits av vårt största politiska parti, är ju liktydigt med att vid ett eventuellt kommande krig bokstavligen sätta köttbiten framför rovdjurets gap.

Vi gotlänningar hade verkligen icke tänkt oss, att det skulle finnas ett svenskt parti, som på detta sätt skulle vilja med uppräckta händer överlämna svenskt land till en främmande makt. Vi ha aldrig begärt att bli annorlunda behandlade än det övriga Sverige i fråga om såväl freds- som krigstjänstgöring, och jag kan försäkra, att detta uppslag att befria vår ungdom från värnplikts-tjänst — på samma gång som man vill lämna vår ö utan skydd — har väckt en stor harm bland Gotlands befolkning.

Det vill synas, som om vår riksdags största parti har tagit en dålig lärdom av det blodiga krig, som för endast några få år sedan slutade att rasa i vår världsdelen. Att på detta sätt rasera vårt försvar i en tid, då andra folk — och främst sådana, från vilka vi kunna väntas bli utsatta för fara — rusta sig i alla möjliga avseenden, det är väl ändå minst sagt en underlig metod; jag skulle vilja säga, att det måste ligga ett mycket stort fel i en sådan beräkning.

Ang. försvarsväsendets ordnande.

(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.

(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Utskottet har nu efter påtryckningar från den gotländska befolkningen medgivit, att Gotland skall få ha kvar en liten ringa rest av de nuvarande försvarsanordningarna, men jag skulle vilja vädja till er allesammans, mina herrar, om det av utskottet föreslagna kan anses tillräckligt att skydda Gotland, som har det mest utsatta läget av allt svenskt land, som är vår förpost åt öster och som genom sin strategiska betydelse ovillkorligen inbjuder till angrepp till och med om vårt land icke skulle vara indraget i ett pågående krig. Jag vill med andra ord säga, att det till och med utgör en stor fara för vår neutralitet att på detta sätt blotta Gotland på försvar och minskar i hög grad våra utsikter att kunna hålla oss utanför en kraftmätning mellan några av våra grannar.

Vi gotlänningar, vi vilja ha kvar de försvarsanordningar, vi nu ha, vi vilja behålla vårt infanteri med dess velocipedavdelning, vår artillerikår, Tingstäde fästning, och vi anse dessutom, att Gotland även bör tilldelas en del av flygvapnet för att kunna försvaras. Fårösunds fästning slopades för några år sedan, och alla byggnader stå nu där öde och tomma. Skall nu detsamma ske med Tingstäde, så räkna vi detta ej blott såsom en ansvarslöshet ur försvarssynpunkt utan även som ett stort slöseri med statens medel, ty det är klart, att det dock för framtiden icke kan gå an att fortsätta med den ansvarslösa politik gentemot Gotlands försvar, som man nu slagit in på.

Jag har med dessa ord velat ge uttryck för den gotländska befolkningens känslor inför utsikten, att deras land skall läggas försvarslöst och prisgivas åt främmande makter, och på de skäl, jag här anför, yrkar jag avslag på utskottets förslag och bifall till herrar Reuterskiölds och Johanssons i Kälkebo reservation.

Herr Möller: Under hela denna frågas behandling är det en sak, som jag icke har kunnat undgå att fästa min uppmärksamhet vid. Jag tycker icke, att det är märkligt, att det föreligger en hel rad olika förslag till militär organisation. Det är ganska rimligt; det har väl i själva verket aldrig varit så i vårt land, att det har funnits någon fullkomligt enhällig samling hos svenska folket om något bestämt militärt organisationsförslag. Men det märkliga med försvarsdiskussionerna är, att själva den syn, man har på det s. k. utrikespolitiska läget, kan vara partipolitiskt inställd, så att det faktiskt finns åtminstone tre olika sätt att bedöma vårt lands utrikespolitiska läge: ett socialdemokratiskt, ett, som väl närmast företrädes av den liberala gruppen här men som ju dock i rätt väsentlig mån erinrar om de socialdemokratiska synpunkterna, och så en alldeles bestämd högeruppfattning i fråga om det utrikespolitiska läget. Det är klart som dagen, att så snart man skall bedöma sådana ting, som hur andra nationer och hur andra folk kunna tänkas komma att handla gentemot oss, befinner man sig ute på mycket ovissa områden, och ingen människa kan med någon absolut säkerhet fastslå, att så och så kommer det att gå vårt land, så och så kommer den övriga världen eller någon del av denna att behandla oss. Men även om alltså själva omdömet till en viss grad måste förbli oviss hos alla parter, kan jag icke hjälpa, att nog finns det också bestämda objektiva utgångspunkter för ett omdöme om vad som är mest sannolikt för framtiden. Jag tänker icke för min del gå närmare in på någon skildring av hur jag ser det utrikespolitiska läget; jag kan i detta avseende i stort sett instämma med vad herr Olof Olsson och herr Wigforss förut ha yttrat om denna sak här i kammaren. Vad jag däremot anser, att man bör kunna ännu en gång konstatera och understryka, är, att om vårt land haft en längre sammanhängande fred än, skulle jag tro, något annat land i Europa, beror det därpå, att vårt folk har kunnat övervinna alla de krigsivrare, som ha uppträtt vid olika tillfällen. Jag tror, att man bör ha rättighet att ytterligare konstatera och understryka, att vår egen historia under de sista hundra

åren är ett mycket starkt bevis för den satsen, att om ett folk självt — för såvitt icke dess militärpolitiska läge är alltför ogynnsamt — är buret av en obetvinglig och envis fredsvilja, är risken för att det skall råka i krig med andra folk mycket, mycket ringa. Jag drar också därför härur den slutsatsen, att därest vi själva under kommande år vilja visa samma fredliga sinnelag, som majoriteten av vårt folk har visat under de gångna hundra åren, finns det de allra bästa och största utsikter för att vårt land skall få leva i bevarad fred. Inom regeringen har det ju funnits åtminstone en liten nyansskillnad i bedömandet av dessa ting. Finansministern ansåg sig i Göteborg kunna konstatera, att risken för att något annat land hade något erövringssyfte gentemot vårt land i varje fall var förminskad i jämförelse med vad den hade varit förut. Själva uttryckets försiktighet kan man ju möjligen förstå, fastän jag å andra sidan får säga, att om den risk, som tagit sig det uttrycket, att vi icke ha varit angripna på hundra år, nu är förminskad, så kan det ju icke återstå någon nämnvärd risk.

Vad beträffar frågan om det allmänna läget har ju under diskussionerna hänvisats till att framför allt de franska valen och tillkomsten av den engelska arbetarregeringen ha inneburit en verklig, mycket betydande ljusning för hela den europeiska kontinenten. När hans excellens utrikesministern yttrade sig om dessa ting och särskilt förklarade, att demokratien icke i och för sig är någon fredsgaranti — att man hade sett, hur folken själva kunde ryckas med av krigspsykosen och huru lätt de kunde eldas upp till krig av statsmän, som hade ett intresse därvidlag för att avleda deras uppmärksamhet från outhärdliga inre förhållanden o. s. v., och att man icke kunde påstå, att demokratien i och för sig vore en fredsgaranti — skall jag för min del ge honom rätt så långt, att jag icke tror, åtminstone icke utan vidare, att den allmänna rösträtten är en avgjord fredsgaranti bland folken. Men jag tror, att det dock finns större utsikter till att de fredsvänliga krafterna inom varje folk skola under den allmänna rösträttens demokratiska regim kunna hålla folkmajoriteten på sin sida, kunna utbygga de fredliga garantierna, sådana som t. ex. Nationernas förbund, bättre än de kunde, när i de tre stora kejsardömena, som funnos före världskrigets slut, avgörandet om krig och fred faktiskt låg i händerna på små generalstabskretsar eller hovkamarillor. Jag tror, att demokratien, i varje fall är bättre än detta statsskick såsom garanti för freden. Det tror jag icke, att man med någon reson kan bestrida. Men när vi tala om de franska valen eller om de engelska valen och när vi där peka på att demokratien är en fredsgaranti, tänka vi naturligtvis icke så mycket på själva författningen som på att de organiserade demokratiska partierna äro uppburna av en faktisk fredsvilja, och att när de demokratiska partierna sitta vid makten i dessa länder, har detta en verklig betydelse för civilisationens utveckling i fredlig riktning. Det var, mina herrar, dock icke för intet, som hela världen drog en lättadens suck, när Mac Donald tillträdde makten. Man visste, att man hade fått en absolut hängiven och trofast pacifist i spetsen för det brittiska världsriket. Det är icke för intet, som de franska valen ha väckt starka förhoppningar om ett bevarat fredstillstånd i Europa. Detta icke bara därför, att den franska demokratien, sådan den segrat i valen, sannolikt icke skall göra några nämnvärda svårigheter för den s. k. expertkommissionens förslags genomförande utan också därför, att denna franska demokrati gentemot Nationernas förbund intar en helt annan hållning än den förutvarande regimen i Frankrike. Det kan helt enkelt icke, sett ur dessa synpunkter, bestridas, att demokratien är en av de verkligt fredsbefrämjande krafterna i världen. Visste vi, att det i Tyskland vore icke endast en författningsdemokrati utan verkligt demokratiska partier vid makten, visste vi, att så vore förhållandet i Frankrike och att det engelska världsriket styrdes av partier genomsyrade av demo-

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Porta.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

kratisk anda, kunde ingen bestrida, som över huvud ville tänka och tala ärligt i dessa ting, att freden under deras regim i varje fall praktiskt taget kunde anses såsom garanterad. Det kan icke hjälpas, mina herrar, att det är meningsfränder till dem, som här i landet påyrka, att vi nu skola taga en så stor militär rustning, som vi på något sätt kunna komma ut med — det är människor med samma pessimistiska syn på utrikespolitiken och på alla sina grannar ute i världen, som genom sin politik åstadkomma den oro överallt, som man sedan åberopar i varje särskilt land. Jag tror icke, att det är orätt att konstatera det i detta sammanhang. Jag tror naturligtvis också, att det finns en förklaring till denna olikfärgade syn på det utrikespolitiska läget. Regeringen och dess parti måste ha krigsriskerna till sitt förfogande, om de överhuvud taget skola ha något som helst hopp att kunna fånga någon del av folket för sin militärorganisation. För vår del tror jag mig ha rättighet att säga, att vi, som ingalunda önska, att vårt lands självständighet och oberoende skall sättas i någon fara, naturligtvis ha lättare för att se de jämförelsevis ljusa synpunkterna. Vi måste ju säga oss, att när både regeringen och hela högern under sitt letande efter krigsriskerna i månader ha meddelat oss t. ex. att vårt inträde i Nationernas förbund egentligen icke haft någon annan betydelse än att det på ett särskilt sätt utsatt vårt land för nya krigsrisker, som icke förut funnos — när man alltså totalt förbiser eller icke låtsar om, vad vi i alla fall trodde vara sanningen, att Nationernas förbund skulle vara en fredsgaranti och verka till fredens befrämjande i världen, och i stället utslutande skjuter i förgrunden risken för att vi kunna få deltaga i sanktioner eller att vi skulle nödgas under bestraffningar mot ett fredsbrytande land släppa främmande trupper genom vårt land — då är det för mig uppenbart, att högern själv känner sig på osäker mark. Ty man skulle icke annars på det sätt, som man nu gör under denna försvarsdiskussion, blåsa upp detta lilla faktum till den betydelse, som det nu har fått i högerns agitation. Det är icke endast herr Vennersten utan även, i varje fall tidigare, statsministern och slutligen även utrikesministern, som så starkt understrukit den fara, som ligger i medlemskapet i Nationernas förbund. För min del tror jag, att vi ha rättighet att säga, att även om vi utan tvekan erkänna, att Nationernas förbund ingalunda ännu eller i sitt nuvarande skick kan vara en fredsgaranti, är dock förbundets betydelse för freden kolossalt mycket större än dess betydelse ur den s. k. krigsrisksynpunkten för vårt land.

Regeringen har nu förklarat, att dess förslag är ett samförståndsforöslag. Ja, mina herrar, det kan icke hjälpas, att socialdemokraterna, från det ögonblick regeringens förslag var publicerat och känt, måste betrakta sig som utstängda från detta samförstånd. Det har aldrig — det få herrarna ursäktat mig, om jag anser mig kunna påstå med positiv säkerhet — ingått i regeringens plan, att man i samförståndet skulle innefatta några andra än de borgerliga partierna. Det socialdemokratiska föröslag, som nu utgör utskottsforöslaget, representerar för vår del en absolut rak linje från försvarsrevisionens. De undantag, som äro gjorda, äro två: vi ha föreslagit en kortare övningstid än i försvarsrevisionen, men å andra sidan har detta kompenserats däri genom, att kategoriklyvningen är borttagen ur föröslaget och att vi under 140 dagar öva en dubbelt så stor styrka, som man hade tänkt sig att, bara såsom en liten kärna i en armé, behöva öva i 180 dagar, och vad kostnaderna beträffar, sådana som de föreligga, äro de i det allra närmaste desamma som de kostnader, våra representanter i försvarsrevisionen kommit fram till. Regeringen hade alltså i försvarsrevisionens föröslag, om den överhuvud taget ville räkna med socialdemokraterna, en fullkomligt klar utgångspunkt att bedöma, huru den måste lägga sin samförståndspolitik. Jag anser, att detta bör konstateras, därför att det nu talats så kolossalt mycket om den s. k. samförstånds-

politiken, och statsministern har ju här i dag ytterligare starkt understrukt, att det varit denna samförståndstanke, som varit utgångspunkten för hela hans politiska gärning såsom regeringschef. Socialdemokraterna ha i varje fall icke, då det gällt militärfrågan, varit påtänkta såsom deltagare i en sådan samförståndspolitik. Ja, innan jag kommer till frågans läge för ögonblicket eller det politiska läget närmast här i kammaren nu, skulle jag vilja säga några ord till det kommunistiska partiet.

Herr Winberg har ju, som jag märkte, mycket väl lärt sig den katekes, som finnes i den kommunistiska motionen. Han höll ju ett anförande här, som ju så till vida kunde vara nyttigt, att det är ett litet skolexempel på den kommunistiska valagitation, som vi ha att vänta oss, men hela hans anförande glömde bort en mängd ting och tog ingen hänsyn till de viktigaste fakta, med vilka man har att räkna i denna situation. Herr Winberg yrkade som bekant bifall till den kommunistiska motionen. Jag vet icke, om kammarens ledamöter i allmänhet ha läst denna motion, men eljest vill jag förklara, att vad motionen går ut på är, att det för det kommunistiska partiet icke existerar något sådant som t. ex. en parlamentarisk församling, utan dess politik är en konsekvent genomförd Bismarcks järn- och blodpolitik, och när man från kommunistiskt håll förklarar, att man, såsom det heter, icke vill giva ett öre, icke en man till den borgerliga, den kapitalistiska staten, så skall man observera dessa ord om den kapitalistiska staten, ty motionen går visserligen ut därpå, att man skall avskaffa det militärväsen, som vi ha, men sedan skall man ersätta detta med ett nytt slags militärväsen, som här kallas för arbetar- och bondemilis. Det är nog klokt att, när man talar om de kommunistiska lärorna, icke bara taga med ena hälften, utan helst taga med det hela, eftersom man måste bereda sig på att över allt i landet träffa på personer, som kunna hela den kommunistiska läran på denna punkt.

Vad för övrigt herr Winbergs kritik beträffar, så skulle den kunna uttryckas helt enkelt med orden, att den, som gapar över mycket, mister ofta hela stycket. Då herr Winberg, på det sätt han gjorde i går, sökte misstänkliggöra den socialdemokratiska ståndpunkten, hör det till hans yrke såsom kommunist-agitator, men nog vet han lika bra som någon socialdemokrat, att om vi hade följt de råd, som herr Winberg är vänlig nog att meddela oss efter högt föredöme, skulle det bara ha inneburit, att den besparing skulle bli ytterst obetydlig i jämförelse med vad vi nu verkligen ändå till slut hoppas kunna genomdriva.

Herr Winberg fällde ett ord — det var nog förhastat — som uttryckte vad jag alltid har misstänkt i själva verket vara den kommunistiska ståndpunkten. nämligen det ordet, att »det är väl icke så kinkigt med några miljoner mer eller mindre; huvudsaken är, att vi slåss i de rena idéernas luft». Ja, det är klart som dagen, att om jag vill ta risken att i stället för etthundramiljoners försvar få etthundratjugu- eller etthundratrettio miljoners försvar, ja, då gör jag som herr Winberg och det kommunistiska partiet. Men observera: den tjänst, som man gör det svenska folket, den blir sannerligen ytterst obetydlig, ty det skulle dock till slut komma att innebära, att vi skulle komma att bibehålla ungefär det nuvarande försvarsanslaget, tills vi voro färdiga att i stället acceptera den kommunistiska arbetar- och bondemilisen. Jag vill icke använda alltför starka ord, men jag tror, att det är riktigt att säga, att om det kommunistiska partiets politik i allmänhet är på ett mycket otilltalande och motbjudande sätt bemängt med humbug, så slår man i allt fall i denna s. k. militärpolitik alla sina förutvarande rekord, och jag är övertygad, att det skall mycket snabbt gå upp för allmänheten, att hela det kommunistiska partiets agitation i denna sak är baserad på en inre osanning och icke har något annat syfte än en synnerligen eländig demagogi. Såvitt jag har fattat vissa uttalanden, som ha fällts här i denna kammare, skulle meningens vara att söka samla en ma-

Ang. försvarsväsendets ordnande.

(Forts.)

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

poritet kring det förslag, som herr Hellberg betecknade såsom ett medlingsförslag, och till vilket han ansåg, att även socialdemokraterna skulle kunna ansluta sig. Jag kan ju icke underlåta att här fästa mig vid den omständigheten, att statsministern i sitt tal i går uttryckligen förklarade, att såväl de socialdemokratiska som de folkfrisinnade förslagen voro oacceptabla och oantagliga för regeringen, under det att herr Hellberg och bondeförbundets förslag visserligen hade fel, men i varje fall icke bestöds denna definitivt avvisande gest. Jag drager därutav den slutsatsen, att avsikten i första kammaren är att eventuellt söka lyfta upp herr Hellbergs förslag till kammarens beslut, möjligen i den förhoppningen att sedan från denna utgångspunkt få någon lösning, som regeringen skulle anse sig kunna acceptera. Jag styrktes i denna uppfattning av det mottagande hos högern, som fröken Hesselgrens anförande här för några timmar sedan fick. Jag trodde ju uppriktigt sagt, att fröken Hesselgren skulle komma att yrka bifall till herr Lindhagens motioner på grund av uppläggningsen. Efter som så mycket kan hänga på fröken Hesselgren i nuvarande situation, såg jag, hurusom högermännens ansikten i början mulnade och mulnade för att sedan i ett enda ögonblick stråla upp igen och, uppriktigt sagt, blevo ganska lyckliga, när fröken Hesselgren meddelade vilken slutsats hon drog ur sin allmänna ståndpunkt, nämligen att hon skulle rösta för herr Hellbergs förslag. Jag skall inte gå in på en värdering av detta förslag ur militär synpunkt. Sett ur vår synpunkt, som dock hava haft som syftmål att ernå en radikal reduktion av militärbördorna, är det absolut oantagligt. Det kommer att medföra kostnader, som vi för vår del under inga omständigheter kunna vara med om att biträda, och jag tror icke, att jag säger för mycket, om jag vågar gå ut ifrån, att ett accepterande i första kammaren av herr Hellbergs förslag kommer att lägga ganska allvarliga hinder i vägen för en lösning av frågan vid denna riksdag. Jag säger det till den kraft och verkan det hava kan. Ur socialdemokratisk synpunkt äro vi visserligen ytterst intresserade av att få en snabb besparing till stånd. Men om den besparing, som vi eftersträva, blir alltför obetydlig, så är det klart, att vi med uppräckta händer komma att taga emot en utgång i riksdagen, som innebär, att frågan underställes valmännen. Det är visserligen sant, att det kan vara ovisst, huru ett valslag utfaller, men nog tror jag för min del efter demokratiens segrar ute i Europa med de påföljder, som detta påtagligen för var man kommer att få för lugnandet utav alla de europeiska folken, att det icke blir, om jag får använda uttrycket, »militärrivarna», som komma att vinna på ett valslag. Det är åtminstone sannolikare då, att valmännen gå så långt till vänster, som med hänsyn till uppåbarheten av ett praktiskt resultat kan anses möjligt. Jag vill alltså säga, att det kan utan tvivel komma att ställa sig så, att detta herr Hellbergs — alldeles säkert i allra bästa mening framförda förslag — i praktiken kan komma att utgöra ett hinder för en lösning, och därför vågar jag tillägga, att de, som önska en lösning i år på verkligt allvar, skulle åtminstone taga under övervägande, huruvida det förslaget kan vara ett praktiskt sätt att främja denna lösning. Nu kan det ju också hända, att jag har tolkat statsministerns något vaga formulering i denna punkt en smula felaktigt. Men det är väl en sak, som så småningom skall komma att visa sig.

Men det finns en punkt till, som jag icke alldeles kan förbigå. Statsministern förklarade i sitt anförande i går, att sedan riksdagen har fattat sitt beslut, om det nu skulle komma att gå i överensstämmelse med de folkfrisinnades förslag eller socialdemokraternas, så skulle regeringen därefter taga ställning till frågan, hur den skulle komma att handla. Det skulle vara mycket intressant att få veta, om denna formulering av regeringens meddelande till kammaren innebär, att regeringen har för avsikt att upplösa riksdagen omedelbart för att utlysa nya val till en speciell försvarsriksdag, eller om den har för avsikt att låta

med regeringens slutliga ståndpunktstagande bero, tills septembervalen äro över. Formuleringen, sådan den gjordes här i kammaren, tillåter vilken tolkning som helst, och jag kan icke neka till, att det åtminstone vore önskvärdt att få något bättre besked.

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Herr Pålsson: Herr greve och talman! Jag antager, att de talare, som komma efter mig, liksom jag kommer att göra, komma att yttra sig kort, då frågan redan är belyst från alla håll och det endast gäller att ge tillkänna sin röstning i denna viktiga fråga.

Det finns i utskottsutlåtandet och reservationer tvenne linjer i försvarsfrågan, som mer än de andra kunna kallas för vägvisare på den försvarsväg vi haft och ha att vandra. Det är de båda motpolerna. Å ena sidan högern med sina 146,700,000 kronors årliga försvarsbörda som vägmätare på den väg vi hava vandrat. Å andra sidan socialdemokraterna med sina 100,000,000 kronor i årlig försvarsbörda som vägvisare på den väg vi sannolikt komma att vandra. Såsom bakgrund till denna tavla kan man lämpligen sätta 1914 års plan med dess beräknade kostnad 123,000,000 kronor och dess verkliga, om den kunnat fullföljas, 240,000,000 kronors årlig kostnad. Någonstans emellan de förslag, jag nyss nämnde, kommer den svenska riksdagen att låta slå ner de militära tältpälarna för längre eller kortare tid framåt, troligen för en kortare tid. Mot högerns förslag skulle jag vilja anmärka, att det genom att bibehålla alla de nuvarande sex arméfördelningarna överorganiserar försvaret. Svagheten i utbildningen, genom för stort tilltagen organisation, blir i likhet med 1914 års plan, fastän kanske icke så utpräglad som där, att allt för många vapenföra åtgå till handräckningsgöromål, så att högerns 195 dagar i verkligheten icke komma att ge mera åt effektiv utbildning än de andra förslagens 140 dagar. Det ligger nära till hands att tro det. Så blev resultatet av 1914 års härordning. Den blev för vidlyftig i detta fall och måste beskäras. Den merkostnad, som av sådan orsak utlägges, är bortkastade medel. Även mot regeringens och högerns uttalade åsikt om vårt militärpolitiska läge måste man opponera. Av valen i Frankrike framgår, att dess militära nationalister blivit helt tillbakaslagna, och ävenledes valen i England hava gått i fredsvänlig riktning. Sverige har ingen landförbindelse med Ryssland och så länge Östersjökustens nybildade stater finnas, intet kustgrannskap med Ryssland heller. Nu, ännu mera än vid propositionens framlämnande, kan man våga påståendet, att vårt politiska läge är bättre än 1914. Under sådana förhållanden anser jag, att man kan gå till nedskrivning av 1914 års militärorganisation — men hur långt?

Svagheten i det socialdemokratiska förslaget ligger, tycks det mig, däri, att man på en enda gång nedskrivit organisationen så betydligt, att man får betala övergångskostnaden med det årliga beloppet av 8 miljoner kronor. Över $\frac{1}{13}$ av socialdemokraternas utgifter för det militära åtgår att förtidspensionera och avlöna fullt utbildat befäl, vars utbildning åsamkat staten stora kostnader, och dessutom tillkommer, om detta förslag skulle gå igenom, ersättning till städer på grund av därstädes förlagda regementens indragning. Även detta är slöseri med allmänna medel, och då framstå de övriga mellanpartiernas förslag som mera praktiska. De synas mera överensstämma med tidens krav, att gå fram med en viss försiktighet, att inte mera än nödvändigt rubba den hittills varande försvarsorganisationen, och sålunda så långt möjligt bevara möjligheten till en ökad militär kraftutveckling, därest mot förmodan en sådan skulle erfordras. Om och när freden inom vår världsdal vunnit den större fasthet, på vilken det ändå är berättigat att våga hoppas, kan rustningsinskränkningen föras vidare utan onödigt dröjsmål och utan äventyrlighet.

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Det socialdemokratiska målet, avskrivning till hälften av det militära, kan således en gång nås, men icke nu, omedelbart och i ett sammanhang.

Det Hellbergska förslaget sätter jag främst, och jag vågar förorda herr Hellbergs förslag som det bästa, oaktat herr Winberg i går ansåg det lyckligast, att både herr Hellberg och alla liberaler försvunno ur kammaren. Kanske går det så. Ingenting är ju omöjligt, utom en enda sak som jag anser vara alldeles omöjlig att genomföra, nämligen för herr Winberg att uppträda så sympatiskt anspråkslöst som herr Hellberg gjorde i går, då han talade för sin reservation. Det Hellbergska förslaget har bibehållit fem arméfördelningar, och det är det förslag, som bäst utnyttjar den nuvarande organisationen, och med sin uttunning av delarna och förbättring av flottorganisationen närmar det sig i kostnad högst betydligt det frisinnade partiets förslag. Det har endast 3,2 miljoner i övergångskostnader mot det frisinnade förslagets 4,4 miljoner kronor. Om man sedan räknar med att även det frisinnade partiets förslag slänger bort till ingen nytta 1¹/₂ miljoner kronor årligen mera än herr Hellbergs förslag till löner och förtidspensioneringar åt tvångsavgfört befäl, så kommer skillnaden i verklig kostnad mellan det Hellbergska förslaget och det frisinnade förslaget att bli ännu mindre. Det Hellbergska förslaget har även den fördelen, att ingen regementsindragning behöver göras i de städer, där staten kan påfordras utgiva ersättning för av städerna havda utgifter. Sådan ersättning är icke medräknad i frisinnade folkpartiets förslag. Medräknas även den, blir det ingen nämnvärd kostnadsskillnad mellan det frisinnade folkpartiets och det Hellbergska förslaget. Under sådana förhållanden är givetvis det Hellbergska förslaget att föredraga framför frisinnade folkpartiets förslag, även från kostnadssynpunkt. Emellertid är det nog så, att den största svårigheten med en kortare utbildningstid, som nu av alla partier föreslås, är att utbilda tillräckligt antal instruktörer och underbefäl. Här är tydligen bondeförbundet inne på de rätta vägarna genom sitt förslag om moderniserat indelningsverk. Genom av dem föreslagna egnahemskontrakt, civilanställningskontrakt och penningkontrakt kan befälsfrågan lösas så, att Sverige under krig kan höja utbildningskvaliteten hos det värnpliktiga manskapet genom att disponera utbildat befäl utöver vad den aktiva kadern kan ge. Denna möjlighet att giva hären ett stort antal fullgoda trupputbildare och underbefäl saknas i alla de andra förslagen, utom i herr Hellbergs, som delvis förordar detta. Den korta värnpliktsutbildningen måste framtvinga en sådan lösning.

Flottan har bättre tillgodosetts i herr Hellbergs reservation än i det frisinnade folkpartiets.

Om flygvapnet har utskottet ernått full enighet i att detta vapen skall vara fullt fristående, underställt en under Konungen direkt lydande chef. Detta friställande av vapnet är säkerligen det lyckligaste, ty fördelningen av detsamma mellan armé och flotta skulle endast giva ett halvt vapen.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till herr Hellbergs reservation, och jag lämpar min röstning efter bästa sättet att få denna reservation antagen i den väl oundvikliga sammanjämkningen mellan kamrarna.

Herr Schedin: Herr greve och talman, mina herrar! Efter de omfattande vittnesmål, som här avgivits i försvarsspörsmålet lär det väl vara rätt så svårt att få uppmärksamhet för det lilla man kan komma att bidra med till diskussionen i denna fråga, men med tanke på att det ändå kunde vara önskvärt att ha några erinringar fogade till protokollet, ber jag att få besvara kammaren några ögonblick.

Det har nu med avseende på bondeförbundets motion riktats åtskillig kritik såväl från det ena hållet som det andra, och det är för att i någon mån bemöta denna kritik och på samma gång beröra utgångspunkterna för vårt försvars-

förslag, som jag begärt ordet. Det är så, såsom litet var torde hava klart för sig, att försvarsfrågan under det sista decenniet har på grund av världshändelserna kommit in i ett helt annat läge än tillföre; och detta har tydligen ådagalagts genom den allmänna uppfattningen om den av regeringen framlagda försvarspropositionen. Atskilligt av vad som är orsaken till denna mindre sympatiska uppfattning av försvarsfrågan är också skälet till, att vi motionärer ha tänkt oss en annan väg till försvarsproblemets lösning än den förut tillämpade. Från högerhåll och regeringshåll har man velat göra gällande, att den av oss föreslagna övningstiden är alltför kort. Det är dock att märka, att i den delen samtliga med undantag av högern och regeringen nu erbjuda detsamma. Men vad som också är att bemärka i detta sammanhanget det är, att ingen har kunnat giva den kompensation för den kortare övningstiden som just bondeförbundet. När vårt svenska folkmaterial, som är erkänt att höra till det bästa, i det fallet blir ställt i tillfälle att visa sina goda egenskaper, synes det mig vara berättigat att hoppas på anklang för en sådan lösning. Man behöver icke ha alltför stora erfarenheter på detta område för att se, huru de värnpliktiga, antingen från landsbygd eller städer, komma tillbaka med trötthet och ledsnad över sig, på grund av att de under alltför lång övningstid måst överträda en gräns, där det icke längre är *övning utan ett upprepande, en repetition* av redan vunnen färdighet i vapnets bruk. Jag anser det därför vara berättigat, att man i dessa fall tager ut mera av det goda folkmateriallet och låter de möjligheter, det verkligen har, komma till beaktande, och att man framför allt söker motverka den trötthet och ledsnad, som därvidlag vill göra sig gällande hos våra värnpliktiga. Detta åter kan naturligtvis icke vara möjligt med mindre, än att det underbefäl, som här tager hand om de unga pojkarne, verkligen är skickat för sina uppgifter. Det har varit rätt så många anmärkningar att göra mot det sätt, på vilket detta skett tillföre, det torde vi litet var kunna vara överens om. Jag skulle i detta fall kunna anföra exempel, men det har uttalats önskvärdheten av att man skulle vara så kortfattad som möjligt, och jag vill också i detta fall söka efterkomma denna önskan och skall därför förbigå den saken.

Vidare skulle jag i någon liten mån vilja beröra vad som i går och även i dag från hans excellens herr statsministern anfördes rörande kostnadsfrågan i vårt förslag. Det var visserligen icke ett utdömande av detsamma, men han säger i alla fall, att det icke ger valuta för, vad det skulle komma att kosta. Jag tror tvärtom, att man med tanke på de fördelar, som på olika områden äro förenade med vårt förslag, kan säga, att det ger mer än något annat förslag. Det bibehåller t. ex. samtliga regementen, varigenom bland annat de värnpliktiga erhålla förmånen av kortare resor till sina respektive regementen. Sedermera har vårt förslag den fördelen, att större möjligheter finnas för befördran, då vi gått ifrån den gamla regeln att ovillkorligen fordra en del högre kvalifikationer för vissa befälsposter. Dessutom giver vårt förslag en hel del skolor både för civil och militär utbildning, som saknas hos övriga förslag. Det torde därför gott kunna sägas, att vårt förslag ger så mycket, som man inom den kostnadsramen kan ha skäl att rimligen begära.

Jag vill sedermera göra några korta reflexioner över försvarsfrågan i allmänhet. Det är ju så, att man här har fällt yttranden både från det ena och andra hållet om den försvarsorganisation, som vi böra ha med utgångspunkt från vårt ekonomiska läge, och den fara, som eventuellt kunde vara för handen.

Låt mig då som en enkel landsbygdens son och ej som en eftersägare av några konstruktörer på området säga, att man icke alltid kan se saken på det sättet. Trots allt tal om att vårt land är fattigt, vill man ändå i tusen bondehem behålla vad man har: *oberoende, trygghet, lugn och god ordning*. Jag behöver blott erinra om den stämning, som genomträngde vårt land litet varstädes, som

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande.
(Forts.)

jag antar, när mobiliseringsklockorna ljödo genom rymden hösten 1914. Om man tänker på allt detta, då är man färdig att reflektera på försäkringspremier, herr Wigforss! Jag tror, att det är fel hos litet var bland oss att allt för lågt värdesätta det, som är vårt gemensamma goda, vårt fosterland.

Jag tror dessutom, att vi icke ha den stora fredsgaranti i Nationernas förbund, som herr Olof Olsson i går förutsatte, ifall detta förbund genomträngdes och dirigerades av en fullt utvecklad arbetaropinion. Då man här i riksdagen hör rösterna från yttersta vänsterhåll och tänker på, att de skarorna varit kött av samma kött, blod av samma blod som socialdemokraterna, blir man litet betänksam inför tryggheten i detta fall.

Det skulle vara åtskilligt mer att tillägga, men jag vill med det nu sagda, herr greve och talman, be att få ansluta mig till den reservation, som är avgiven av herrar Reuterskiöld och Johansson i Kälkebo.

Herr Winberg: Endast ett par repliker till några föregående talare! Det skulle vara först några ord att säga om ett par uttalanden, som herr Hammar-skjöld gjorde här i går, men då tiden är så knappt tillmätt, skall jag be att få lämna det åt sidan.

Av herr Wigforss fingo vi veta, att det från socialdemokratiskt håll föreliggande förslaget är avsett att vara ett *kompromissförslag*. Alltså, att man måste utgå från, att man på den sidan är beredd att gå ännu längre, än detta förslag antydde, för den händelse det finnes någon möjlighet till kompromiss. Samtidigt framhöll herr Wigforss — han gav nämligen en bild av huru utvecklingen hade varit under de sista månaderna — huru man t. ex. mottog förslaget om de 180 dagarna med att endast slå från sig med båda händer, men efter några månader nästan samtliga borgerliga partier accepterat förslaget och hurusom man först ansåg det vara omöjligt att ha en kortare övningstid för studenterna än 480 dagar, men sedan litet längre fram accepterade 250 dagar. Detta visar tydligen på, huru fort utvecklingen går i våra dagar, och det borde ju vara ett alldeles särskilt skäl för socialdemokraterna att icke ha så ofantligt bråttom att få ett avgörande i denna fråga, när man i allt fall har att räkna med, att det blir billigare ju längre det lider.

Fröken Hesselgren höll ett mycket vackert anförande, och hon talar ju alltid känsligt, men jag måste säga, att sällan har jag hört ett vackert anförande sluta mindre logiskt, än vad detta anförande gjorde. Och jag kan icke hjälpa, att jag i detta ögonblick erinrar mig de ord som Tegnér lägger i munnen på Fritiof, om »det vankelmod som bor under liljekullar». Det är typiskt tror jag för hela den riktning fröken Hesselgren representerar.

Herr Nilsson i Malmö skall jag icke uppehålla mig så synnerligen länge vid, men herr Nilsson hade ett uttalande, som är av den art, att det bör uppmärksammas. Så vitt jag kunde fatta, förklarade herr Nilsson, att om det icke blir ett beslut i denna fråga vid årets riksdag, är det all anledning antaga, att en lösning i militärfrågan kommer att gå i tecken av värnpliktsarméns avskaffande och uppställande av en värvad armé. Får jag tolka detta så, att även socialdemokraterna för sin del, så vitt det icke blir en lösning av frågan vid denna riksdag i något så när anslutning till deras förslag, äro på den punkten färdiga att kasta om och beslutna att gå med på en värvad armé? Det skulle vara ofantligt värdefullt att få reda på den saken, särskilt som vi nu knappast kunna räkna med, att frågan blir avgjord vid denna riksdag.

Till sist tycktes herr Möller ha fått några onda aningar om den förestående valrörelsen. Det förvånar mig icke alls, ty när man har syndat så mycket som herr Möller och hans parti, så är det icke märkvärdigt, att han börjar få onda aningar! Han var förargad över att jag lärt mig den kommunistiska katekesen. Jag skulle å min sida kunna säga, att det är beklagligt, att social-

demokraterna icke ha lärt sig sin katekes och bibehållit dess uttalanden i minnet litet bättre, än vad man nu får se och höra, med andra ord att de inte litet bättre känna till sin egen utvecklings historia. Herr Möller förföll sedan till sin vanliga journalistiska jargong. Det är något som man kanske får förlåta en människa, som varje dag får hålla på med det språket. Men när han kom med sådana ampla ord som »ovanligt fräck demagogi» och »humbug» kan detta endast framkalla ett medlidsamt löje, när det kommer från herr Möller. Då jag varit i tillfälle att läsa herr Möllers prestationer i det hänseendet nästan varje dag, så måste jag verkligen rycka på axlarna, då han vill uppträda som den goda tonens och den orubbliga konsekvensens förespråkare. Tillåt mig, herr Möller, att säga, att det sätt, på vilket det socialdemokratiska partiet under den senaste tiden har fört den svenska arbetarklassens talan i försvarsfrågan »fram mot avrustning», erinrar ofantligt mycket om den gamla bibliska historien, när Israels folk under Moses' ledning vandrade kors och tvärs i öknen under 40 år. Man kom visserligen fram till slut efter 40 år, men till straff för de synder, som ledarna gjort under tiden, fingo de aldrig komma med in i Kanaans land. Det förefaller mig, som om det skulle gå likadant för den svenska arbetarklassen, om den någon gång skall kunna komma till en ordentlig uppgörelse med det nuvarande militärförsvaret. Det kommer att ske först efter många krokiga vägar, som utstakats av den nuvarande ledningen, och jag misstänker, att det går icke att komma fram till detta mål, om man icke gör med ledarna såsom Israels barn gjorde med sina, nämligen att de läggas att dö i öknen för att bättre ledare skola kunna träda i deras ställe.

Det skulle vara åtskilligt mera att säga i denna sak, men då jag förstår, att man helst vill avsluta denna debatt, skall jag icke längre fortsätta, men jag vill dock säga beträffande det socialdemokratiska partiets utveckling i detta land och dess ståndpunkt särskilt i denna fråga under senaste tid, att man kan med aldeles särskilt fog tillämpa vad en dansk folketingsman för åtskilliga år sedan sade om det danska socialdemokratiska partiet. Han yttrade följande: »Jag har sett många politiska baner lyftas upp, vecklas ut och blekna för vinden, men aldrig har jag sett något baner så hastigt blekna inför maktens och nådens solsken som just socialdemokraternas röda baner.» Det är verkligen ett uttalande, som i aldeles särskild grad f. n. passar in på det svenska socialdemokratiska partiet.

Herr Lyberg: Herr talman! Jag anser mig böra ge till känna, att jag för min del, som i alla delar instämmer i herr Hellbergs reservation, vid dagens voteringar vill lägga min röst så, att möjlighet därmed underlättas att vid denna riksdag slutligen komma till ett resultat i denna stora fråga i samförståndets tecken och därjämte till ett resultat, som giver en någorlunda god försvarsorganisation och ställer sig åtminstone ett 20-tal miljoner kronor billigare än det nuvarande dåliga provisoriet. Jag gör det under förhoppning, att detta resultat skall kunna nås, som jag sagt, i samförståndets tecken och under medverkan även från socialdemokratiskt håll, vars förslag trots sina luckor och övriga brister, som ett uttryck för positiv försvarsvilja dock har sitt stora värde, vilket icke bör förskingras, samt innebär, att de i *detta* ögonblick för vårt försvarsväsende vilja anslå ett årligt belopp, motsvarande $\frac{1}{6}$ -del av vår nuvarande budgetsumma, cirka $\frac{3}{4}$ -delar av vad Kungl. Maj:t begär och mer än $\frac{5}{6}$ -delar av vad herr Hellbergs reservation kräver.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få instämma i denna reservation.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu föredragna delar av det föreliggande utlåtandet framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att

Ang. för-
svarsväsendets
ordnande.
(Forts.)

de förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande delar av herr Vennerstens m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; 3:o) att vad utskottet hemställt skulle avslås; 4:o) att kammaren skulle godkänna de förslag, som innefattades i motsvarande delar av herr Roséns m. fl. reservation; 5:o) att de förslag skulle godkännas, som härutinnan innefattades i herr Reuterskiölds och herr J. Johanssons i Kälkebo reservation; 6:o), av herr *Hellberg*, att kammaren skulle godkänna de förslag, som innehölles i herr Roséns m. fl. reservation, dock med följande ändringar, nämligen att riksdagen skulle 1) i fråga om lantarméns organisation besluta antaga en sådan på 5 fördelningar efter de grunder, som vore angivna i den vid herr Hellbergs reservation fogade bil. A, 2) i fråga om flottans indelning och organisation besluta i överensstämmelse med de vid sistnämnda reservation fogade bilagorna B och C, 3) i fråga om engångskostnader för flottan bevilja det i Kungl. Maj:ts proposition nr 20 föreslagna beloppet; 7:o), av greve *Wachtmeister*, att de förslag skulle godkännas, som innefattades i herr Vennerstens m. fl. reservation, dock med de ändringar, som i herr Lindmans reservation föreslagits beträffande infanteriets och artilleriets fredsorganisation samt beträffande flygvapnets organisation; samt 8:o), av herr *Hammar skjöld*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan, i vad anginge flygvapnet, men avslå vad utskottet i övrigt hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart och av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående voteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av de förslag, som innefattades i den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering. Med anledning härav upptog herr talmannen vart och ett av de ovan under 3:o)—8:o) återgivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den sålunda begärda, närmast före huvudvoteringen infallande omröstningen (första förvoteringen); och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga avslag å utskottets hemställan.

Votering begärdes likväl även om innehållet av denna kontraposition, på grund varav herr talmannen upprepade vart och ett av de ovan under 4:o)—8:o) upptagna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den andra förvoteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras uppfattning, som ville till kontraposition därvid antaga godkännande av herr Roséns m. fl. reservation i nu ifrågakvarande delar.

Jämväl om sistnämnda kontrapositions innehåll äskades emellertid votering. I anledning härav upptog herr talmannen vart och ett av de ovan under 5:o)—8:o) återgivna yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den tredje förvoteringen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av herr

Reuterskiölds och herr J. Johanssons i Kälkebo reservation, såvitt nu vore i fråga.

*Ang. för-
svarsväsendets
ordnande.
(Forts.)*

Votering begärdes likväl även om nu ifrågavarande kontrapositions innehåll, på grund varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr Hellbergs yrkande, uppsattes, justerades och anslogs för den fjärde förvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition för den votering, som kommer att anställas för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen om nu föredragna delar av särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager godkännande av de förslag, som innefattas i motsvarande delar av herr Reuterskiölds och herr J. Johanssons i Kälkebo reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits bifall till herr Hellbergs yrkande i frågan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 120;

Nej — 24.

Därefter uppsattes, justerades och anslogs för den tredje förvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i den votering, som kommer att anställas för bestämmande av kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen om nu föredragna delar av särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager godkännande av de förslag, som innefattas i motsvarande delar av herr Roséns m. fl. reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits godkännande av de förslag, som innefattas i motsvarande delar av herr Reuterskiölds och herr J. Johanssons i Kälkebo reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 118;

Nej — 27.

Sedermåra uppsattes, justerades och anslogs för den andra förvoteringen en omröstningsproposition, så lydande:

Den, som till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen angående nu föredragna delar av särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager avslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. försvarsväsendets ordnande.
(Forts.)

Vinner Nej, har till kontraposition i förstnämnda votering antagits godkännande av de förslag, som innefattas i motsvarande delar av herr Roséns m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit på följande sätt:

Ja — 72;
Nej — 73.

På grund härav uppsattes, justerades och anslogs för den första förvoteringen en omröstningsproposition med följande avfattning:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående nu föredragna delar av särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager godkännande av de förslag, som innefattas i motsvarande delar av herr Vennerstens m. fl. reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av de förslag, som härutinnan innefattas i herr Roséns m. fl. reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;
Nej — 71.

Slutligen uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet i utlåtande nr 2 avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande under punkten 1 hemställt utom beträffande det under rubriken Sjöförsvaret. I. Flottan. A. Sjökrigsmaterielen upptagna momentet a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antagas de förslag, som innefattas i motsvarande delar av herr Vennerstens m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;
Nej — 75.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta föredragningen av nu ifrågasvarande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 229.

Anmälles och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 198, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälles och bordlades

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 95, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående framlagt sammanjämningsförslag i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 121 och 122 av åttonde huvudtiteln gjorda framställningar angående lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt viss nordiska museets och livrustkammarens personal;

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt svenska sjömanspräster i vissa utländska hamnstäder;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt befattningshavare vid vissa statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter jämte en i ämnet väckt motion;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg under ecklesiastikåret 1924—1925 åt dels kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster, dels ock innehavare av prästerliga emeritilöner jämte en i ämnet väckt motion;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att träffa förlikning i tvister med Lilla Edets pappersbruksaktiebolag m. fl.;

nr 105 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden; samt

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning å statsskulden;

sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckta motioner rörande tid för ikraftträdande av lagen den 22 juni 1923 innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.; samt

nr 7, i anledning av väckta motioner angående löneförmåner för kvinnliga innehavare av vissa befattningar;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 om begränsning av den myckenhet brännvin, som må framställas i sammanhang med pressjästberedning, ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften ävensom en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m., i vad den angår pensions- och indragningsstaterna, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 58, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 61, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 62, i anledning av framställningar om dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående folkundersvisningens befrämjande i rikets nordligaste gränssorter, i vad avser delaktighet för föreståndarinnan vid vissa skolhem eller arbetsstugor i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl.;

nr 67, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående inköp av fastigheten nr 5 i kvarteret Rosenbad i Stockholm;

nr 68, angående tillfälliga lönetillägg åt vissa kvinnliga skrivbiträden i riksbanken och i riksgäldskontoret; samt

nr 69, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om samhällets barnavård m. m., i vad nämnda proposition avser nedan närmare angivna lagförslag, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förmynderskap m. m., i vad denna proposition innefattar förslag till lag angående ändrad lydelse av 77 § i lagen den 14 juni 1918 om fattigvården, dels ock i förstnämnda ämne väckta motioner; samt

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14 kap. 45 § strafflagen m. m.; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion, nr 203, om åvägabringande av utredning och förslag i lantarbetarefrågan.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kamnaren åtskildes kl. 4,45 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 24 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial:

nr 96, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till statsbanan Hällnäs—Stensele;

nr 97, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående anslag till statistiska centralbyrån och dess verksamhet under budgetåret 1924—1925 m. m.; samt

nr 98, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 266) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dyrtidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst m. fl.; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av det s. k. Köpingskomplexet i Västmanlands län;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och aktiebolaget Öfverums bruk;

nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; samt

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer, lantbruksstipendiater och lantmätare.

Fortsattes föredragningen av avdelningen I punkten 1 i särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 20 angående försvarsväsendets ordnande och nr 21 med förslag till värnpliktslag, ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

Det under rubriken Sjöförsvaret. I. Flottan. A. Sjökrigsmaterielen upp- tagna momentet a).

*Ang.
flottans ersätt-
ningsbyggnad.*

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 20 föreslagit riksdagen besluta, att under tiden 1924—1929 ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, omfattande

Ang.
flottans ersätt-
ningsbyggnad.

nybyggnad av fyra jagare, tre torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar, skulle äga rum.

(Forts.)

Utskottet hade i det nu föredragna momentet föreslagit, att under tiden 1924—1929 skulle — oavsett vilket beslut riksdagen i övrigt fattade i de under punkten 1 av utskottets hemställan angivna hänseenden — ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, omfattande nybyggnad av två jagare, två torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar, äga rum.

I den av herr *Vennersten* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen hade föreslagits, att under tiden 1924—1929 skulle, oavsett vilket beslut riksdagen fattade i de under punkt 1 av reservationen angivna hänseenden, ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, omfattande nybyggnad av fyra jagare, tre torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar, äga rum.

Herr *Lindman* hade i den av honom avgivna reservationen föreslagit, att riksdagen för sin del ville besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 20, att den i propositionen föreslagna ersättningsbyggnaden skulle äga rum under tiden 1924—1928 i stället för under tiden 1924—1929.

I herr *Roséns* m. fl. reservation hade förslag framlagts, att under tiden 1924—1929 ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, omfattande nybyggnad av en jagare, två torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar, skulle äga rum.

Herr *Reuterskiöld* och herr *J. Johansson* i Kälkebo hade i sin reservation föreslagit, att under tiden 1 juli 1924—30 juni 1929 skulle, oavsett vilket beslut riksdagen i övrigt fattade rörande försvarsväsendets organisation, ersättningsbyggnad av krigsfartygsmateriel, omfattande nybyggnad av fyra jagare, två torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar, äga rum för en sammanlagd kostnad av 35,000,000 kronor.

Herr *Vennersten*: Herr greve och talman! Jag anhåller att vid den nu utbrutna punkten få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna, vid denna punkt fogade reservationen.

Herr *Reuterskiöld*: Herr greve och talman! Jag skall be att få yrka bifall till motsvarande punkt på sidan 132 i min reservation, som går ut på nybyggnad av fyra jagare, två torpedundervattensbåtar och två motortorpedbåtar för en sammanlagd kostnad av 35,000,000 kronor.

Greve *Wachtmeister*: Herr greve och talman! Jag skall be att få yrka bifall till den av herr Lindman avgivna reservationen i vad den avser flottans ersättningsbyggnad.

Herr *Wigforss*: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr *Rosén*: Jag skall be att få yrka bifall till den av mig avgivna, vid denna punkt fogade reservationen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att beträffande det nu föredragna momentet yrkats 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande del av herr Vennerstens m. fl. reservation; 3:o att kammaren skulle godkänna herr Reuterskiölds och herr J. Johanssons i Kälkebo reservation i denna del;

4:o) att den av herr Lindman avgivna reservationen skulle godkännas, såvitt anginge flottans ersättningsbyggnad; samt 5:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som härutinnan innefattades i herr Roséns m. fl. reservation.

*Ang.
flottans ersättningsbyggnad.
(Forts.)*

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till utskottets hemställan, uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som antager det förslag, som innefattas i herr Vennerstens m. fl. vid särskilda utskottets utlåtande nr 2 avgivna reservation, såvitt angår det i avdelningen I. Försvarsväsendets ordnande, punkten 1, under rubriken Sjöförsvaret. I. Flottan. A. Sjökrigsmaterielen upptagna momentet a), röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan i denna del.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 63.

Punkten 2.

Uti Kungl. Maj:ts proposition nr 20 hade föreslagits vissa åtgärder till förbättrande av underofficerarnas tjänsteställning.

*Ang.
förbättrande
av underofficerarnas
tjänsteställning.*

Även uti vissa av de i anledning av propositionen väckta motionerna hade förslag framlagts i enahanda syfte.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av herr Reuterskiölds m. fl. motion nr 205 och herr Lindgrens m. fl. motion nr 348 samt herr Wigforss' m. fl. motion nr 248 och herr Hanssons i Stockholm m. fl. motion nr 392, uti skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för nästkommande års riksdag framlägga förslag till förbättrande av underofficerarnas tjänsteställning i enlighet med av utskottet i utlåtandet förordade riktlinjer.

Herr Vennersten: Herr greve och talman! I förevarande punkt hemställer jag, att riksdagen må, i anledning av herr Reuterskiölds m. fl. motion nr 205, herr Lindgrens m. fl. motion nr 348, herr Wigforss m. fl. motion nr 248 och herr Hanssons i Stockholm m. fl. motion nr 392, uti skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för nästkommande års riksdag framlägga nytt förslag till förbättrande av underofficerarnas tjänsteställning.

Herr Wigforss: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Widell: Herr greve och talman! Jag vill bara erinra om, att den motivering, som denna kläm hänför sig till, har fallit bort genom kammarens föregående beslut i dag, så att hänvisningen till vad utskottet säger hänger i luften.

Ang.
förbättrande
av under-
officerarnas
tjänste-
ställning.
(Forts.)

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman! Jag ber att få påpeka, att genom den ändring herr Vennersten gjort i klämman, då han strukit hänvisningen till motiveringen, denna kläm, sådan den av herr Vennersten föreslagits, är, så vitt jag förstår, acceptabel för alla grupper, och jag ber därför att få förena mig i hans yrkande.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å den nu föredragna punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Vennersten*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att orden »framlägga förslag till förbättrande av underofficerarnas tjänsteställning i enlighet med av utskottet i detta utlåtande förordade riktlinjer» utbyttes mot »framlägga nytt förslag till förbättrande av underofficerarnas tjänsteställning».

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr Vennerstens yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Om under-
officerares
befordran till
officerare
m. m.

Punkten 4.

Med avseende å frågan om underbefäls och underofficerares befordran till officerare och reservofficerare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 20 — under uttalande att principiellt sett möjlighet borde finnas för underbefäl och underofficerare att vinna inträde på officersbanan — av i propositionen närmare angivna skäl funnit sig för närvarande icke kunna föreslå annan åtgärd i sådant syfte än beviljande av studiestipendier till därav förtjänta underbefäl och underofficerare för att förhjälpa dem att avlägga för anställning som officer erforderliga kunskapsprov.

I åtskilliga av de i anledning av propositionen väckta motionerna hade förslag framställts i förevarande ämne.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av herr Reuterskiölds m. fl. motion nr 205, herr Lindgrens m. fl. motion nr 348, herr Wigforss' m. fl. motion nr 248, herr Hanssons i Stockholm m. fl. motion nr 392, herr Karlssons i Gasabäck m. fl. motion nr 390 samt herr Kilboms m. fl. motion nr 396, uti skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t, med beaktande av vad utskottet i ämnet anfört, måtte i samband med spörsmålet om förbättrande av underofficerarnas tjänsteställning även underkasta frågan om underbefäls och underofficerares befordran till officerare och reservofficerare förnyad allsidig utredning och för nästkommande års riksdag framlägga det förslag, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Herr **Vennersten**: Herr greve och talman! I denna punkt anhåller jag att få ansluta mig till utskottets yrkande med den ändring, att de däri upptagna orden »med beaktande av vad utskottet i ämnet anfört» måtte utslutas.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder endast yrkats, av herr *Vennersten*, att vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt skulle bifallas med den ändring, att orden »med beaktande av vad utskottet i ämnet anfört» uteslötes.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt herr Vennerstens yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 5.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av herr Wigforss' m. fl. motion nr 248 och herr Hanssons i Stockholm m. fl. motion nr 392, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till tryggande av rekryteringen av officers- och underofficerskårerna vid de i Boden förlagda truppförbanden genom införande av passagesystem snarast möjligt måtte uppgöras och föreläggas riksdagen.

*Ang.
rekryteringen
av officers- och
underofficers-
kårerna
i Boden.*

Herr *Reuterskiöld* och herr *J. Johansson* i Kälkebo hade i punkten 7 under avdelningen I i den av dem avgivna reservationen förordat, att riksdagen måtte, i anledning av herr Wigforss' m. fl. motion nr 248 och herr Hanssons i Stockholm m. fl. motion nr 392, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i samband med slutlig prövning av frågan om passagesystem förslag till tryggande av rekryteringen av officers- och underofficerskårerna vid de i Boden förlagda truppförbanden snarast möjligt måtte uppgöras och föreläggas riksdagen.

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till motsvarande punkt i min reservation, som på det sättet skiljer sig från det nu upplästa förslaget, att riksdagen genom bifall till denna reservation nu icke skulle taga definitiv ståndpunkt till frågan om passagesystemet utan endast hemställa, att i samband med slutlig prövning av frågan om passagesystemet förslag till tryggande av rekryteringen av officers- och underofficerskårerna vid de i Boden förlagda truppförbanden snarast möjligt måtte uppgöras och föreläggas riksdagen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende å den nu förevarande punkten annat yrkande ej förekommit, än att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i punkten 7 under avdelningen I av herrar Reuterskiölds och J. Johanssons i Kälkebo vid utlåtandet avgivna reservation.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Punkten 6.**Mom. 1—7.*

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Mom. 8.

I en av herr *Lindhagen* m. fl. väckt motion, nr 230 i första kammaren, hade hemställts, att riksdagen måtte

1:o) avslå de kungl. propositionerna nr 20 och 21 angående försvarsväsendets ordnande samt i stället anhålla hos Kungl. Maj:t om skyndsamt plan för avrustning av den allmänna värnplikten och det övriga krigsväsendet — eventuellt en nordisk avrustning efter avtal med Norge och Danmark — allt med bibehållande allenast av en folkligt organiserad, oundgänglig ordningsmakt;

2:o) med anledning av propositionerna vidare anhålla hos Kungl. Maj:t om ett aktivt framträdande i Nationernas förbund och de internationella förhandlingarna i övrigt för ett folkprogram till en verklig världsorganisation av freden.

*Om
avrustning av
den allmänna
värnplikten
m. m.*

Om
avrustning av
den allmänna
värnplikten
m. m.
(Forts.)

3:o) i avvaktan på det i punkt 1:o) begärda förslaget om avrustning, antaga under väntetiden ett provisorium med nedskärning i möjligaste mån av militärorganisationen till såväl övningstid intill sammanlagt högst nittio dagar som ock organisation och omkostnader i övrigt bland annat genom antalet arméfördelningars reducering till högst trenne.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet hemställt, att herr Lindhagens m. fl. motion nr 230, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—5 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Om denna motion, som behandlar frågan om krigsväsendets avrustning och ett framträdande i fredsfrågan, har jag yttrat mig under förmiddagens debatt.

Motionen mynnar ut i 3 yrkanden, av vilka det tredje avser ett provisorium. Då detta provisorium icke fått sådan plats i utskottets betänkande som motionären tänkt sig, så måste jag nu avstå från något yrkande i tredje punkten. I stället skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till första och andra punkterna i följande lydelse, att riksdagen måtte:

1:o) hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam plan för en avrustning av den allmänna värnplikten och det övriga krigsväsendet — eventuellt en nordisk avrustning efter avtal med Norge och Danmark — allt med bibehållande allenast av en folkligt organiserad, oundgänglig ordningsmakt;

2:o) med anledning av propositionerna vidare anhålla hos Kungl. Maj:t om ett aktivt framträdande i Nationernas förbund och de internationella förhandlingarna i övrigt för ett folkprogram till en verklig världsorganisation av freden.

Herr Vennersten: Herr greve och talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 6 moment 8.

Efter det överläggningen ansett härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande det nu föredragna momentet yrkats

dels, av herr *Vennersten*, att herr Lindhagens m. fl. motion nr 230, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen måtte

1:o) hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam plan för avrustning av den allmänna värnplikten och det övriga krigsväsendet — eventuellt en nordisk avrustning efter avtal med Norge och Danmark — allt med bibehållande allenast av en folkligt organiserad, oundgänglig ordningsmakt;

2:o) med anledning av propositionerna vidare anhålla hos Kungl. Maj:t om ett aktivt framträdande i Nationernas förbund och de internationella förhandlingarna i övrigt för ett folkprogram till en verklig världsorganisation av freden.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till herr Vennerstens yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande särskilda utskottets utlåtande nr 2 avdelningen I punkten 6 mom. 8 bifaller herr Vennerstens därom gjorda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens yrkande i frågan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 45.

Mom. 9.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 232, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen med anledning av propositionerna nr 20 och 21 om försvarsväsendets ordnande och de i anledning därav väckta motionerna ville besluta:

1) att militärmusiken skulle undantagas från militärväsendets minskning eller avrustning samt, i den mån sådan minskning eller avrustning skedde, i sin nuvarande huvudsakliga omfattning omvandlas till en statens civila musikorganisation för att med anslag från åttonde huvudtiteln främja musiklivet i landet och särskilt i den vanlottade landsbygden;

2) att de i den blivande militärorganisationen ingående musikkårerna måtte bibehållas i sin nuvarande omfattning.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet hemställt, att herr *Lindhagens* motion nr 232, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—5 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Här är en i sin art mycket viktig fråga, som blivit försummad av utskottet måhända på grund av dess många andra göromål, nämligen frågan om militärmusikens bibehållande, i den mån den inte skall tjäna militärväsendet, såsom en civil institution, en statslig institution med anslag från åttonde huvudtiteln. Det är ett krav, som har stora sympatier, enligt vad jag erfarit från många håll, överallt i landet och inte blott hos dem, som saken närmast gäller, nämligen musikkårerna. Det är givet, att militärmusiken, oavsett om militärväsendet minskas eller avskrivs, i alla fall kunde spela en stor roll i nationens kulturella liv. Den är ett centrum för musiklivet, särskilt på landsbygden, och den skulle kunna utnyttjas på många sätt för sådant ändamål. Detta är min egen uppfinning, skulle jag vilja säga, men jag har sedan fått många framställningar om att denna motion måtte fullföljas. Svenska musikerförbundet har också i en inlaga, som är bifogad motionen, livligt förordat bifall till denna sak.

Jag har emellertid, herr talman, icke lyckats finna någon plats, där utskottet avgivit utlåtande om motionen, och man får väl inte tyda utskottets tystnad som ett samtycke.

I allmänhet har militärmusiken blivit styvmoderligt och lättvindigt behandlad, och så snart det blivit fråga om inskränkningar i militärväsendet, har det alltid i första hand gått ut över musiken, därför att officerarna, begripligt nog, alltid sätta mera värde på ett gevär än ett musikinstrument. Det, som skjuter och bringar fördömdelse, framstår för dem enligt sakens natur som det viktigaste. Men för befolkningen och för manskapet framstår militärmusiken som det angenämaste, och därför är militärmusiken populär. Det har till och med gått så långt, att frenetiska pacifister, som vilja härväsendets avskaffande, förmenat, att man måste vara angelägen om att först avskaffa musikkårerna; ty det är dessa, som ensamma göra militären populär. Så långt går nu inte jag, utan jag tycker, att man skall bibehålla musikkårerna och, i den mån de inte stå i militär tjänst, omvandla dem

*Om
avrustning av
den allmänna
värnplikten
m. m.
(Forts.)*

*Om militär-
musikens
omvandling
till en statens
civila musik-
organisation
m. m.*

Om militär-
musikens
omvandling
till en stats-
civila musik-
organisation
m. m.
(Forts.)

till en statsinstitution med anslag på åttonde huvudtiteln. Man skall inte slopa det värdefulla i det bestående, utan det bör bibehållas, och detta är ju den enda kulturinsatsen i militärväsendet. Därför bör den också bibehållas.

Motionens första moment, om vilket det här är fråga, har följande lydelse: »att riksdagen — — — ville besluta: 1) att militärmusiken skall undantagas från militärväsendets minskning eller avrustning samt, i den mån sådan minskning eller avrustning sker, i sin nuvarande huvudsakliga omfattning omvandlas till en statens civila musikorganisation för att med anslag från åttonde huvudtiteln främja musiklivet i landet och särskilt i den vanlottade landsbygden». Jag ber att få ändra detta yrkande till att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära »överbärande på vilket sätt militärmusiken må» etc.

Detta är verkligen ett krav, herr talman, som man på många håll i landet fäster så stora förhoppningar vid, att jag verkligen borde begära votering, för att man inte skall tro, att saken blivit alldeles försummad. Men herr talmannen ser däremot gärna, att jag inte begär votering, och kammaren kan lösa denna konflikt genom att bifalla min motion.

Herr Vennersten: Ja, herr talman, det är tilltalande, att det åtminstone finnes någon del av vårt härväsende, som herr Lindhagen önskar bibehålla. Emellertid vill jag för den ärade motionären påpeka att enligt det beslut, som kammaren redat fattat, slopas inga musikkårer, utan de bibehållas, och därför tillåter jag mig, herr greve och talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Bibehållas de i hela sin omfattning? Det är det, som det är fråga om. Men det göra de inte. De amputeras på sådant sätt att det bara blir kvar en mycket sorglig rest, som inte kan utföra någon ordentlig musik. Så är förhållandet, herr Vennersten. Därtill komma andra olägenheter, såsom t. ex. att kårerna inte kunna lämpligen rekryteras, ty det finns ingen befordran. Allt detta har musikerförbundet i sin inläga utförligt redogjort för. Jag vet nog, att några stumpar äro kvar, herr Vennersten, men det hela är i sak avskaffat.

Det är ganska karakteristiskt i alla fall — det måste jag i detta sammanhang beröra — att när man väcker förslag om en sådan sak, som i alla händelser har åtskilligt, som talar för sig, så är den enda upplysning folket har fått om detta förslag, att man skall bibehålla militärmusiken, i den mån den inte slopas. Om denna sak har pressen inte haft något annat, än att det i alla spaltparader förekommit teckningar av hur jag går i spetsen för musikkårerna och fördriver fienderna. Man kan förstå, huru pressen på detta sätt i alla frågor, stora och små, systematiskt fördummar svenska folket, och man kan på det sättet aldrig få upp en opinion för något förnuftigt.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu förevarande moment yrkats dels, av herr *Vennersten*, att herr Lindhagens motion nr 232, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära ett överbärande i det syfte, som angäves i momentet 1 av berörda motion.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr *Vennerstens* yrkande vara med överbärande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande särskilda utskottets utlåtande nr 2 avdelningen I, punkten 6 mom. 9 bifaller herr Vennerstens därom gjorda yrkande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Lindhagens yrkande i frågan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 51.

Mom. 10.

I en av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 233 i första kammaren, hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionerna nr 20 och 21 om försvarsväsendets ordnande ville besluta, att musikfanjunkare skulle erhålla likställighet med fanjunkare vid truppen icke blott såsom nu i rang utan även uti ekonomiska förmåner.

Utskottet hade i det nu förevarande momentet hemställt, att herr *Lindhagens* motion nr 233, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—5 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Denna motion avser ett gammalt krav, som aldrig egentligt blivit prövat, nämligen att musikfanjunkare skola likställas med fanjunkare vid trupp icke blott som nu i rang utan även i fråga om ekonomiska förmåner. Jag har icke kunnat upptäcka den plats i betänkandet, där utskottet må hava yttrat sig om denna motion.

Jag yrkar en skrivelse i motionens syfte.

Herr Widell: Jag tror, att herr *Lindhagen* här tagit hänsyn till ett förhållande, som icke längre existerar. Det var förr så, att medan sergeanterna vid trupp hade inkvartering in natura och betalade en mycket ringa ersättning härför, hade däremot musikunderofficerarna icke någon sådan förmån. Genom det nya avlösningsreglementet har denna olikhet — om det nu är detta herr *Lindhagen* syftar på — försvunnit.

Skulle däremot avses den omständigheten, att det icke finns så många fanjunkarbeställningar vid musikkårerna, som det proportionsvis finns fanjunkare vid trupp, så har därvidlag utskottet och reservanterna likaledes sökt råda bot därpå genom att inrätta nya beställningar för musikfanjunkare. Man har sökt tillmötesgå de önsknings, som blivit framställda av musikpersonalen, och jag tror, att den i stort sett är belåten med förslaget i denna del.

Jag ber att få yrka, att denna motion icke måtte föranleda någon särskild åtgärd.

Herr Lindhagen: Jag ber att få nämna, att musikfanjunkarna visserligen hava samma titel, men icke samma ekonomiska förmåner som fanjunkarna vid trupp. Detta har icke jag själv hittat på, utan det har framhållits i en petition av Stockholms musikerförbund i februari 1924, framburen av en deputation, som delvis bestod av representanter för denna kår och som uttalade förhoppningen, att detta krav någon gång måtte bliva tillgodosett.

*Om militär-
musikens
omvandling
till en statens
civila musik-
organisation
m. m.
(Forts.)*

*Ang. musik-
fanjunkares
ekonomiska
förmåner.*

Ang. musik-
fanjunkares
ekonomiska
förmåner.
(Forts.)

Jag känner icke till, huruvida de själva icke veta, att de fått sin ställning förbättrad genom ändring av reglementet eller på annat sätt. Jag har bara i februari 1924 kunnat konstatera, att de själva då ansågo, att det icke förhöll sig på detta sätt.

Jag kommer emellertid, herr talman, icke att kunna begära votering, varför diskussionen icke behöver fortsättas på denna punkt.

Herr Widell: Efter den upplysning herr Lindhagen nu meddelat, är det uppenbart, att ifrågavarande personals önsknings gå ut på att få flera musikfanjunkarbestedningar, och denna önskan har utskottet också tillmötesgått. Det finns numera ingen skillnad i avlöningsförmåner mellan musikfanjunkare och fanjunkare vid trupp, utan avlöningsförmånerna äro precis desamma. Den enda skillnaden är, att det funnits endast en musikfanjunkare vid varje regemente, men att denne, om han avlagt musikedirektörsexamen, har högre avlöning än fanjunkare vid trupp.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till herr *Widells* yrkande, att herr Lindhagens motion nr 233, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd, samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, därpå att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Konungen i det syfte, som i förevarande motion angäves; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 11.

Om
fästningen
Bodens
nedläggande.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 234, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen med anledning av propositionerna nr 20 och 21 om försvarsväsendets ordnande ville besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag, att, utom Karlsborgs fästning, även Bodens fästning skulle nedläggas.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet hemställt, att herr Lindhagens motion nr 234, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—5 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Denna motion avser ett övervägande av utskottet, huruvida icke blott Karlsborgs fästning utan även Bodens fästning skulle nedläggas.

Bodens fästning tillkom genom bemödanden av regeringen och första kammaren emot majoritetens i andra kammaren önskan. Jag var själv med i riksdagen på den tiden, och det striddes det ena året efter det andra om denna sak.

Nu är det klart, att med den ståndpunkt jag intager i frågan, jag är benägen för ett sådant nedläggande, men det har från sakkunnigt och även från flera andra håll sagts mig, att man icke kan förstå, vilken nytta Bodens fästning egentligen gör. Och en gång — jag törs inte nämna vilket årtal, för att ej röja för mycket — sade mig en generalstabsofficer, att enligt hans uppfattning Bodens fästning var en onödig och förfelad anläggning. Och då han sade detta, var han ändå klädd i plymascherad hatt och full uniform, så då är det väl riktigt säkert.

Jag yrkar på en skrivelse i motionens syfte.

Herr Vennersten: Denna fråga är genom kammarens föregående beslut redan avgjord, och jag anhåller därför att få yrka, att motionen i den mån den icke kan anses besvarad genom kammarens föregående beslut icke måtte föranleda någon åtgärd.

Herr Lindhagen: Det ställes bara i utsikt en skrivelse och man kan väl få begära ett sådant övervägande.

*Om
fästningen
Bodens
nedläggande.
(Forts.)*

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu förevarande moment yrkats dels, av herr *Vennersten*, att herr Lindhagens motion nr 234, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Konungen i det syfte, som angäves i nämnda motion.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr *Vennerstens* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 12.

I en av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 235 i första kammaren, hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionerna nr 20 och 21, om försvarsväsendets ordnande och de i anledning därav väckta motionerna ville ägna synnerlig omsorg däråt, att samhällen, inom vilka regementen indroges eller fästningar nedlades, samt den vid härorganisationen direkt eller indirekt anställda personal, som drabbades av denna organisations minskning eller avrustning, hölles skadeslösa i möjligaste mån för därigenom vållade avsevärda och varaktiga förluster.

*Om
vederlag för
genom härorga-
nisationens
minskning
vållade för-
luster.*

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet hemställt, att herr Lindhagens moton nr 235, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1—5 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: I denna motion har yrkats, att riksdagen nu ville i sammanhang med prövningen av härordningsförslaget ägna »synnerlig omsorg däråt, att samhällen, inom vilka regementen indragas eller fästningar nedläggas, samt den vid härorganisationen direkt eller indirekt anställda personal, som drabbas av denna organisations minskning eller avrustning, hållas skadeslösa i möjligaste mån för därigenom vållade avsevärda och varaktiga förluster». Jag har icke i utskottets betänkande kunnat upptäcka något besvarande av denna motion, men det kanske finns någonstades.

Detta är ett vidlyftigt kapitel och ett behjärtansvärt, men den sena tiden tillåter ju inte att närmare utveckla frågan, utan med åberopande av motionens innehåll yrkar jag helt kort en skrivelse i motionens syfte.

Herr Vennersten: Herr greve och talman! Jag tror herr Lindhagen kan känna sig lugnad i förevarande hänseende, enär genom det beslut, som kammaren förut fattat, några dylik ersättningskrav knappast lära kunna uppkomma. Under sådana förhållanden ber jag, herr greve och talman, att få yrka, att kammaren ville besluta, att herr Lindhagens hemställan må anses besvarad genom vad kammaren tidigare beslutat och sålunda icke föranleda någon vidare åtgärd.

Herr Lindhagen: Jag skulle finna det mycket tillfredsställande, om det förhåller sig så, som herr Vennersten uppgav, men jag tror icke, att det förhåller sig på det sättet.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först på bifall till herr *Vennerstens* yrkande, att herr Lindhagens motion nr 235, i

Om
vederlag för
genom hör-
organisationens
minskning
vållade för-
luster.

den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd, samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, därpå att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Konungen i det syfte, som i förevarande motion angåves; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

(Forts.)

Mom. 13—61.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Avdelningen II. Värnpliktslagen.

I proposition nr 21 med förslag till värnpliktslag hade Kungl. Maj:t, under åberopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden den 1 februari 1924, förslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till värnpliktslag.

De motioner, som hänförde sig till Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag, kunde med hänsyn till sitt innehåll särskiljas i tre huvudgrupper, nämligen 1) sådana motioner, som avsågo ändringar i Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag, 2) motioner, som avsågo de värnpliktigas avlöningsförmåner, och 3) övriga motioner.

Förslag till
värnpliktslag.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, angående försvarsväsendets ordnande — med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag icke kunnat av riksdagen oförändrat antagas, måtte i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition för sin del besluta antaga i utlåtandet infört förslag till värnpliktslag.

I de av herr *Vennersten* m. fl., herr *Lindman*, herr *Rosén* m. fl., herrar *Reuterskiöld* och *J. Johansson* i Kälkebo samt herr *Hellberg* vid utlåtandet avgivna reservationerna hade förslag framlagts till ändringar i olika delar av ifrågavarande lagförslag.

I enlighet med den antagna föredragningsordningen föredrogs nu

§ 27.

Herr **Widell**: Genom det beslut, som fattats av kammaren på förmiddagen, har ju i princip avgjorts, att kammaren godkänt det av herr *Vennersten* framlagda förslaget. I motiveringen till detta redogöres även för huru värnplikten skall ordnas. Det beslut, som det nu gäller att fatta beträffande själva lagen, får således betraktas som ett följdbeslut av det principiella ståndpunktstagande, som redan skett.

I den nu föredragna paragrafen anhåller jag att i överensstämmelse härmed få yrka, att underavdelningarna A och B måtte erhålla den lydelse, som föreslås i herr *Vennerstens* reservation, och paragrafen i övrigt erhålla den lydelse, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Wigforss**: Ja, det är visserligen riktigt, att kammaren på förmiddagen voterade igenom en organisation i överensstämmelse med herr *Vennerstens* förslag, men såvitt jag förstår, är man genom det beslutet om organisationen

icke bunden i fråga om längden av de värnpliktigas övningstid. Det finns åtskilliga andra punkter, framför allt den om antalet värnpliktiga, som skall uttagas till linjetjänst, där detsamma icke skulle kunna sägas. Denna paragraf i värnpliktslagen sammanhänger verkligen med den nu voterade organisationen, men såvitt jag förstår, finnes det intet hinder för att i det av kammaren antagna beslutet i fråga om organisationen inpassa även den övningstid, som innefattas i utskottets förslag.

Jag skall således i avseende å § 27 be att få yrka bifall till utskottets förslag i vad det gäller övningstiden.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! I den paragraf, som det nu gäller, äro ju bestämmelserna angående övningstiden intagna. Det beslut, som kammaren tidigare under dagen har fattat, innesluter i sig, såvitt jag förstår, som konsekvens ett bifall till vad högerreservationen här innehåller, eftersom beslutet ju är fattat under förutsättningar, som tydligt angivits. Jag kan för min del med hänsyn till den ståndpunkt, som jag principiellt intagit i min reservation, naturligtvis icke ansluta mig till de formuleringar och de bestämmelser, som äro angivna i herr Vennerstens reservation. Jag kan lika litet ansluta mig till socialdemokraternas d. v. s. utskottets förslag eller till något av de andra förslagen, därför att den princip, som jag här representerar, innebär *lika* övningstid för alla, nämligen 140 dagar, med undantag för studenter, och denna särskilda punkt B angående studenterna synes mig vara av den betydelse, — den är given i anslutning till herr Fehrs motion — att den bort kunna tagas även i anknytning till andra avfattningar.

Då jag emellertid måste anse, att hela organisationen, liksom i det allra närmaste alla kostnadsberäkningar, sammanhänger med värnpliktstiden, så anser jag mig icke kunna i detta sammanhang göra något särskilt yrkande, utan förbehåller jag mig allenast att, när denna fråga återkommer, få intaga den ståndpunkt, som omständigheterna då föranleda.

Jag kan således, herr greve och talman, varken yrka bifall eller något annat till det framlagda förslaget, utan har jag endast på detta sätt velat avgiva en förklaring.

Herr Rosén: Herr talman! Såväl bondeförbundet som liberalerna, de frisinnade och socialdemokraterna äro fullkomligt överens om övningstiden för flertalet värnpliktiga vid infanteriet. I fråga om övningstiden för de värnpliktiga vid specialvapnen m. m. skilja sig dock de olika förslagen på en och annan punkt, men i huvudsak sammanfalla de.

Vid sådant förhållande ber jag att få instämma i det av herr Wigforss gjorda yrkandet.

Herr Fehr: Herr greve och talman! Jag ber att ett ögonblick få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk för den lilla men icke oviktiga detalj, som inrymmes i moment B av paragrafen. Den gäller studentbeväringarna.

År 1914 gav man studenterna i enlighet med en del uttalanden, som från studenternas håll gjorts på försvarsviljans grund, en särskilt lång övningstid på icke mindre än bortåt 500 dagar. Det sätt, på vilket denna tid under de gångna åren utnyttjats, måste dessvärre betecknas som det kanske största misslyckande, våra militära sakkunniga någonsin haft att uppvisa. Man fick blomman av landets ungdom och hade befogenhet att använda den för den utbildning, man fann lämplig, under så lång tid som 500 dagar. Resultatet må militärt sett möjligen betecknas som ganska gott, men faktum är, att av dessa studentbeväringar har man till stor del lyckats skapa antimilitarister. Jag beklagar detta med så mycket större anspråk på att bliva tagen på allvar, som jag, av

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

erfarenhet genom egen frivillig reservofficersutbildning långt före införandet av 1914 års härordning vet, att våra militärer, om de bara vilja, kunna anordna en dylik utbildning under ungefär så lång tid på ett sätt som tillfredsställer även de högst ställda anspråk. För min del gav jag mig in på denna utbildning av rent egoistiska skäl; jag hade studiegöromål och resonerade därför som så, att det rent fysiskt sett måste vara mycket nyttigt att få denna motion. Jag gick in för det, och jag har aldrig ångrat det. Denna utbildning, som då lämnades mig under tre somrar, fyllde även ur pedagogisk synpunkt högt ställda anspråk. Dessa femhundra dagarsstudenter däremot hava utbildats under denna långa tid på ett sätt, som icke tillfredsställt dem. Det beror på många orsaker, framför allt dock kanske på felaktig organisation av själva utbildningen.

Jag tillät mig år 1917 att i all vördsamhet till dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet framföra en del synpunkter, som efter min mening kunde hava förtjänt beaktande. Jag har haft den bittra tillfredsställelsen att genom ett uttalande på ett möte i Uppsala helt nyligen få konstaterat av en av inledarna, utan att han, såvitt jag vet kunde motsägas, att var och en som fullgjort sina 500 dagar, vet, huru ytterligt beklagligt det är, att icke de synpunkter vunnit beaktande, som framfördes i min promemoria.

Det var därför med en viss förhoppning att vinna beaktande, som jag här avgav en motion i syfte att få en omläggning till stånd av studentutbildningen. Med beklagande måste jag emellertid nu konstatera, att dessa synpunkter endast delvis tagits till rättesnöre vid utskottets och de olika utskottspartiernas arbete på denna punkt. Det är egentligen endast en reservation, nämligen den av herr Reuterskiöld m. fl. avgivna, som med full konsekvens och fullt ut tillgodogör sig dessa synpunkter genom den uppdelning av alla lämpliga studenter i olika utbildningsserier, som är en nödvändighet, för att det ej skall bli odrägligt för dem, som ej äro lämpade till någon högre befälsutbildning, att tjänstgöra under den långa tid, det är fråga om, för att bli furirer.

Beträffande utskottets, d. v. s. socialdemokraternas förslag, måste jag säga, att jag ej kan begripa, huru man kunnat komma till ett sådant förslag. Den utbildningstid, som där föreslås, är en första utbildning, som skulle börja den 25 maj och avslutas den 22 december. Därefter skulle utbildningen fortsättas ett följande år under den korta tiden 14 augusti—9 september. Jag måste fråga: vad skall den första delen av tiden avse? Givetvis i första hand rekrytutbildning, förmodligen avslutad omkring 1 oktober. Vad skall sedan tiden till jul användas till? Förmodligen till någon sorts befälsutbildning. Men var och en vet, hur det ställer sig under de tråkiga höstmånaderna med den psykologiskt dåliga inverkan, som kommer av att alla dessa vapenföra studenter veta, att deras kamrater, som ej äro lika lyckligt lottade, nu få börja sina studier vid universitetet. Vad skall sedan denna lilla utbildningstid 14 augusti—9 september vara till? Är det meningen, att på den tiden göra reservofficerare av dessa studenter, eller vad skall de överhuvud taget under denna korta tid göra?

Efter min mening måste alla dessa studenter, som nu påläggas alldeles särskilda bördor, beredas alla de lättnader, som kunna vara möjliga. Och då en sådan lättnad skulle innebära en fördel även i militärt hänseende, vore det oförklarligt, om man ej skulle vilja tillmötesgå dessa önsknigar.

Utbildningen har av olika riktningar föreslagits till 300, 290 och 330 dagar — jag bortser då från den nyss berörda bondeförbundsreservationen. Efter min mening måste det öppnas en utväg för de studenter, som så önska, att förlägga denna första utbildning till två somrar, med valfrihet naturligtvis för dem, som hellre vilja taga allt i en följd, att göra detta. De som ej studera vid universitet, böra givetvis ha rätt att avverka hela tjänstgöringen i ett sammanhang för att sedermera kunna återgå till förvärvsarbetet.

Jag har i all korthet velat framföra dessa synpunkter, som jag tror vara för-

tjänsta av allvarligt beaktande. Jag skulle helst önskat att kunnat tillstyrka bifall till herr Reuterskiölds m. fl. reservation, men då detta knappast låter sig göra, därför att man nu icke kan överblicka konsekvenserna av ett beslut i den riktningen, ber jag i stället att beträffande mom. B i § 27 få yrka bifall till den av herr Rosén m. fl. avgivna reservationen, dock med den ändring, att under a), andra stycket, som börjar med »med en första tjänstgöring om minst tvåhundra sextio dagar» den därefter följande satsen erhåller följande ändrade lydelse — jag ber att få särskilt betona de ord, som äro nya: »Som *må fullgöras i en följd och taga sin början under första året eller* uppdelas i två tjänstgöringsomgångar» samt för övrigt lika med herr Roséns förslag.

*Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)*

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! Då såvitt jag kan finna, ett bifall till den av herr Hellberg i denna punkt avgivna reservationen icke skulle stå i strid med det beslut, som fattats under förmiddagen, och då nämnda reservation i huvudsak överensstämmer med den av herr Rosén avgivna reservationen, till vilken herr Fehr, om jag fattade honom rätt, yrkade bifall med visst tillägg, anhåller jag att få ansluta mig till det av herr Fehr gjorda yrkandet.

Herr Lindhagen: Jag har väckt en motion, nr 236, där på anförda skäl yrkats, att den längre utbildningstiden för studenter och likställda icke längre skall ifrågakomma. Jag anser, att det är ett fullständigt övergrepp mot studenterna att pålägga dem en längre utbildningstid, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna motion.

Herr Widell: Jag måste vädja till kammaren, om det kan finnas någon mening i att nu komma till ett annat beslut, än vi gjorde för en stund sedan. Jag vill erinra om att i den reservation, som kammaren för ett par timmar sedan godkände, heter det på sid. 4, 5 och 6, där det redogöres för värnplikten: »*E. Värnpliktstid och uppbädsindelning.* Härutinnan ansluter sig utskottet till Kungl. Maj:ts förslag. *F. Utbildningstiden.* 1. För linjetjänst uttagna värnpliktiga. Allmänna synpunkter. Utskottet ansluter sig till de i Kungl. Maj:ts proposition (sid. 51—65) uttalade allmänna synpunkterna angående utbildningstidens längd, åtgärder för höjandet av utbildningens effektivitet m. m.» Så talas det om skytteväsendet, och så komma en del olika utbildningstider. Vad då beträffar studenter och likställda, så finnas dessa olika tider speciellt angivna.

Sedan nu första kammaren godkänt allt detta efter votering, kan det då vara möjligt att efteråt riva upp ett sådant beslut genom en ny votering, som stadgar en helt annan utbildningstid, en utbildningstid, som strider mot det beslut, som kammaren några timmar tidigare fattat? Något sådant har, efter vad jag tror, aldrig förr hänt i riksdagen, och jag måste för min del anse, att något sådant vore fullkomligt orimligt.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Bergman, Johan: Vad jag ämnar framlägga berör icke frågan, om något upprivande av ett förut fattat beslut kan anses föreligga eller ej. Jag begärde ordet med anledning av herr Fehrs inlägg. Jag är visserligen en bestämd motståndare mot tanken, att studenterna såsom sådana skola betraktas som speciellt lämpliga till befäl. Somliga studenter kunna vara det, andra däremot icke, medan åter andra, som icke äro studenter, kunna i detta avseende äga bättre förutsättningar. Att studenterna fått en särställning är en sak, som jag alltså för min del finner opåkallat, men naturligtvis kan det icke

Förslag till värnpliktslag. falla mig in att, som saken för närvarande ligger, göra något yrkande i detta avseende.

(Forts.)

Jag vill blott fästa uppmärksamheten vid en liten detalj, vari rättelse torde kunna vinnas. Det är ju så, att studenterna under vissa förhållanden kunna få uppskov med sin värnplikt, och enligt samtliga förslag, som här föreligga, hava de väl den möjligheten fortfarande. Den åldersgräns uppåt, som därvid tillämpas, är 24 år, om jag ej misstager mig. I åtskilliga andra länder är denna tid längre utsträckt för att kunna omfatta hela studietiden. Jag undrar, om man ej vid den sammanjämkning, som eventuellt kommer till stånd, skulle kunna taga upp tanken att utsträcka uppskovstiden till exempelvis 26 års ålder, för att undvika olägenheten för de studerande att mitt under studietiden genom en lång militärtjänstgöring bliva tvungna att avbryta studierna.

Utän att nu göra något yrkande hemställer jag om beaktande av denna tanke, därest tillfälle därtill skulle erbjuda sig vid sakens eventuellt fortsatta behandling.

Herr Wigforss: När jag nu ber att i anledning av professor Fehrs yttrande om studenternas värnplikt få säga några ord, så skall jag icke taga upp någon längre debatt. Det är ju, med så många yrkanden, som här föreligga, ganska svårt att diskutera frågan om studenternas värnplikt, ty det är uppenbart, att det blir helt andra resultat, om man tänker sig en tid av 350 dagar eller bara 290 eller 260 dagar.

När utskottet föreslagit en så kort utbildningstid för studenterna som 260 dagar, så har det icke funnit det vara så särskilt stor anledning att bry sig om att göra någon uppdelning på två somrar. Jag har själv haft tillfälle att diskutera denna sak med studenter på olika håll, och det är uppenbart — åtminstone är det mitt intryck — att det för de flesta studenter egentligen icke är önskvärt att få två somrar upptagna, utan åtminstone de, som jag har talat med, skulle föredraga att få göra färdig den övervägande delen av tjänstgöringen under det första året för att sedan blott ha kvar en kort repetitionsövning.

I anledning av herr Fehrs förfrågan, vad de värnpliktiga studenterna skulle göra de två månaderna det andra året, så ber jag att få påpeka, att om den saken står ingenting i värnpliktslagen. Det står endast, att den första tjänstgöringen skall vara minst 230 dagar, och huru lång denna andra tjänstgöringsomgång skall vara, därom finns ingenting bestämt. Det är, såvitt jag kan förstå, ingenting som hindrar, att den vida övervägande delen av tiden förlägges till första året och att man låter dem rycka in något tidigare än den 25 maj. Under alla förhållanden, sådant läget nu är i denna kammare och innan man vet något om det beslut, som andra kammaren kan komma att fatta, har jag ej anledning att på denna punkt yrka någon ändring i utskottets förslag.

Vad beträffar herr Widells yttrande, så är det alldeles tydligt, att kammaren antagit ett förslag till *organisation*, men såvitt jag kan förstå, har ej kammaren därmed nödvändigtvis bundit sig vid vissa motiveringar. Kammaren har fattat ett visst beslut om organisationen, och även jag anser det vara tydligt, att man ej bör fatta något beslut i fråga om värnpliktslagen, som i *sak* står i strid med beslutet om organisationen. Men, som jag redan en gång förut sagt, kan man i den organisation, som kammaren här antagit, mycket väl inpassa ungefär vilka övningstider som helst, för såvitt de ej *överskrida* en viss längd. Man får naturligtvis icke taga hur lång övningstid som helst, men däremot finns, såvitt jag förstår, intet hinder, att man gör den så kort som helst. Det finns därför intet som helst hinder för kammaren att här antaga utskottets förslag, och jag skall därför be att fortfarande

få yrka bifall till detta. Såvida den majoritet, som på förmiddagen antog organisationsförslaget, verkligen därmed menade, att den också antog de övningstider, som äro upptagna i herr Vennerstens förslag, så kan den, såvitt jag förstår, visa detta genom att helt enkelt votera igenom herr Vennerstens övningstider. Och så är den saken klar.

*Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)*

Herr Fehr: Herr greve och talman! Jag har på förmiddagen tagit under öfvervägande, huruvida jag skulle beröra den här synpunkten i den allmänna debatten då eller spara den till behandlingen av vederbörande punkt i värnpliktslagen. Jag beslöt emellertid att spara den för att ej behöva störa de stora frågor, som då behandlades. Jag har gjort det så mycket hellre, som jag ej kan finna, att det är som herr Widell här anför, att vi skulle redan på förmiddagen hava godkänt, vad herr Vennersten i sin reservation på sid. 5 och 6 yttrat i fråga om värnpliktstiden för studenterna. Jag kan ej finna annat än att kammaren på förmiddagen godkände reservanternas hemställan å sid. 65. Den motivering, som på sid. 5 finnes, är icke motivering till det under nr 1 framställda yrkandet utan motivering till den nu berörda paragrafen i värnpliktslagen, nämligen § 27 mom. B. Jag kan således icke finna annat än, att jag formellt är oförhindrad att vidhålla det yrkande jag framställt. Jag har dock icke någon förhoppning, att paragrafen skall få den lydelse jag föreslagit, men jag har velat göra detta yrkande för att få frågan beaktad. Jag har ur en viss synpunkt kunnat vara tillfredsställd med den formulering, som § 27 mom. B har i herr Widells m. fl. reservation, nämligen ur den synpunkten, att den formuleringen öppnar en möjlighet till valfrihet för studenterna. Det finns nämligen där förskrivet, att tjänstgöringen skall kunna fullgöras antingen i en följd eller uppdelas på två år. Men vad som ej gör mig tillfredsställd med herr Widells reservation, är just det yttrande han berörde, som finnes å sid. 5 och som jag fortfarande ej kan inse, att vi under förmiddagen godkänt, nämligen att »med oförändrad inryckningstid kommer utryckningen från nämnda tjänstgöring till följd härav att för flertalet studenter och likställda äga rum i slutet av april — — —» Detta förutsätter ju, att den sammanhängande linjen är det alternativ, med vilket herr Widell huvudsakligen räknat. Jag vill vid sidan härav hava ett likvärdigt alternativ med valrätt att antingen fullgöra hela tjänstgöringen på en gång eller att fördela den på två somrar.

Jag hade tyvärr icke tillfälle att tillfullo åhöra, vad herr Wigforss yttrade, men jag tror, att han nämnde, att det fanns studenter, som ville ha hela utbildningen på en gång. Det är fullkomligt riktigt, och det sade jag i mitt förra anförande också, men vad jag ville understryka var, att det för dem, som studera vid högskolor, bör beredas möjlighet att fullgöra tjänstgöringen under två somrar. Alla lätnader måste beredas dem som påläggas särskilda bördor. Jag har från flera studenter hört, att det efter deras mening skulle vara idealiskt att få fullgöra tjänstgöringen på två somrar. Om herr Widell är i tillfälle att förklara, att hans motivering på sid. 5 icke får tolkas så, att därigenom skulle uteslutas möjligheten och lämpligheten av att Kungl. Maj:t kan förordna förläggandet valfritt, antingen så att tjänstgöringen fullgöres i ett sammanhang under den första sommaren och första vintern, eller också så, att den fördelas på två somrar, då vill också jag förklara, att jag är tillfredsställd med herr Widells formulering och även i övrigt kan ansluta mig till den med hänsyn till det sammanhang stadgandet har med övriga paragrafer.

Herr Widell: På den fråga, som herr Fehr framställde till mig, kan jag svara, att jag så mycket mera är beredd att avge denna förklaring, som jag på den punkten har samma uppfattning som han själv. Jag tror, att det vore

*Förslag till
värnpliktslag.*
(Forts.)

mycket önskvärt, att en sådan valfrihet i viss mån finnes, och jag anser, att Kungl. Maj:t här bör få fria händer.

Herr Fehr: Jag ber att få tacka för förklaringen. Jag ber även att få konstatera, att såvitt jag förstår, min lilla misstro här varit ganska befogad. Här har förelegat en motion, som fäst uppmärksamheten på denna sak, och det enda man återfinner därav i herr Vennerstens reservation, är att uttryckningstiden i regel skall komma att förläggas till slutet av april.

Jag ber, som sagt, att få tacka för förklaringen samt uttala den bestämda förhoppningen, att Kungl. Maj:t efter denna motion debatt skall anse det nödigt och angeläget vara att så fort som möjligt företaga en ändring av organisationen i antydd riktning.

Jag ber, herr greve och talman, att i anledning härav få återtaga mitt förut framställda yrkande.

Herr Lindhagen: Såsom mitt yrkande i denna punkt är formulerat, anser jag mig nödsakad att återtaga detsamma för att återkomma med förslag om skrivelse vid punkten 4.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Då debatten nu kommit därhän, att det framställts olika yrkanden på denna punkt, dels om bifall till högerreservationen och dels om bifall till utskottets förslag, så skall jag be att få för ett ögonblick återkomma till frågan.

Jag har redan förklarat, att jag för min del icke anser mig kunna göra något yrkande, fastän jag till alla delar vidhåller vår reservation om 140 dagar lika för alla utom för studenter. Men jag ber att få betona, att detta framför allt beror på att vi ej skilja på linjetjänst och ersättningsreserv, utan att vi skilja mellan vapenföra och icke vapenföra och att vi hava olika bestämmelser beträffande dessa hela vägen igenom. Att då yrka bifall till detta, som ej sammanhänger med grunderna för övrigt, anser jag mig ej kunna göra. Det är det ena. Och det andra är, att i denna paragraf ingå även bestämmelser angående marinens bemanning. I utskottets förslag, det socialdemokratiska förslaget, är flottans bemanning liksom i vår reservation ordnad på annat sätt än i den reservation, som på förmiddagen antogs av kammaren. I följd därav bliva bestämmelserna i fråga om de stamanställda vid flottan helt annorlunda, om man utgår från högerreservanternas förslag och högerreservanternas materiel för flottan, än om man utgår från utskottets eller våra beräkningar av marinens bemanning och den flottmateriel, som i enlighet därmed skall bemannas. Under sådana förhållanden förefaller det mig komplett omöjligt att här kunna godkänna en paragraf med en formulering, som anknyter sig till en helt annan organisation, särskilt vad beträffar den här punkten.

Då förhållandet är detta, kan jag, herr greve och talman, — ehuru jag mycket gärna skulle vilja medverka till att få 140 dagars värnpliktstid lika för alla fastslagen — såsom jag förut sagt tyvärr för närvarande icke göra något yrkande, men jag förbehåller mig, som nämnt, att vid tillfälle få återkomma.

Herr statsrådet Malmroth: Herr greve och talman! Den nu föreliggande frågan angående det lämpligaste sättet att ordna övningstiden för studenter och likställda har varit uppe till omprövning vid åtskilliga tillfällen. Tydligt är, att det sätt, varpå värnpliktstjänstgöringen för dem hittills varit ordnad, i många fall medfört stora olägenheter. Nu är det emellertid mycket svårt att säga, huru den lämpligen skall förläggas. Studenter äro av många olika kategorier. När man talar om studenterna och deras värnplikt, tänker man nog i allmänhet på dem, som stu-

dera vid högskolorna. Men det finns ju många studenter, som hava annan verksamhet, och för dem kan det vara lämpligare att få värnplikten förlagd på annat sätt än när det gäller de vid högskolorna studerande. Med hänsyn till nu angivna omständigheter, förefaller det mig lämpligt att giva värnpliktslagen en sådan formulering att det öppnas möjlighet för Kungl. Maj:t att bestämma förläggningen av övningstiden för studenterna på det sätt, som för varje särskilt fall kan vara mest ägnat att befrämja deras intressen. För min del har jag därför icke något att erinra mot att ifrågavarande paragraf formuleras så, att möjlighet beredes Kungl. Maj:t att ordna saken på det för studenterna bästa sättet.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

Herr Andersson, Karl Andreas: Med anledning av de upplysningar, som lämnats, skall jag be att få taga tillbaka mitt instämmande i herr Fehrs förslag och i stället instämma i herr Wigforss' yrkande.

Herr Vennersten: Jag måste i likhet med herr Widell bekänna, att jag finner den föreliggande situationen egendomlig och beklagansvärd. Jag vill påminna de ärade herrar utskottskamrater, som här äro närvarande, huru vi förforo inom utskottet, då ärendet förelåg där. Då fann man efter åtskilliga voteringar, att en viss linje hade fått majoritet, d. v. s. att så många hade enat sig om ett visst förslag, att de voro flera än de, som representerade de andra meningsriktningar, som i övrigt förefunnos. När detta en gång var fastslaget, ansåg man lojaliteten fordra, att man lät allt det andra anpassa sig efter den sålunda inträdda situationen.

Nu föreligger, såvitt jag förstår, precis samma förhållande här. Kammarren har redan fattat ett beslut, som medför ovillkorliga konsekvenser. Jag kan sålunda ej tänka mig annat än att kammaren skall följa det beslut, som tidigare fattats, och ej söka uppriva detta på en särskild punkt. Jag vill påminna om en situation inom utskottet, då man genom förhållandena där kom att stå i motsättning mot ett tidigare fattat beslut, vilket skulle föranlett, att man måst inkomma med ett söndertrasat betänkande till kamrarna. Detta rättades emellertid, enär man å alla sidor ansåg, att rättelse borde ske, och mot detta ansåg sig ingen ha någon anmärkning att göra.

Det skulle förefalla mig betänkligt och synnerligen egendomligt, om kammaren nu icke ville taga konsekvenserna av sitt tidigare i dag fattade beslut, och därför anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig m. fl.

Herr Wigforss: Med anledning av herr Vennerstens sista yttrande skall jag be att få påpeka, att det är alldeles riktigt, att man inom utskottet ansåg det vara praktiskt lämpligt, att man fick en sammanhängande linje, som det hette, på grund av det sönderslitna skick, i vilket frågan annars skulle kommit fram till riksdagen. Men såvitt jag vet, har icke hos någon av utskottets ledamöter funnits den föreställningen, att antagandet av den av regeringen och hela högern förordade organisationen nödvändigtvis skulle medföra de av samma parti förordade övningstiderna. Jag tror det är en mycket överraskande upplysning, som här har kommit de hjälptrupper, som högern lyckats samla i dag, till del, då herr Vennersten förklarar, att lojaliteten skulle kräva, att då man röstat för högerorganisationen, man också måste godkänna högerens övningstider. Det förefaller mig vara orimligt, att man icke skulle kunna fatta ett beslut om omfattningen av en viss organisation och ett annat beslut — kanske med biträde av en annan majoritet — rörande övningstiden. Det är alltså, såvitt jag förstår, en fullständig nyhet, som herr Vennersten nu kastat fram, att det skulle vara omöjligt att fatta ett beslut av en majoritet i fråga om

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

organisationen och ett annat beslut av en annan majoritet i fråga om övnings- tiden. Jag tror, att man förutsett, att beslutet i riksdagen — om det nu verkligen kommer att bli något beslut vid denna riksdag — skulle komma att uppvisa olika majoriteter i de olika punkterna.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Widell: Jag får verkligen säga, att jag minst sagt är överraskad över herr Wigforss' yttrande, att det skulle vara möjligt att skilja organisations- och värnpliktsfrågan åt, när organisationen ju är byggd på värnplikten. Det är nog första gången man tänkt sig att göra ett sådant försök. Hur skall det vara möjligt att upprätthålla den organisation, som kammaren nyss beslutat, om man icke får underbefäl och fackmän, om man icke får en ändamålsenlig övnings- tid. Jag vill erinra om att i det beslut, som kammaren fattat, ingå beräkningar av antalet tjänstgöringsdagar, kostnadsberäkningar o. s. v. Alltsammans hänger ihop, och det är omöjligt att bryta sönder det hela. Jag kan icke finna, att ett sådant förfarings- sätt kan försvaras på något sätt.

Herr Petré, Bror: Jag ber att få instämma i herr Reuterskiölds uttalande därom, att det måste anses vara en riktig konsekvens av förmiddagens beslut att nu biträda herr Vennerstens reservation även i nu förevarande del. Dock ber jag samtidigt få göra den deklarationen beträffande såväl förmiddagens som nu förestående beslut, att ett biträdande av herr Vennerstens linje givetvis icke innebär, att man i sak frånträtt den linje, som man i voteringarna i förmiddags stödde, så länge voteringsordningen medgav det, eller herr Hellbergs inom utskottet intagna reservantlinje med däri även i värnplikts- tidsfrågan gjorda uttalande. Jag anser alltså, med denna deklaration, att konsekvensen av förmiddagens beslut nu vid behandlingen av denna punkt måste bli, att man jämväl i denna del biträder herr Vennerstens reservation.

Herr Wigforss: Efter herr Petréns yttrande skulle jag kanske kunna avstå från ordet, eftersom herr Petré, när han ansluter sig till herr Vennerstens motion i fråga om övnings- tiden, tydligen gör det under den förutsättningen, att det här skulle bli en andra behandling av frågan, vid vilken resultatet skulle kunna bli ett annat. Han förutsätter uppenbarligen, att vid denna andra behandling han och hans meningsfränder skulle hålla fast vid den övnings- tid, som är föreslagen i herr Hellbergs motion. Men herr Widells och herr Vennerstens yrkande går principiellt ut på att den, som givit regeringspropositionen och högerförslaget detta finger, som heter organisationen, den är tvungen att ge hela handen, det vill säga övnings- tiden, och det är mot detta, som jag vänder mig. Jag anser, att man mycket väl kan skilja på dessa två saker. Det är också möjligt för kammaren, om det nu skulle bli en sammanjämkning, att fatta ett annat beslut.

Herr Vennersten: Gentemot den siste ärade talaren vill jag säga, att jag finner mig fullkomligt tillfredsställd med den förklaring, som herr Petré avgivit. Det är denna lojalitet, som jag närmast avser — vad som kommer att hända efter denna dag, blir en senare fråga.

Herr Lindhagen: Jag ber att få instämma med herr Wigforss.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att beträffande den nu ifrågasvarande paragrafen yrkats dels godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse, dels ock, av herr *Widell*, att kammaren skulle godkänna

motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag med de ändringar, som förordats i herr Vennerstens m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till herr Widells yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som beträffande § 27 av särskilda utskottets i utlåtande nr 2 framställda förslag till värnpliktslag bifaller herr Widells därom gjorda yrkande, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets förslag till paragrafens lydelse.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 68.

§§ 1—3.

Godkändes.

§ 4.

Herr **Widell**: Jag ber att få yrka bifall till § 4 i den lydelse den har enligt Kungl. Maj:ts proposition.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare, enligt herr *Widells* yrkande, därpå att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 5.

Godkändes.

§§ 6 och 7.

På särskilda av herr *Widell* därom gjorda yrkanden godkände kammaren motsvarande paragrafer av Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag.

§§ 8—10.

Godkändes.

§ 11.

På yrkande av herr *Widell* godkändes motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§§ 12 och 13.

Godkändes.

Förslag till
värnpliktslag. § 14.

(Forts.)

Kammaren godkände, på yrkande av herr *Widell*, motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§ 15.

Godkändes.

§§ 16 och 17.

På särskilda av herr *Widell* framställda yrkanden godkände kammaren motsvarande paragrafer av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§ 18.

Herr **Rosén**: Herr talman! I denna paragraf bestämes inskrivningsnämndernas sammansättning. Enligt utskottsförslaget skall en regements-officer vara ordförande och rullföringsbefälhavaren skall vara biträde åt nämnden — inte såsom nu ledamot av nämnden. Jag anser, att man bättre skulle kunna ordna saken genom att rullföringsbefälhavaren bleve ordförande. Dessutom måste det vara av betydelse, att de båda civila ledamöterna bibehållas. Utskottet föreslår blott en civil ledamot.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen sådan den lyder i den av mig avgivna reservationen.

Herr **Wigforss**: Jag skall endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå att paragrafen skulle godkännas med den lydelse, som förordats i herr Roséns m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Rosén* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner § 18 av särskilda utskottets i utlåtande nr 2 framställda förslag till värnpliktslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes paragrafen med den lydelse, som förordats i herr Roséns m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 97;

Nej — 41.

§ 19.

Kammaren godkände, på yrkande av herr *Widell*, motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§§ 20 och 21.

Godkändes.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

§ 22.

På yrkande av herr *Widell* godkändes motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§ 23.

Godkändes.

§ 24.

Kammaren godkände, på yrkande av herr *Widell*, motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag med den ändring, att i mom. 1 d siffran 25,620 utbyttes mot 25,820.

§§ 25 och 26.

På särskilda av herr *Widell* därom gjorda yrkanden godkände kammaren motsvarande paragrafer av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§ 28.

Herr **Wigforss**: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Widell**: Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Reuterskiöld**: Jag ber också att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare på godkännande av motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wigforss* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner § 28 av Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande § av särskilda utskottets förslag i ämnet.

Omröstningen företogs, och befunnos, sedan en voteringssedel blivit undantagen och förseglad samt de övriga öppnats, rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 69.

På grund härav öppnades den förseglade sedeln, och då denna befanns innehålla ett ja, hade kammaren fattat beslut i överensstämmelse med ja-propositionen.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

§§ 29—31.

Godkändes.

§ 32.

Herr **Widell**: I fråga om denna punkt skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning godkändes ifrågavarande paragraf.

§ 33.

Herr **Widell**: Jag ber att få yrka, att första momentet måtte få den lydelse, som det har i den kungl. propositionen, och andra och tredje momenten den lydelse de hava enligt utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad herr **Widell** därunder hemställt.

§ 34.

Herr **Widell**: Efter den utgång, som voteringen om § 27 erhöi, kan jag nu icke yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, då utskottets förslag här måste anses stå i närmaste samklang med den beslutade lydelsen av § 27.

Efter härmed slutad överläggning godkändes förevarande paragraf.

§ 35.

Godkändes.

§§ 36 och 37.

På särskilda av herr **Widell** därom gjorda yrkanden godkände kammaren motsvarande paragrafer av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§ 38.

Godkändes.

§ 39.

Kammaren godkände, på yrkande av herr **Widell**, motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

§§ 40—51.

Godkändes.

§§ 52 och 53.

På särskilda av herr **Widell** därom gjorda yrkanden godkände kammaren motsvarande paragrafer av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Övriga delar av utskottets ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten 2.

Uti Kungl. Maj:ts proposition nr 20 hade i fråga om de värnpliktigas avlöning föreslagits, att penningbidrag skulle utgå med 30 öre om dagen under de 145 första dagarna av tjänstgöringstiden, 50 öre om dagen från och med den 146:te till och med den 240:de dagen, 75 öre om dagen från och med den 241:sta dagen samt 1 krona om dagen under landstormsövning.

Därjämte hade i åtskilliga av de i ämnet väckta motionerna förslag framställts i fråga om de värnpliktigas avlöning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen — under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under punkten 1 — måtte besluta, att det värnpliktiga jämlikt § 35 mom. 2 värnpliktslagen tillkommande penningbidrag skulle, i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, utgå med femtio öre om dagen under hela tjänstgöringstiden.

I motsvarande punkt av herr *Vennerstens* m. fl. vid utlåtandet fogade reservation hade hemställts, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag rörande de värnpliktigas avlöning.

I den av herr *Rosén* m. fl. avgivna reservationen hade under motsvarande punkt hemställts, att riksdagen — under förutsättning av bifall till reservanternas hemställan under punkten 1:o) — måtte besluta, att det värnpliktiga jämlikt § 35 mom. 2 värnpliktslagen tillkommande penningbidrag skulle, i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, utgå med 50 öre om dagen, dock att värnpliktiga, som uttoges till längre tjänstgöringstid än 140 dagar, skulle för överskjutande tid åtnjuta ett penningbidrag av 1 krona om dagen.

Herr **Widell**: Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt.

Herr **Rosén**: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren i denna punkt ville fatta beslut i enlighet med den av mig m. fl. avgivna reservationen med utslutande av orden: »under förutsättning av bifall till reservanternas hemställan under punkten 1:o)».

Denna hemställan innefattar, att dagavlöning skall utgå med 50 öre, dock att värnpliktiga, som uttagits till längre tjänstgöringstid än 140 dagar, skall för överskjutande tid åtnjuta ett penningbidrag av en krona om dagen.

Herr **Wigforss**: Jag ber att få instämma i herr Roséns yrkande.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å den nu föredragna punkten yrkats 1:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i motsvarande punkt av herr *Vennerstens* m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; samt 2:o), av herr *Rosén*, att det förslag skulle antagas, som innefattades i motsvarande punkt av den av honom m. fl. avgivna reservationen, dock med den ändring, att orden »under förutsättning av bifall till reservanternas hemställan under punkten 1:o)» utelämnades.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig finna propositionen på bifall till det under 1:o) här ovan upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Ang. de
värnpliktigas
avlönings-
förmåner.

(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes, justerades och anslags en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som antager det förslag, som innefattas i avdelningen värnpliktslagen punkten 2 av herr Vennerstens m. fl. vid särskilda utskottets utlåtande nr 2 fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i motsvarande punkt av herr Roséns m. fl. reservation med den av herr Rosén under överläggningen föreslagna ändring.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 77.

Ang. tjänst-
göringen för
s. k. samvets-
ömma värn-
pliktiga.

Punkten 3.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 177, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen, därest den fortfarande pålade den manliga ungdomen bördan av den allmänna värnplikten, måtte för sin del besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådan ändring i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, att

1:o värnpliktig befriades från tjänstgöring på grund av uppriktiga betänkligheter vare sig de härleddes från religionsbekännelse, samvete eller förnuft;

2:o värnpliktig, som sålunda befriades från vapenövningar, icke pålades en längre civil tjänstgöringstid och därigenom tillika utsattes för större risk att förlora innehavande tjänst eller arbete;

3:o en gång undergången bestraffning för vägran att fullgöra värnplikt skulle anses såsom fullt bevis för att sådana betänkligheter, som ovan sagts, förefunnnes.

Vidare hade herr *Vennerström* i en inom andra kammaren väckt motion, nr 4, hemställt, att § 1 av 1920 års lag om samvetsömma värnpliktiga måtte erhålla följande ändrade lydelse:

§ 1.

Värnpliktig, som hyser allvarliga samvetsbetänkligheter mot värnplikts-tjänstgöring i den ordning, gällande värnpliktslag förutsätter, må,

- a) därest — — — — — ammunition, samt
- b) därest — — — — — räkning.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av herr *Vennerströms* motion nr 4, för sin del antaga följande

L a g

angående ändrad lydelse av § 1 i lagen den 21 maj 1920 (nr 303) om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Härigenom förordnas, att § 1 i lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, skall erhålla följande ändrade lydelse:

§ 1.

Värnpliktig, som hyser allvarliga samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring i den ordning, gällande värnpliktslag förutsätter, må,

a) därest hans samvetsbetänkligheter avse tjänstgöring med vapen, fullgöra sin värnplikt vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition, samt

b) därest samvetsbetänkligheterna avse varje tjänstgöring vid krigsmakten, i stället för honom åliggande värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete för statens räkning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1924.

I motsvarande punkt av herr *Vennerstens* m. fl. reservation hade hemställts, att herr *Vennerströms* motion nr 4 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Jag begärde ordet för att yrka avslag på den hemställan, som utskottet gjort under nu ifrågavarande punkt. Det gäller här en förändring av lagen rörande de samvetsömma, en förändring beroende på en inom andra kammaren vid början av denna riksdag väckt motion, nr 4, av herr *Vennerström*, vilken motion sedermera remitterats till det särskilda utskottet. Utskottet har i anledning av denna motion här föreslagit en viktig lagändring i berörda hänseende.

Redan år 1920, då lagen om de samvetsömma antogs, var denna fråga uppe på grund av enskilda motioner, men andra lagutskottet, som då hade att behandla det ärendet, kunde icke medgiva, att på etiska, sociala eller andra skäl grundade betänkligheter skulle tillerkännas samma undantagsställning som betänkligheter, grundade på religiösa skäl. De väsentligaste skälen för utskottets avstyrkande voro de svårigheter, som kunde befaras uppkomma, när det gällde att pröva allvaret av de påstådda samvetsbetänkligheterna, samt farhågan att en utvidgning av lagens tillämplighetsområde skulle lämna fältet öppet för simulation och godtycke. Utskottet fömenade, att redan med den lagtext, som utskottet då föreslog riksdagen att antaga, de enstaka fall av etiska samvetsbetänkligheter, för vilka man kan finna skälig anledning att ömma, kunde inrymmas under lagens bestämmelser. Båda kamrarna biföllo år 1920 detta lagutskotts utlåtande.

Vad lagutskottet år 1920 anført till stöd för sin då gjorda hemställan har till fullo bekräftats av de gångna årens erfarenheter. Det är synnerligen viktigt, att denna lag får en sådan avfattning, att sådana samvetsömma icke fritagas från värnpliktens fullgörande, vilkas samvetsbetänkligheter icke äro fullt uppriktiga. Hur skall man för övrigt kunna påvisa, vilka samvetsömma som hava verkliga samvetsbetänkligheter av annan än religiös art? Hur skall man kunna utgallra simulanterna, d. v. s. dem, som av allmän motvilja mot militärtjänst o. s. v. önska få på annat sätt, än värnpliktslagen föreskriver, fullgöra sin värnpliktstjänstgöring? Beträffande de religiöst samvetsömma har kontroll kunnat vinnas, då dessa i regel äro anslutna till religiösa samfund och föreningar, vilkas medlemmar äga kännedom om varandra, och det har dessutom stått möjligheter till buds att genom statskyrkans präster, som känna dessa personligen inom sina respektive församlingar, kunna få tillförlitliga utlåtanden. Däremot saknas det förutsättningar för kontroll av dessa s. k. etiskt samvetsömma, d. v. s. sådana samvetsömma, som på grund av andra än religiösa skäl vägra att fullgöra sin värnplikt, ty det kan ju på intet sätt anses tillfyllestgörande, att en värnpliktig själv påstår, att han är samvetsöm. Det skulle ju leda till de betänkligaste konsekvenser och kunna göra hela värnpliktsiden illusorisk.

Ang. tjänstgöringen för s. k. samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Ang. tjänstgöringen för s. k. samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Man skulle ju kunna tänka sig, att en bestämmelse i lagen inrycktes, vari stadgades längre värnpliktstjänstgöring för dessa än för övriga värnpliktiga, vilket i sin mån skulle motverka försök att genom simulation undandra sig värnpliktstjänstgöring, men något sådant har icke vare sig motionären eller utskottet föreslagit. Det är alldeles tydligt, att om denna utvidgning av lagen kommer till stånd, skola de samvetsömmas antal högst betydligt ökas. Det går väl an att skaffa arbete åt dessa, som tjänstgöra vid krigsmakten — de kunna användas till handräckning och dylikt — men det blir betydligt svårare, då det gäller alla dessa, som skola sysselsättas med civilt arbete. Det är redan nu så, att domänstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, som anordnat arbeten åt ifrågasvarande värnpliktiga, ha svårt att finna arbete för dessa samvetsömma, som skola sysselsättas med civilt arbete, och det ökade antal sådana, som kan befaras uppstå, kommer att göra det ännu svårare för dessa verk att taga emot flera. Det torde emellertid knappast vara möjligt att finna andra arbetsområden, på vilka dessa kunna sysselsättas. Därtill kommer också, att ju mera antalet ökas, desto mer ökas kostnaderna för staten, då därigenom påkallas anordningar för förläggning, utspisning, administration o. s. v. Det har också redan på de förläggningar, som finnas, visat sig, att olägenheter av både social och disciplinär art förefunnits. Det har inträffat, att då det blivit arbetskonflikter vid dessa verk, det har uppstått särskild konflikt därför, att verkens egna arbetare ansett dessa samvetsömma civila värnpliktiga utföra s. k. strejkbrytararbete.

Dessutom tillkommer här en viktig omständighet nämligen den, att det enligt nu gällande lagstiftning för krigsmakten råder en skillnad mellan de samvetsömma, som äro anställda i krigsmakten, och de, som hava rätt att utföra civilt arbete. De, som äro anställda i civilt arbete, äro nämligen icke underställda strafflagen för krigsmakten. De kunna därför vägra att lyda förmans befallning utan att därför kunna straffas, och de kunna även rymma utan att bestraffas därför. De kunna visserligen genom polisens försorg hämtas tillbaka, men det finns ingenting, som hindrar, att rymningsbrottet åter kan upprepas. Det är uppenbart, att dessa förhållanden icke äro tillfredsställande, och riksdagens militieombudsman har också haft sin uppmärksamhet riktad på saken. Han har nämligen i sin i år till riksdagen avgivna berättelse påpekat dessa förhållanden och åtskilliga fall, där olägenheter förekommit, samt även i skrivelse till regeringen gjort framställning om lagändring i berörda syfte.

Det synes mig, som om den nu gällande lagen om samvetsömma värnpliktiga icke borde utökas till att omfatta även de etiskt samvetsömma, förrän den provisoriska lagen ånyo skall behandlas och den av militieombudsmannen efterlysta kompletterande lagstiftningen erhålles. Jag finner det därför lämpligt att kammaren, i överensstämmelse med yrkandet i herr Vennerstens m. fl. reservation avslår det förslaget. Jag anser det vara synnerligen betänkligt, om kammaren skulle på grund av en enskild motion utan föregående utredning bifalla vad i denna hemstälts.

Jag ber sålunda att få yrka avslag på såväl utskottets hemställan som motionen.

Herr Wigforss: Herr talman! Jag vill icke vid denna sena timme taga upp en längre debatt i denna fråga, där meningarna äro mycket delade och där en ingående debatt förekommit i utskottet. Det gäller ju endast att i den lag, som vi redan ha och där man ger möjlighet till befrielse för dem, som visa sig vara samvetsömma på grund av religiösa skäl, även lämna möjlighet för dem, som hava andra allvarliga samvetsbetänkligheter, att få, man skulle kunna säga befrielse, men i grund och botten är det väl i stället samma utökning av tjänstgöringen, som då det gäller de religiöst samvetsömma. Jag tror, att riskerna för simulation, såsom de här utmålats, äro alldeles över-

drivna, men jag skall icke förlänga debatten utan nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. tjänstgöringen för s. k. samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Herr Hammarskjöld: Herr greve och talman! Till vad som anförts i högerreservationen och av den förste ärade talaren har jag icke mycket att tillägga. Jag skulle emellertid vilja åberopa något från min rätt mångåriga erfarenhet såsom ordförande i en inskrivningsrevision.

Även med den nuvarande begränsade omfattning av rätten till befrielse för samvetsömma, en begränsning som ju sträcker sig allenast till det område, som måste anses vara det lättast kontrollerbara, nämligen det religiösa, har det visat sig förenat med mycket stora svårigheter att skilja mellan verkligt samvetsömma och simulanter. Det har mer än en gång hänt, att vederbörande prästman förklarat sig vara ur stånd att avgöra, huruvida de åberopade samvetsbetänkligheterna vore verkliga eller icke, och det har hänt, att man fått återremittera ärendet till prästmannen både en och två gånger, liksom det till och med har hänt, att man måst anlita medverkan av domkapitlet för att förmå prästen att göra den i hans ögon alltför svåra, för att icke säga omöjliga, undersökningen. Ändå har det ju härvidlag, såsom det påpekats i reservationen, ofta funnits en hjälp i det förhållandet, att sökandena tillhört ett visst religiöst samfund med känd uppfattning och kanske tillhört detta länge nog. Oaktat allt detta har prövningen ingalunda alltid varit säker. Det har hänt i åtminstone två fall vid Upplands regemente, att samvetsömma, som befriats från vapentjänst, anhållit om stamanställning och detta är ju icke något resultat, som är vidare uppmantrande för den myndighet, som haft med saken att göra.

Om man lämnar åsido det religiösa området, där det ju kan vara jämförelsevis förklarligt, att det mot vapentjänst kan uppstå betänkligheter — missförstådda visserligen, men dock begripliga — så är det överhuvud taget svårt att förstå, varför s. k. etiska samvetsbetänkligheter skola gälla mera i detta fall än i åtskilliga andra. En vacker dag kanske det kommer någon och vill bli befriad från skyldigheten att mottaga ledamotskap i kommunalnämnd eller kanske av andra kammaren på grund av att han har samvetsbetänkligheter emot en sådan verksamhet eller ett sådant uppdrag. Överhuvud taget får man ju säga, att ett utsträckande av begreppet samvetsbetänkligheter utan närmare angivande av gränserna innehåller i sig ett anarkiskt drag, som icke är förenligt med samhällets krav. Det går verkligen icke an, om man överhuvud taget skall hava ett samhälle, att den ene eller den andre kan säga: »Jag har en fast övertygelse om, att den eller den skyldigheten, som samhället ålägger mig, är omoralisk, och därför skall jag slippa den skyldigheten.» Det går verkligen icke an!

Jag har velat göra detta lilla tillägg, men huvudsaken för mig har varit att åberopa och bära vittne om de erfarenheter, som jag gjort såsom ordförande i en inskrivningsrevision. Jag yrkar bifall till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen och alltså avslag å utskottets hemställan och herr Vennerströms motion.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! Inom utskottet har jag för min del ansett, att denna fråga icke borde nu och i detta sammanhang behandlas. Det föreligger i denna punkt en lika lydande motion av herr Lindhagen, som avser just detta lagrum och om den motionen säger utskottet på sidan 320 i betänkandet: »Då ifrågavarande lag äger giltighet endast till nästa års utgång och Kungl. Maj:t ej ansett sig böra redan i sammanhang med framläggandet av förslag till ny värnpliktslag upptaga frågan om de s. k. samvetsömma värnpliktiga till definitiv lösning, synes det utskottet icke lämpligt eller ens möjligt att nu företaga en så omfattande revision av hithörande bestämmelser, som i herr

Ang. tjänstgöringen för s. k. samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Lindhagens motion åsyftas.» Men herr Vennerströms motion avser i den punkten precis detsamma, och jag kan för min del icke finna annat— och det har jag även inom utskottet framhållit — än att det är ganska olämpligt att upptaga den frågan till behandling och förberedande i försvarsutskottet, då den väl strängt taget snarare bort höra hemma i lagutskott och därför lämpligen bort behandlas fristående för sig. Det synes mig, som om man, när det icke varit nödvändigt, icke bort taga upp denna fråga till prövning i detta sammanhang, helst sedan försvarsutskottets arbete ordnats så som skett.

Jag vet fullväl att herr Vennerströms motion, såsom utskottet säger i nästa stycke på samma sida, avser »visserligen en lagändring av stor räckvidd, men dels inskränker sig ändringen till en enda paragraf och dels synes den i motionen berörda frågan vara av beskaffenhet att icke lämpligen böra undanskjutas». Det är egentligen det sista momentet i detta stycke, som torde varit det avgörande. Det första momentet i denna motivering har däremot mycket liten betydelse, eftersom det just är en utsträckning i fråga om räckvidden av begreppet samvetsömma, som det här gäller.

Jag ber under sådana förhållanden, herr greve och talman, att få för närvarande yrka avslag å såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag begärde just ordet därför, att här måtte ett förbi-seende från utskottets sida ägt rum. Jag har väckt en motion nr 177, som är i sin helhet avstyrkt under punkten 4 med den nu upplästa motiveringen. Men det första momentet i denna motion avser detsamma som herr Vennerströms motion, och utskottets hemställan under punkt 3 skulle således haft den lydelsen, »att riksdagen må, i anledning av herr Vennerströms motion, nr 4, och första punkten i herr Lindhagens motion, nr 177, för sin del antaga» etc. Således har utskottet nu dels tillstyrkt ifrågakvarande yrkande och dels avstyrkt ett likadant yrkande, och man kan verkligen fråga sig, vilketdera som är utskottets mening.

Man förbiser tydligen, att det gäller samma sak i de båda motionerna, och det kan bero därpå att jag uttryckt min hemställan i första punkten — fastän innehållet är detsamma i den som i herr Vennerströms motion — så, att enligt min mening bör »värnpliktig befrias från tjänstgöring på grund av uppriktiga betänkligheter vare sig de härledas från religionsbekännelse, samvete eller förnuft». De övriga punkterna i motionen, som utskottet icke varit berett att nu upptaga till behandling, innehålla, den andra punkten det yrkandet, att »värnpliktig, som sålunda befrias från vapenövningar icke påläggas en längre civil tjänstgöringstid och därigenom tillika utsättes för större risk att förlora innehavande tjänst eller arbete»; och slutligen, den tredje punkten, att »en gång undergången bestraffning för vägran att fullgöra värnplikt skall anses såsom fullt bevis för att sådana betänkligheter, som ovan sägs, förefinnas».

Det är bekvämt att säga, som herr Hammarskjöld sade, att det strider emot god ordning, att samvetsbetänkligheter få göra sig gällande. Det är svårt att rannsaka hjärtan och njurar i detta fall, men att ge samvetena, som förresten äro en mycket ömtålig sak och som äro svåra att dissekera, alldeles på båten, därför att det är bekvämare för militärväsendet att få enrollera så många samvetslösa eller blott nummer överhuvud taget utan samveten som möjligt, det går för långt, tycker jag. Vi skola komma ihåg, att regeringsformens § 16 bjuder, att Konungen må icke någons samvete tvinga eller tvinga låta. Men varför gör man det då i detta fall?

Jag medger, att denna fråga är svårlöst, men detta är just ett av de många bevisen för nödvändigheten av värnpliktens avskaffande. I den ligger svårigheten. Den innehåller ju ett av de längst gående intrång i den personliga friheten, som överhuvud taget kan finnas. Läger man därtill det förhållandet, att man struntar i individernas samveten, så har samhället därmed föllt sin egen

dom. Detta står för mig alldeles klart, men om vi skola hava allmän värnplikt, så blir det krångel, det kan ej undvikas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Petrn, Bror: Herr talman! Jag har sysslat med denna fråga i andra lagutskottet vid ett par tillfällen under de senaste åren. Det är nämligen så, att denna lag ansetts höra dit under vanliga förhållanden — och det är på grund härav samt med anledning av ett par yttranden, som fällts här under debatten, som jag ber att nu få säga några ord i frågan.

Herr Reuterskiöld gjorde gällande, att det icke finnes något sådant samband mellan denna fråga och frågan om den nya härordningen, att de hade bort behandlas i sammanhang med varandra, utan att denna fråga i stället bort tagas såsom en fristående lagfråga och behandlas av lagutskottet. Jag vågar ändå tro, att det å den punkten kan hysas olika meningar. Min uppfattning är närmast den, att det — såsom frågan nu legat till i år — fanns starka sakskaäl, som talade för att föra denna fråga in under gemensam handläggning med härordningsfrågan, ty då det nu gäller en ny härordning, där man drar upp nya grundlinjer för ordnandet av värnplikten, kunde bedömandet av nu förevarande specialfråga lämpligast ske av dem, som hade att pröva den nya värnpliktslagen. Vi veta ju ifrån den kungl. propositionen, att man haft att räkna med en årsstock av värnpliktiga, som man på olika sätt sökt att skära ned till ett lägre efter det militära behovet anpassat antal. Det är ju således ett ytterligare skäl för att denna fråga om en väsentlig utökning av gruppen civilarbetare vid detta tillfälle bort behandlas i särskilda utskottet och icke i lagutskottet.

Sedan nu frågan kommit upp till sakbehandling här i kammaren, ber jag få deklarerar, att enligt min mening hade det varit riktigare, i fall utskottet här föreslagit en skrivelse med begäran att till nästa år få framlagt förslag om vidgad rätt att få användas till civilt arbete i stället för till tjänstgöring som värnpliktig. Och motiven för denna min uppfattning äro följande: Denna lag är antagen såsom en provisorisk lag, och den går ut vid nästa års slut. Det tidsmätt, som finnes stadgat för fullgörande av civilarbete i stället för värnplikt, är utnått med utgångspunkt från att dylikt arbete skulle få ifrågakomma endast i händelse av samvetsbetänkligheter av religiös natur. I fjol antogo vi en ny författning, genom vilken det möjliggjordes en ytterligare sänkning av tiden för de s. k. samvetsömma, med den motivering, att eftersom det enbart gällde religiösa samvetsbetänkligheter, kunde vi våga oss på det, ty erfarenheten har visat, att det beträffande dem icke är någon egentlig simulationsrisk. Hur gör man nu? Man behåller begreppet »samvetsbetänkligheter» och låter ordet »allvarliga» stå kvar, under det att man tager bort orden »på religiös övertygelse grundade». Samtidigt föreskriver man, att lagen skall träda i kraft fem veckor härefter, eller den 1 juli i år. Det är tydligt, att det bl. a. innebär, att alla de, som tillhöra en pacifistisk åskådning, efter denna lags ikraftträdande nu i sommar hava en ovillkorlig rätt att få komma över i civilarbete. Men den, som sysslat något med dessa ting, vet att med den organisation för arbetet, som måste anordnas, är det, fränsett saknaden av bestämmelser rörande disciplinärt förfarande i händelse av behov därav, svårt att komma till rätta med dessa förhållanden; och med hänsyn härtill, kräves det, såvitt jag förstär, ovillkorligen, att Kungl. Maj:t får nödig tid att företaga förberedande åtgärder både i organisationshänseende beträffande arbetets anordnande och beträffande sättet att styrka förefintligheten av samvetsbetänkligheter. Därför menar jag, att hade vi haft behandlingen av denna fråga kvar inom andra lagutskottet, så hade jag för min del bestämt yrkat på en skrivelse just för att få genomförd en vidgad rätt till civilarbete i den nya lag i ämnet som kan förutsättas komma att efterträda den

Ang. tjänstgöringen för s. k. samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

nu gällande. Jag tror det hade varit det lämpligaste förfaringsättet. För min del tror jag, att det funnits och att det fortfarande finnes årligen fall av samvetsbetänkligheter utöver de å religiös grund vilande, som ytterligare böra få komma in under denna rätt till civilarbete. Men denna fråga bör såsom nämnt ordnas upp från Kungl. Maj:ts sida. Den rymmer inom sig en organisationsfråga, och lagändringen kan icke föras ut så här för att redan efter några veckor träda i kraft.

Jag ser, att regeringsbanken är tom, när denna fråga ventileras, men jag är övertygad om, att, därest försvarsministern varit närvarande, han skulle givit uttryck åt den uppfattningen, att det icke är så lätt att på en gång ordna upp denna angelägenhet.

Herr talman! Ehuru jag instämmer i motionären Vennerströms syfte, har jag svårt att såsom ärendet ligger komma till annat resultat nu. än avslag å motionen, viss som jag är, att till nästa år frågan kommer att läggas fram från Kungl. Maj:ts sida — vilken Kungl. Maj:t då än sitter — med vidgad rätt i det avseende, varom i motionen är fråga.

Herr Bergman, Johan: Herr Hammarskjöld gjorde gällande, att det erbjöde svårigheter för de prästmän och andra, som hade att granska riktigheten av uppgifterna angående samvetsbetänkligheter, att med säkerhet avgöra, huruvida simulation föreligger eller ej. Såsom jag ser saken, förefaller det mig tämligen onödigt, det besvär man i detta avseende gör sig, då själva lagen i och för sig innebär en så pass stark garanti, som man gärna kan begära. Paragraf 3 av densamma innehåller, att värnpliktig, vilken erhållit tillstånd att fullgöra värnplikten på sätt i § 1 a) angives eller att, enligt vad i § 1 b) sägs, i stället för värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete, är skyldig att under fredstid i en följd tjänstgöra ett antal dagar, som i förra fallet med en fjärdedel och i senare fallet med hälften överstiger det sammanlagda antalet dagar varunder tjänstgöring i fredstid — — åligger viss militärtjänst tilldelade värnpliktiga. Jag undrar, om det gärna kan tänkas, att verkligen något nämnvärt antal personer skulle vara villiga att underkasta sig en så väsentligt ökad arbetsplikt, om de icke hysa verkliga samvetsbetänkligheter. Gentemot simulanter finns alltså i denna bestämmelse om avsevärt längre tjänstetid en synnerlig stark garanti, och just vad som någon gång i pressen meddelats, kanske med bifogande av någon liten ironisk snärt, hurusom den eller den »samvetsömme» ångrat sig, då han kommit underfund med, att arbetet var så pass mera krävande, torde även visa, att garantien i förevarande avseende är effektiv. Vidare talar § 7 om att »för denna lags tillämpning erforderliga närmare föreskrifter meddelas av Konungen». Det torde väl icke vara omöjligt att i dessa närmare föreskrifter av Kungl. Maj:t meddelas sådana bestämmelser som göra, att arbetet icke blir mindre ansträngande än militärtjänsten, och är det så, att det är lika ansträngande eller kanske mer och dessutom tager avsevärt längre tid, förefaller det som om risken för simulation skulle, praktiskt taget, vara utesluten.

En annan fråga är naturligtvis den, som herr Petré drog fram, huruvida det kan vara lämpligt att fatta ett sådant beslut som detta på enskild motionärs framställning utan föregående prövning hos Kungl. Maj:t. Men det förefaller verkligen, som om denna sak skulle vara så pass enkel, att man borde kunna avgöra den efter den prövning som ägt rum i utskottet. Denna lag gäller ju blott ett år och kan sedan, om det visar sig behövt, modifieras.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Talmannen har ansett lämpligt att behandla min motion nr 177 i detta sammanhang och flyttat upp den från dess plats i fjärde punk-

ten. Men då skall jag i anledning av den hemställan, som nu är på tal, också be att få göra ett yrkande för min del. På de skäl som anförts av herr Petréns hemställas, att kammaren måtte avlåta en skrivelse med begäran, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och i vad mån de syften, som uttalas i bägge motionerna må kunna tillgodoses. Det är lämpligt att nu skriva om denna sak, så att den må vinna beaktande, till dess saken kommer tillbaka vid nästa riksdag, dock icke i större vidd än författningen nu innehåller.

*Ang. tjänst-
göringen för
s. k. samvets-
ömma värn-
pliktiga.*
(Forts.)

Herr statsrådet Malmroth: Herr greve och talman! Den fråga, som nu föreligger till behandling, hör till de mera komplicerade problemen på värnpliktslagstiftningens område. Det förslag till lagstiftning i ämnet, som för några år sedan förelades riksdagen, hade tillkommit under ytterst pressanta förhållanden. Den utredning, som verkställts av den kommitté, vilken haft frågan om hand, var i många hänseenden synnerligen bristfällig. Dessutom blev lagen framlagd för riksdagen av en regering, som just stod i begrepp att avgå. Det lider icke något som helst tvivel, att den brådska, med vilken propositionen expedierades, hade till följd, att lagförslaget icke blev så penetrerat och genomtänkt som önskvärt varit. Härtill kom, att utfärdandet av den s. k. verkställighetsförordningen jämväl var förenat med mycket stora svårigheter.

Den nu gällande lagen är antagen för viss tid samt upphör med utgången av år 1925. Under de år densamma varit i tillämpning, har man inom försvarsdepartementet med mycket stor noggrannhet följt med och uppmärksammat dess verkningar. Under årens lopp har sålunda samlats ett stort material rörande de samvetsömma, för att vara tillgängligt, då lagen skulle omarbetas och åter framläggas för nästkommande års riksdag. Då jag förra året tillträdde mitt ämbete, tog jag upp frågan och uppdrog åt en av de inom lantförsvarets kommandoexpedition anställda officerarna att utarbeta ett utkast till lag med stöd av de erfarenheter, man gjort under de år lagen varit i tillämpning. Ett sådant utkast har också utarbetats, men jag har ännu icke varit i tillfälle att taga ståndpunkt till detsamma. Det har varit min avsikt att efter riksdagsarbetets avslutande upptaga frågan till behandling. Därvid hade man också att taga under övervägande en hel del framställningar från olika håll rörande lagens utsträckning till att omfatta jämväl värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter av annan art än av religiös natur. Med hänsyn till nu angivna förhållande, vore det uppenbarligen lämpligast, om frågan kunde i lugn och ro penetreras under loppet av sommaren och hösten och i fullt utrett skick framläggas till nästa riksdag.

Såsom i den av herr Vennersten m. fl. angivna reservationen framhållits, är det mycket besvärligt att på lämpligt sätt ordna arbetet för de samvetsömma. Deras antal har ökat för varje år som gått, och såväl domänstyrelsen som vattenfallsstyrelsen hava haft åtskilliga svårigheter att dragas med, då det gällt ifrågasvarande värnpliktiga. Sålunda har det knutit sig på åtskilliga sätt vid arbetskonflikter.

En sak, som också måste klaras upp med det snaraste, är frågan om de disciplinära förhållandena. De värnpliktiga, som komma in till civilt arbete, stå icke under krigslagarna. Följden härav är, att man icke har något som helst korrektiv mot dem: De komma och gå från sina arbetsplatser såsom de vilja, de rymma och de hämtas, men man kan icke göra något vid dem. I anledning härav har det ifrågasatts, att vidtaga erforderliga ändringar i krigslagstiftningen. Härom gjorda framställningar hava överlämnats från försvarsdepartementet till justitiedepartementet, för att upptagas till behandling i samband med ändra frågor angående ändringar i krigslagarna.

Med hänsyn till nu angivna förhållanden och vad i övrigt i reservationen anförts, anser jag det synnerligen olämpligt att nu vidtaga den av utskottet före-

Ang. tjänstgöringen för s. k. samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

slagna lagändringen. Därmed bör rimligen anstå, till dess hela frågan kan framläggas i ett sammanhang för riksdagen. Jag vet väl, att den nu föreslagna ändringen syftar på ett visst bestämt fall, men detta torde kunna nöjaktigt regleras, utan att man nu behöver vidtaga en lagändring sådan som den ifrågavarande.

Herr Hellberg: Det är nog alldeles riktigt såsom det sagts, att detta är en mycket vanskelig fråga, men jag tror dock inte, att det är möjligt att avfärda den så enkelt som herr Hammarskjöld gjorde, eller att man här har att göra med försök att emancipera sig från skyldigheterna mot samhället. Frågan är för stor för att kunna tagas på det sättet. Historiskt har den ju gestaltat sig så, att det inträffat fall efter fall, då samvetsömma personer satts in i fängelse gång på gång, tills det allmänt kändes, att det inte var möjligt att fortsätta med bestraffning av handlingar, som härrörde ur, vad man nu vill kalla dem, etiska eller religiösa motiv. Saken ställer sig beträffande dessa, som handla på grund av det ena eller andra slaget motiv, så, att de i kriget se något av det mest kriminella, som överhuvud förekommer i mänskligheten, och de äro övertygade, att man inte kan övervinna detta annat än genom att radikalt avsäga sig allt vad till krigets väsen hör. Det är ju uppenbarligen en hög sedlig ståndpunkt, och att straffa en sådan sedlig ståndpunkt med fängelse, det ligger i sakens natur att det ändå inte låter sig göra; det leder till alltför orimliga konsekvenser. Nu tror jag inte man kan göra någon hållbar skillnad mellan de religiösa och etiska synpunkterna. Det blir en åtskillnad som egentligen består bara i terminologien: ty man kan säga, att den religiösa synpunkten är etisk och den etiska är religiös — det är bara en beteckningsfråga. Då synes mig, när man i alla fall kommit därhän, att man frikallar dem som ha religiösa betänkligheter, det vara en given konsekvens, att man bör frikalla också dem, som ha etiska motiv. Redan då denna lagstiftning först antogs, yrkades, att den speciella bestämmelsen »religiösa» skulle utgå. Nu är det alldeles riktigt, såsom herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet anmärkte, att det är ett särskilt fall, som här åsyftas, och jag kan vittna, att inom utskottet — det tror jag man nära på kan säga — det var i allra främsta rummet tanken på den obehagliga konsekvensen att en av alla såsom djupt allvarlig vitsordad ung man, efter att förledet är ha tillbragt en tid i fängelset, nu ytterligare skulle få tillbringa ett antal månader på samma plats — det var i hög grad hänsynen härtill som föranledde utskottet att hemställa om bifall till motionen omedelbart. Nu har herr statsrådet antytt, att man skulle kunna förebygga denna konsekvens ändå utan att vidtaga en lagförändring. Jag beklagar, att statsrådet inte närmare angav, huru detta skulle kunna gå till, och jag har svårt att tänka mig, huru det skulle bli möjligt, då här faktiskt gjorts en bestämd skillnad mellan religiösa och etiska motiv, och den straffade unge mannen förklarar sig handla enbart av etiska motiv. Skulle det verkligen kunna uppvisas, att det är möjligt med nuvarande lagstiftning att undvika denna konsekvens, skulle jag vara benägen att ansluta mig till yrkandet om en skrivelse. Men om jag inte kan få något slags garanti för att detta verkligen är möjligt, ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande nu förevarande punkt förekommit följande yrkanden: 1:o) att utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att utskottets hemställan skulle avslås; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Konungen med begäran om ett övervägande, huruvida och i vad mån de sifften, som avsåges i motionerna nr 177 i första kammaren och nr 4 i andra kammaren, skulle kunna tillgodoses.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Ang. tjänstgöringen för s. k. samvetsömma värnpliktiga.
(Forts.)

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits avslag, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 avdelningen II punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 72.

Punkten 4.

Mom. a.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 175, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen, därest den fortfarande pålade den manliga ungdomen bördan av den allmänna värnplikten, måtte för sin del besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag till lagstiftning, varigenom:

Om förhöjd ersättning för kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring m. m.

1:o fullgott skadestånd gäves och sålunda vida större ersättning utbetalades än som nu medgäves enligt förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring;

2:o vederbörande befäl och militärläkare vid äventyr av ämbetsansvar och skadeståndsskyldighet, som utkrävdes av staten, ålades tillse, att den värnpliktiga ej genom fältmarscher och dylikt äventyrade att taga skada ävensom i övrigt ägna synnerlig omsorg åt de värnpliktigas hälsa med hänsynstagande till deras olika kroppskonstitutioner;

3:o beträffande anmäld sjuklighet, stränga krav på full juridisk bevisning därom ej finge uppställas utan möjligheten och sannolikheten av sjukdomsanlag eller tillräcklig motståndskraft mot strapatser finge fälla utslaget.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet hemställt, att herr *Lindhagens* motion nr 175, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1, 2 och 3 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Lindhagen*: Denna motion avser att åt sådana värnpliktiga, som på grund av sin tjänsteplikt ådragit sig kroppsskada eller invaliditet, dels tillerkänna dem större ersättning än nu tillkommer dem, och dels att söka förekomma att de i onödan utsättas för ovarsamhet eller otillräcklig läkarundersökning för sjukdom, som förstör deras hälsa. Motionen avser, att fullgott skadestånd skall givas, och således en vida större ersättning utbetalas än nu är möjligt enligt förordningen den 18 juli 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Om den punkten säger utskottet, att ersättningen har ökat genom en förordning av 1920 och även genom senare fattade riksdagsbeslut. Detta har jag känt till och tagit med i räkningen, fast jag icke uttryck-

Om förhöjd ersättning för kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring m. m.
(Forts.)

ligen sagt det i motiveringen, men det är i alla fall en spottstyver i jämförelse med den oerhörda förlusten för dessa stackars ynglingar, som under hela sitt liv få lida av fullständig eller partiell invaliditet. Det är rent av skamligt, att staten skall ha rättighet att expropriera en människa på detta sätt och utsätta honom för sådana påföljder för att sedan avspisa honom med en slant, som det i själva verket alltid blir. Här äro många så oerhört ömtåliga, då det är fråga om att till gagn för jordlösa expropriera mot ersättning ett stycke jord, som ligger obrukat å en bolagsdomän eller annan stor jordegendom. Det anses vara ett ofantligt intrång på den enskilda äganderätten. Men vi expropriera unga män, som måste utföra tvångstjänstgöring och i många fall äventyra sin hälsa. De få ligga i iskalla rum, gå med våta fötter och ådraga sig död eller skador för hela livet. Det tycka vi går för sig, och vi vilja inte vara med om att bereda dem någon trygghet.

I detta hänseende yrkas i motionen en skrivelse med begäran om lagstiftning, varigenom, enligt punkt 2:o), vederbörande befäl och militärläkare vid äventyr av ämbetsansvar och skadeståndsskyldighet, som utkräves av staten, åläggas tillse, att de värnpliktiga ej genom fältmarscher och dylikt äventyra att taga skada, ävensom i övrigt ägna synnerlig omsorg åt de värnpliktigas hälsa med hänsynstagande till deras olika kroppskonstitutioner; och, enligt punkt 3:o), beträffande anmäld sjuklighet, stränga krav på full juridisk bevisning därom ej får uppställas utan möjligheten och sannolikheten av sjukdomsanlag eller tillräcklig motståndskraft mot strapatser få falla utslaget.

Nu har jag väckt denna fråga, därför att jag många gånger mött sådana fall. Dels har man klagat hos mig, och dels har jag själv eller genom bekanta träffat sådana där stackars invalider. Den läkarundersökning, som sker, är ju ganska schematisk. När läkaren icke har ynglingen i sin enskilda praktik och får ersättning för fallet, utan det är en ämbetsåtgärd, som han skall utföra gratis, vet man, att undersökningen, såsom den mänskliga naturen nu är, ofta blir mera ointresserad. Vi läste häromdagen en anmälan från en stackars far, som nyligen genom blodförgiftning mistat en värnpliktig son, enligt intyg från kamrater på grund av vanvård och åsidosättande av den enklaste omtanke om ynglingen. Jag känner en krympling, vilken som värnpliktig fått ledgångsreumatism, som han icke tycks bli av med.

Häromdagen fick jag från en hemmansägare, som synes vara medlem i en inskrivningsnämnd, en skrivelse med anledning av min motion. Han talar där om, att han har en son som flera gånger varit utsatt för ledgångsreumatism. Fadern sökte få ynglingen befriad, emedan sjukdomen lätt kunde komma igen. Han fick lindrigare tjänstgöring, men så blev han våt om fötterna och fick vidare ligga i oeldat rum till den 12 december med blott en filt. Han fick ett recidiv, och först sedan han svullnat i armar och ben och endast med möda kunde röra sig i sängen, blev han äntligen befriad från denna statens expropriation av det levande försvaret. En annan yngling med gammal ledgångsreumatism, som han tillfälligtvis var någorlunda fri ifrån, skulle också inskrivas och visade då intyg från läkare att han hade samma sjukdom som brevskrivarens gosse ådragit sig. Min sagesman gjorde inskrivningsnämnden uppmärksam därpå och yrkade, att ynglingen skulle befrias.

»Då förklarade läkaren för inskrivningen, som hade avgörandet inom nämnden om hälsa och krafter» heter det vidare i skrivelsen, »att han hade följt lagens föreskrifter och således icke kunde befria honom från värnpliktens fullgörande.» Då jag sedan hade personligt samtal med doktorn om detta fall, visade han för mig en rapport, som man hade följt, om avgörandet om befrielse på grund av sjukdom, och enligt denna rapport, som han sade vara lag, kunde han icke befria honom. Jag svarade då och sade: »Då är det nödvändigt, att ändring av lagen härvidlag göres.» Han svarade, att om så kunde ske, så skulle han för sin del

icke hava något däremot. Jag var med hela tiden vid inskrivningen, och jag kom till den uppfattningen, att icke nog hänsyn togs till de inskrivningsskyldigas hälsa och krafter, varför, om icke rättelse nu kan följa i detta avseende med det nya härordningsförslaget, det bör vara en lag, som tydligt föreskriver, att sådana ynglingar, som läkare intygar ha varit utsatta för sådana sjukdomar, som vid kyla och ansträngningar kunna återkomma, och således genom svårt återfall av sjukdomen kunna bliva förstörda för hela sitt liv, böra befrias.

Lunginflammation är också en sjukdom, som de värnpliktiga lätt ådraga sig, ofta med dödlig utgång, till följd av att de äro ett material, som man skall öva i krigets strapatser. Huru det sedan går med de enskilda individerna, sin faders och moders enda son kanske, som de med kärlek och möda uppfostrat, det bryr sig militärväsendet inte om, ty de värnpliktiga äro bara nummer. Det medför kanske rent av en slags tillfredsställelse, ty då man inte får användning för våra värnpliktiga på annat sätt, förefaller det nästan som ett uttryck för krigets närvaro, att det åtminstone faller några offer för dess målmedvetna barbarism. Man måste dock av hänsyn till de unga och till föräldrarna ha en noggrann kontroll och uppsikt över att det finns bestämmelser, som taga hänsyn till dessa förhållanden.

Nu vill jag, herr talman, avstå från något yrkande om bifall till det första momentet, ty det lönar sig nog inte. Förresten lönar sig säkerligen inte det andra heller, men jag skall i alla fall yrka, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om övertygande, huruvida genom ändring i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, större trygghet kunde beredas de värnpliktiga till liv och hälsa under utövning av sin värnplikt.

Herr Wigforss: Utskottet har ju yrkat avslag på denna herr Lindhagens motion, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet har hemställt, och det förefaller mig, som om kammaren här inte skulle kunna fatta något annat beslut än om avslag på motionen, i den mån den icke kan anses besvarad genom kammarens beslut i övrigt. Det är möjligt, att de punkter, som herr Lindhagen nu fasthållit vid, kunna innehålla något som är värt att fundera på, men herr Lindhagen kan vara övertygad om att utskottet har varit så överhopat med alla de andra frågorna, att det har varit alldeles omöjligt att tänka igenom konsekvenserna av dessa olika förslag. Om det verkligen är någonting i dessa punkter, förefaller det mig, som om det icke skulle vara omöjligt att senare framkomma med dem i annat sammanhang, då det finns mera tillfälle att verkligen begrunda dessa problem.

Jag hemställer alltså om bifall till utskottets utlåtande, d. v. s. avslag på motionen.

Herr Lindhagen: Utskottets motivering lyder endast så: »Vad under 2:o) och 3:o) i motionen hemställes synes utskottet icke vara av beskaffenhet att påkalla någon åtgärd från riksdagens sida.» Det var detta uttalande, att saken icke var av beskaffenhet att påkalla någon riksdagens åtgärd, som jag tyckte vara väl brutalt. Nu ha vi hört, att motiveringen egentligen borde ha varit, att saken icke hunnit av utskottet övervägas, och det är en helt annan motivering, än den som står här. Vid sådant förhållande faller det ett försonande skimmer över brutaliteten i utskottets motivering, som alltså beror på bristande tid och eftertanke, vilket jag så väl förstår.

Emellertid tänker jag, herr talman, naturligtvis komma igen med denna motion nästa riksdag, ifall jag själv kommer igen, vilket icke är säkert, ty jag står under omval. Men jag yrkar i alla fall nu bifall till motionen.

Om förhöjd
ersättning för
kroppsskada,
ådragen under
militär-
tjänstgöring
m. m.
(Forts.)

Om förhöjd
ersättning för
kroppsskada,
ådragen under
militär-
tjänstgöring
m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å nu förevarande moment yrkats 1:o), av herr *Wigforss*, att herr *Lindhagens* motion nr 175, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt 2:o), av herr *Lindhagen*, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om övervägande, huruvida genom ändring i förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, eller annorledes större trygghet kunde beredas de värnpliktiga till liv och hälsa under utövning av sin värnplikt.

Därefter gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till herr *Wigforss* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Om
ökat skydd för
värnpliktig
mot skiljande
från anställ-
ning m. m.

Mom. b.

I en av herr *Lindhagen* väckt motion, nr 176 i första kammaren, hade hemställts, att riksdagen, därest den fortfarande pålade den manliga ungdomen bördan av den allmänna värnplikten, måtte för sin del besluta eller hos Kungl. Maj:t begära förslag till sådan ändring i lagen den 16 oktober 1914 om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete, att:

1:o) sådant skiljande, på sätt riksdagen redan år 1916 ifrågasatte, icke måtte ifrågakomma;

2:o) skälig hänsyn härvid dock toges jämväl till husbonden eller arbetsgivaren, ävensom till den, som under värnpliktigs tjänstgöring upprätthölle hans tjänst eller arbete; samt

3:o) gottgörelsen för skada genom mistning av anställning utginge efter skadans fulla värde med hänsyn jämväl till bristande framtidsutsikter samt betalades opåmint av staten, vilken sedan i mån av fog och billighet finge hålla sig till husbonden eller arbetsgivaren.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande momentet hemställt, att herr *Lindhagens* motion nr 176, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1, 2 och 3 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr *Lindhagen*: Det är tre motioner, som väckts av mig, som på visst sätt sammanhånga med varandra. Den ena var den motion, som nyss behandlades, en annan rör frågan om befrielse åt värnpliktiga med samvetsbetänkligheter; den är redan avverkad. Detta är den tredje motionen. Det har förefallit mig, som om man vid en revidering av härordningen och den allmänna värnplikten bör ha uppmärksamheten riktad på att den tunga, som lägges på de värnpliktiga, består icke endast i den tjänstgöring under vissa dagar, till vilken de tvingas, utan även i att de underkastas en hel del äventyr av olika slag. Bland dessa äventyr är också, att de förlora sin anställning, så att de släppas ut från värnplikten som frigivna fångar, och sedan få de söka sig plats bäst de kunna. Det har nu stiftats en liten lag om denna sak 1914, som verkligen rent av är ägnad att väcka medlidande — så ofullgängen och omöjlig är den, ehuru det nog är svårt att åstadkomma någon bättre lag. Nu har emellertid riksdagen redan 1916 skrivit till Kungl. Maj:t om att man bör se till, att lagen blir effektivare, så att den värnpliktige icke kan skiljas från sin anställning. Det är dock ganska betänkligt även för en arbetsgivare att hålla en tjänst vakant åt den värnpliktige, så att man måste taga hänsyn även till arbetsgivaren. Riksdagen skrev som sagt 1916; nu är det 1924, och regeringen lägger fram förslag till ny härordning men

kan ändå icke samtidigt effektuera denna riksdagens skrivelse från 1916, som alltså är åtta år gammal. Där ser man, vad de värnpliktiga som personligheter egentligen betyda ofantligt litet för statsmakterna. Under dessa år ha de värnpliktiga gärna fått förlora sina tjänster, hur många som helst och hur mycket som helst — det angår inte statsmakten; de äro bara nummer. De äro exproprierade till liv, kropp och själ och ingenting annat. Nu säger utskottet, att då riksdagen skrivit 1916, behövs ingen vidare erinran. Utskottet tillägger: »Emellertid anser sig utskottet i detta sammanhang böra framhålla angelägenheten av att efterlevnaden av bestämmelserna i 1914 års lag noggrant övervakas.» Jag tycker, att det snarare varit på sin plats, att utskottet åtminstone i motiveringen hade skrivit, att det är angeläget, att riksdagens skrivelse av år 1916 någon gång av Kungl. Maj:t toges under övervägande, men det har utskottet underlåtit.

Jag yrkar, herr talman, en skrivelse i motionens syfte.

Herr Wigforss: Jag är tyvärr tvungen att även på denna punkt yrka avslag på herr Lindhagens motion. Men jag får säga, att jag tror, att utskottet på denna punkt intagit sin ståndpunkt av verkliga allvarliga betänkligheter i sak. Det är, som herr Lindhagen själv erkänner, en rätt besvärlig historia att försöka hindra dessa avskedanden på lagstiftningens väg, därför att detta medel är rätt tveeggat. Det kan helt enkelt medföra, att de, som ha att under den närmaste tiden fullgöra sin värnplikt, komma i ett synnerligen ogynnsamt läge, emedan ingen arbetsgivare vill ha dem i sin tjänst, och därför kommer man att försöka på olika sätt kringgå lagen. Jag tror fördenskull, att saken är ganska invecklad. Om någon kunde fundera ut någon praktisk utväg — om herr Lindhagen kunde komma med något praktiskt förslag till lösning av frågan, kunde saken kanske tagas under övervägande. Men så länge man endast vet, att det å ena sidan kunde vara önskvärt, om man kunde hindra oberättigade avskedanden, men å andra sidan, att varje lagbestämmelse frestar till att, om jag så får säga, försvåra situationen för de värnpliktiga anställda, är det mycket svårt att tänka sig någon ytterligare lagstiftning i ämnet.

Herr Lindhagen: Där höra vi nu en alldeles ny motivering, som icke alls står i utskottets betänkande. Utskottet synes ha övervägt denna sak och velat lägga den så, att riksdagen rent av skulle desavouera sin skrivelse av år 1916. Denna skrivelse är, enligt vad herr Wigforss nu utvecklat, tillkommen i oträngt mål, och man vill icke påskynda dess behandling. Men man vill icke tala om att detta är meningen, utan man tiger helt enkelt ihjäl motionen, och säger, att saken sköter sig själv. Men är det, som herr Wigforss tycktes anse, så, att det icke kan undvikas, att de värnpliktiga förlora sin anställning och råka i misär — även jag har skattat något åt den uppfattningen i motionen — får man verkligen i den allmänna värnpliktslagen taga hänsyn till, att man icke endast tvingar de värnpliktiga till värnpliktstjänstgöring, utan också tar ifrån dem deras anställning. Då skall väl åtminstone kronan betala för detta och hålla dem fullt skadeslösa i stället för att det, som nu är fallet, är lagt på arbetsgivarna. Det enda sättet att lösa denna fråga är — jag upprepar det — den allmänna värnpliktens avskaffande, ty den bär i sin natur frön till det ena missförhållandet efter det andra, som icke kan avhjälpas annat än genom att själva grunden för missförhållandena försvinner, och det är den närmaste framtidens uppgift att söka åstadkomma en sådan befrielse för folket.

Efter härmed slutad överläggning gjordes propositioner, först på bifall till herr Wigforss yrkande, att herr Lindhagens motion nr 176, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke skulle föran-

*Om
ökat skydd för
värnpliktig
mot skiljande
från anställ-
ning m. m.
(Forts.)*

Om ökat skydd för värnpliktig mot skiljande från anställning m. m.

leda någon riksdagens åtgärd, samt vidare, enligt herr *Lindhagens* yrkande, därpå, att riksdagen skulle avlåta en skrivelse till Konungen i det syfte, som i nämnda motion angåves; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

(Forts.)

Mom. c—e.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang. utbildnings-tiden för värnpliktiga studenter m.fl.

Mom. f.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 236, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen med anledning av propositionerna nr 20 och 21 om försvarsväsendets ordnande ville besluta, att längre utbildningstid för studenter och likställda icke vidare skulle ifrågakomma.

Utskottet hade i det nu föredragna momentet hemställt, att herr *Lindhagens* motion nr 236, i den mån den icke kunde anses besvarad genom utskottets förut under punkterna 1, 2 och 3 gjorda hemställan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Lindhagen: Denna motion avser lika utbildningstid för studenter och likställda. Sekreteraren anhöll, att jag skulle uppskjuta mitt yrkande till denna punkt. Jag vidhåller därför nu, att denna olika värnplikt är en orättfärdighet, ett övergrepp av statsmakten mot individen, som icke borde tillåtas. Jag yrkar en skrivelse i motionens syfte.

Herr Wigforss: I denna punkt har ju kammaren redan fattat beslut, och det skulle väl vara egendomligt att besluta en skrivelse efter det man redan beslutat om värnplikten. Jag föreställer mig, att man kan anse, att herr *Lindhagens* motion redan är besvarad genom kammarens föregående beslut.

Herr Lindhagen: Jag får påpeka för herr Wigforss, att herr talmannen nu emellertid ansett, att det bör tillgå på det sättet, och så har skett i ett par föregående fall också.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes propositioner, först därpå, att herr *Lindhagens* motion nr 236, i den mån den icke kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd, samt vidare på bifall till herr *Lindhagens* yrkande, att riksdagen måtte avlåta en skrivelse till Konungen i det syfte, som angåves i nämnda motion; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Mom. g—ä.

Kammaren beslöt, att de i ämnet väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom kammarens föregående beslut, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

På framställning av herr talmannen beslöts att behandlingen av återstående ärenden på föredagningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Skara—Timmersdala järnväg m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 204, i anledning av riksdagens år 1923 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1922; samt

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfälliga löne-tillägg åt vissa kvinnliga skrivbiträden.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,21 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 27 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3,30 e. m.

Justerades protokollen för den 21 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. i skogsvårdslagen den 15 juni 1923 (nr 212);

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillämpning i Västerbottens och Norrbottens läns landstingsområden av förordningen den 15 juni 1923 (nr 213) angående skogsvårdsstyrelser och till förordning om ändrad lydelse av 5 § i förordningen den 11 oktober 1912 (nr 275) om skogsvårdsavgift;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för främjande av skogsvård å enskildas skogar i Västerbottens och Norrbottens län samt Särna och Idre socknar;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket; samt

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 205, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts under femte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag dels för uppförande, inrättande eller inlösen av epidemisjukhus, dels ock för driften av epidemisjukhus jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 207, i anledning av väckta motioner i tandvårdsfrågan;
- nr 208, angående ändring i kungörelsen den 19 maj 1916 med vissa bestämmelser rörande elektriska starkströmsledningars anordnande i förhållande till trafikleder och svagströmsledningar m. m.;
- nr 209, angående skydd mot avlyssnande av telefonsamtal;
- nr 210, angående statsbidrag i vissa fall för underlättande av långt från skola boende skolpliktiga barns skolgång;
- nr 211, angående vidtagande av åtgärder för åstadkommande av en effektivare inspektion inom gruvindustrien; samt
- nr 212, angående skärpta bestämmelser i syfte att förebygga trafikolyckor till följd av trafikpersonals förtäring av alkoholhaltiga drycker.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om landstingen m. m. jämte sex i ämnet väckta motioner; och

bevillningsutskottets memorial nr 48, med förslag till förordning om särskild skatt å bensin, som finnes i riket den 1 juni 1924.

Föredrogos, men bordlades ånyo å flera ledamöters begäran statsutskottets memorial och utlåtanden nr 95—107, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, bevillningsutskottets betänkanden nr 49 och 50, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 57—62 och 66—69, andra lagutskottets utlåtanden nr 27 och 28, jordbruksutskottets utlåtanden nr 64—68 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 16.

Herr **andre vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens plenum må uppföras främst statsutskottets utlåtande nr 104, angående bemyndigande för vattenfallsstyrelsen att träffa förlikning i tvister med Lilla Edets pappersbruksaktiebolag m fl., därefter statsutskottets memorial nr 95, 96, 97 och 98, andra lagutskottets utlåtanden nr 26, 27 och 28 samt därefter övriga ärenden i föreskriven ordning.

Denna hemställan bifölles.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Lindley* för tiden den 28 innevarande månad—den 11 nästkommande juni.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,44 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.